

DOMOVINA MLADINI

NOVA ZGRADBA METALURŠKE INDUSTRIJSKE ŠOLE ŽELEZARNE RAVNE

Da, domovina mladini, da se bo vadila, izučila in ustvarjala mladina domovini. Novi prostori učilnic in delavnic so razpored in oprema prvega reda v poudarku skrbstva za mladi rod. Mladi železarji, ki ste srečni, da doživljate to rast, boste na teh pridobitvah dvigali sebe in našo delavnost na prve mere proizvodnosti in kvalitete naprednega sveta za vašo srečo, srečo vaših domov in za nadaljnji procvit očetnjave.

NAŠ ČASTNI OBČAN

FRANC LESKOŠEK-LUKA

ŠESTDESETLETNIK

Član Zveznega izvršnega sveta itd., tovariš Franc Leskošek-Luka, praznuje te dni šestdesetletnico rojstva.

Rodil se je 9. decembra 1897 v Celju kot sin delavca.

Vse njegovo življenje je izpolnjeno v trpljenju in v brezkompromisni borbi za boljše življenje delovnega ljudstva in za svobodo jugoslovanskih narodov.

Po vajenski in učni dobi strgarske stroke je delal kot pomočnik v Avstriji, na Češkem, na Poljskem in v Nemčiji, kjer je spoznaval progresivna gibanja teh dežel in sodeloval pri delavskih nastopih.

Po prvi svetovni vojni je delal kot strgar po raznih tovarnah ter organiziral delavstvo. Že leta 1926 je postal član KP, leta 1934 pa je bil izbran za sekretarja Zveze kovinskih delavcev Slovenije, leto pozneje pa za predsednika Strok. komisije za Slovenijo. To je bila doba velikih delavskih gibanj po slovenskih industrijskih središčih. Leta 1937 je postal Franc Leskošek sekretar Centralnega komiteja KPS. Oblasti stare Jugoslavije so ga priznavale in so se ga bale kot izrednega organizatorja in doslednega borca ter ga neprestano preganjale. Po večkratnih zaporih se je leta 1940 umaknil v ilegalo, v kateri

je še z večjo upornostjo nadaljeval svoje delo.

Po vdoru okupatorja in razpadu Jugoslavije je prevzel vojaški sektor in začel organizirati oboroženo borbo proti zavojalcu. Postal je prvi komandant Glavnega štaba slovenskih partizanov. Oktobra 1942 se je vrnil k političnemu delu na ureditvi in razširitvi osvobodilne fronte slovenskega naroda po vsej Sloveniji. V teku osvobodilne vojne je imel najvišje funkcije tako v partizanskih kot v nastajajočih organih ljudske oblasti.

Po vojni je bil na več ministrskih položajih v zvezni vladi in v vladi Slovenije. Sedaj je član Izvršnega komiteja CK ZKJ ter CK ZKS, član Zveznega izvršnega sveta, zvezni ljudski poslanec, rezervni generalni podpolkovnik in narodni heroj.

Velikemu delavskemu voditelju, borcu in graditelju ter še posebej prijatelju in graditelju koroškega kraja čestitamo na življenjski zmagi in mu tudi ob tej priložnosti želimo še veliko, veliko zdravih let dela v ljubezni do svojega ljudstva.

Na Koroškem dvigamo čašo na njegovo dosledno, izkušeno, razumno in objektivno obravnavanje dela in življenja delovnih ljudi ter za njegovo zdravje in osebno srečo — iskreno in do dna.

Po obnem zboru Udruženja železnar FNRJ v Domu železarjev. Od leve na desno: direktor A. Svetek, inž. M. Hafner, naš direktor Klančnik, minister Leskošek in sedaj že pokojni direktor Mežice, inž. R. Lučovnik.

PRESEDNIK

MIHA MARINKO

NA RAVNAH

Na občinski praznik, 19. avgusta 1957, je obiskal Ravne na Koroškem predsednik Ljudske skupščine LRS tov. Miha Marinko. Kar iznenadil nas je. Predsednik si je ogledal tovarno, potem pa je nekaj časa ostal s predstavniki v Domu železarjev.

I. kongres
livarjev Jugoslavije

Od 6. do vključno 9. oktobra 1957 je bil v Rogaški Slatini I. kongres livarjev Jugoslavije.

Sklicatelj kongresa je bil Savez udruženja livača FNRJ, v katerem so združeni: Udruženje livača NR Srbije, Društvo livača NR Hrvatske, Društvo livarjev Slovenije in Društvo livača NR Bosne in Hercegovine. Organizacijo kongresa je izvedlo Društvo livarjev Slovenije.

Prvič so se na velikem strokovnem posvetovanju zbrali nositelji livarske dejavnosti v Jugoslaviji in na okrog tridesetih predavanjih in koreferatih obravnavali livarsko stroko z ozirom na izkušnje in za bodoči razvoj.

V imenu Izvršnega sveta je livarje pozdravil član Franc Leskošek-Luka, ki je poudaril izredno važnost progressa livarske stroke ter skupno odgovornost za napredek. Ugotovil je pravo zavest skrbstva za procvit livarstva ter želel kongresu poln uspeh.

Po kongresnih dneh so bile prirejene ekskurzije po slovenski industriji.

Kongres je bil velika bakla v skrbstvu za dvig in razvoj stroke ter je vsestransko uspel.

KAKO JE PRAV —

ULITEK ali ODLITEK

Kadar moraš odločiti med dvema nazivoma, je največja težava tedaj, če sta oba pravilna. Tako nekako je tudi pri gornjem vprašanju. Ulitek je pravilni slovenski naziv za ulit kos, odlitek pa je menda isto v srbohrvaščini. No, in ker pač največ ulivamo za naš jug, smo kar osvojili tudi naziv odlitek.

Vseeno pa je prav, da vemo, pri čem smo in da poimenovanje ne mešamo. Obrnili smo se na Društvo livarjev Slovenije ter dobili sporočilo, da so za livarski tisk in govor osvojili izraz ulitek. To so storili po nasvetu najboljših izvedencev za tehniško izrazoslovje, pok. prof. dr. ing. Žumra in prof. ing. Krauta.

Prav je torej in bi gotovo bilo koristno, če bi vsi livarji oziroma poslovni ljudje uporabljali enoten slovenski izraz ulitek.

»Odlitek« je po slovensko res nekaj čisto drugega, nekaj, kar nekam proč odliješ, medtem ko je ulitek tisto, kar uliješ.

Kličite reševalno postajo... telefon 250 ali 200

Naj bi nikoli ne bilo treba, toda, kadar je treba in potrebuje ponesrečenec strokovne obravnave prenosa ali prevoza, kličite takoj našo tovarniško reševalno postajo, ki jo oskrbujejo šolani gasilci-reševalci.

Nikar ne nastopajte sami, ker lahko prizadetemu škodujete.

Vselej, ko je potreben prevoz naprej v obratno ambulanto ali v bolnišnico, pa kličite krajevno reševalno postajo na telefon 222, oziroma bodo to storili že na tovarniški reševalni postaji ali na postaji za prvo pomoč.

Hitra in strokovna pomoč je ob nezgodah večkrat odločilna, zato jo vključimo takoj.

Stanko Čeh:

Koroška mladina na delu v Ljubljani

O veselju, težavah in uspehih našega mladinskega delovnega zbora

Mladinske delovne brigade so ena izmed vodilnih akcij, ki se je mladina z njimi uveljavila.

Ko smo letos pri Občinskem komiteju LMS Ravne začeli s pripravami za MDB, smo nalezli na znatno večje težave kot v prvih povojnih letih. Nismo namreč ostali pri začetnih oblikah. Tudi tu se je marsikaj spremenilo kakor pri vsem družbenem razvoju. Marsikaj je zato danes v življenju brigad drugače, kakor je bilo prva leta. Sprememb in novih pravil MDB pa ni bilo tako lahko prikazati, kot smo to hoteli z razlago ob oziroma pred odhodom v samo življenje brigade. Še vedno so nekatere slabe točke, ki jih bo treba prej ko slej odpraviti. Najhuje za vse je vsekakor to, da še marsikdo dvomi v koristnost mladinskih delovnih brigad. Našli so se celo taki, ki so očitali, da z izkoriščanjem mladinske delovne sile skušamo reševati gospodarski problem. Tem pa ni prišlo nikoli na misel, da mladina v skupnem delu, ko si prizadeva, da bi opravila čim več in čim bolje, spoznava vrednote dela ter da v skupnem delu raste njena zavest o možnostih množičnega dela, katerega rezultat je vedno uspešen, hkrati pa se z življenjem v brigadah nauči družbenega sodelovanja, tovarštva in pomoči bližnjemu.

Po vsem omenjenem nam je uspelo pridobiti fantov in deklet za eno brigado. Naša dijaška mladina se je odločila, da bo en mesec svojih šolskih počitnic preživela v mladinski delovni brigadi. Pred zborom brigade pa je stala pred nami še vrsta stvari, ki jih je bilo treba nujno rešiti. Kdo neki bo to opravil? Izvolili smo štab IV. koroške MDB, ki je imel nalogo, da do zbora brigade vse pripravi.

Res smo — čeprav mladi in neizkušeni štabovci — vse smotrno uredili. Brigada je imela pripravljeno delovišče, stanovanje in kuharice za pravilno vzdrževanje želodcev fantov in deklet. Tudi vse drugo je bilo pripravljeno. Sklicali smo zbor brigade. Dne 19. julija 1957 smo se zbrali pred gimnazijo na Ravnah. Bil sem postavljen za komandanta te brigade. Brez treme sem postrojil brigado pred gimnazijo, od koder smo šli v Dom železarjev na kratko konferenco. Pred Domom železarjev nas je pozdravila mladinska godba. Pred kavarno se je zbrala gneča mladine ter mamic in očetov, da se še pred odhodom poslovijo od svojih hčerkic in sinkov.

Za konferenco smo imeli odmerjen čas — pol ure. Ugotovili smo število brigade: od 112 nas je bilo štiriindevetdeset, s katerimi smo se kratko seznanili, da gremo v Ljubljano, da bo naše delovišče v Tivoliju, kjer bomo gradili športni park, naš dom, v katerem bomo živeli en mesec kot družina, pa bo internat Doma za glasbeno vzgojo v Ljubljani. Ugotovili smo, kako bomo potovali, kdaj bomo prispeli v Ljubljano in podobno. Očvrstili smo tudi štab, da bi imeli lažji in sigurnejši pregled med

vožnjo. Po končani konferenci smo se postrojili in se v spremstvu mladinske godbe znašli na železniški postaji, čakajoč na vlak, ki nas je veselo popeljal proti Ljubljani. Dne 20. julija 1957, ob 6. uri zjutraj smo se že postrojili na mestu, polni mladostnega poleta v kljub slabemu vremenu. Zadovoljni smo prišli v naš dom, kjer smo se naselili.

Ogledali smo si naše delovišče in se seznanili z delovnimi pogoji, ki so nas čakali. Prva naša ugotovitev je bila, da so delovni pogoji zelo težki, seveda z ozirom na toliko težji, ker je bil sestav naše brigade fizično šibek. Delovišče smo prevzeli od mladinske delovne brigade iz Novega mesta, ki je delala na tem delovišču en mesec pred nami. Dejali so nam, da so delovni pogoji zelo težki. Celu posmehovali so se nam, ker smo imeli fizični sestav brigade šibkejši od njihovega. Ko sem se pa predrznil vprašati, če so dosegli smoter, ki ga lahko brigada doseže s proglasitvijo za udarno, mi je komandant novomeške MDB dejal: »Mi smo v vseh treh dekadah dosegli normo 76,8 % ter nismo bili upravičeni dobiti kako priznanje, vendar smo dobili dve pohvali, ker smo imeli drugo življenje v brigadi boljše organizirano kot pa delo na delovišču.«

Molče sem si mislil: Mi se tako slabo ne smemo odrezati.

Neposredno s pogodbo vezani pogoji so bili: bili smo v lastni režiji, to se pravi: več smo naredili, boljši je bil standard brigade. Brigadir oziroma brigadirka sta v šesturnem delavniku zaslužila po 300 din (seveda, če je bila dosežena norma). Ta denar smo razdelili: dnevno 270 din za prehrano ter vzdrževalnino v internatu, ostalih 30 din pa smo imeli na razpolago za kulturno in prosvetno plat našega življenja v brigadi.

Na številnih konferencah in dnevnih zbora smo brigadi vse pogoje skrbno obrazložili, da so vedeli, da je prav od samih brigadirjev kot tudi od celotne brigade odvisno naše finančno stanje ter da se bo po tem ravnal standard oziroma ostalo življenje v brigadi. Brigada je to

plat lastnega vzdrževanja dobro razumela, kar se je opazilo v poletu in efektu dela na delovišču. Brigadirji in brigadirke so z vsem vloženim trdom premagovali težke delovne pogoje in normo, ki je bila visoka. Naša IV. koroška MDB »Prežihov Voranc« je z vloženim trdom mladih sil in močno moralno zavestjo vse premagala. Povprečno smo v vseh treh dekadah presegli normo za 109,7 %. Ta uspeh pa ni bil samo naše zadovoljstvo, temveč predvsem veliko zadovoljstvo investitorja in vseh tistih, ki so naše delo ocenjevali. Naše uspehe smo si narekovali še z večjim elanom ob željah, da naša MDB »Prežihov Voranc« ne bi bila slabša od prvih treh brigad, ki so gradile ravenško gimnazijo.

Res je, da je tudi naša IV. koroška MDB izvršila normo. S tem pa še nismo dosegli pogoja oziroma želje, da bi bili proglašeni za udarno brigado. Zato smo vzporedno z delom na delovišču upostavili dobro in pestro organizirano notranje brigadno življenje v prostem času.

Kaj smo pa tu naredili? Organizirali smo študijske krožke, na katerih smo pripravljali dijake za popravne izpite. To je bilo potrebno za uspeh v šoli. Nadalje smo organizirali politična in kulturna predavanja, prirejali taborne ognje, športna srečanja z brigado iz Zadra, brigadne večere s peštrim kulturnim sporedom, obiskali vrsto kino predstav, športnih in kulturnih prireditev, proslav itd. Priredili smo tudi vrsto ekskurzij, in sicer krajše v Litostroj in Tovarno dekorativnih tkanin v Ljubljani, daljše pa v Bohinj, na Bled in k slapu Savice. Imeli smo tudi literarni krožek in še na »sten-čas« nismo pozabili. Vmes so bile še zabave za brigado. Vse omenjeno je bilo prirejeno lepo in pestro. Poudariti moram, da smo imeli za vse to lepe pogoje in pomoč.

Mesec našega življenja v MDB je bil hitro okrog. Na poslovilnem večeru, ki ga je priredil Okrajni štab za MDB pri CK LMS v Ljubljani, so se zbrale tri brigade in to: II. zadrška, VII. ljubljanska ter naša — koroška. Na poslovilni večer so prišli tudi višji politični delavci iz Ljubljane ter

Tako smo začeli...

mladinski zastopniki iz Hrvatske in Slovenije. V kratkih govorih je bilo poudarka na vlogi in uspehih MDB. Za tem so bile proglašene brigade in posamezniki za svoje uspehe. Naša IV. koroška MDB »Prežihov Voranc« je bila proglašena za dvakrat udarno in dvakrat pohvaljeno. Iz naše brigade je bilo proglašanih osemindvajset za udarnike, štiriintrideset pa pohvaljenih. Vsa ta velika priznanja smo sprejeli najbolj veseli in zadovoljni. Dosegli smo cilj, za katerega smo vložili veliko truda in mladih sil ter s tem pripomogli skupnosti.

Še enkrat: Res je, da bo potrebno sistem brigad še in še prikrojevati. Morali bomo dobiti enotno vodilo za organizacijo življenja v delovnih brigadah, pa še to in ono. Kljub temu pa nam danes ne more nihče več dokazati, da bi bile mladinske delovne brigade odvečne ali celo nekoristne, saj ne le, da dosegajo lepe in koristne rezultate dela, tudi zavest, ki se pri mladem človeku pri delu vzbudi, je koristna in lahko računamo, da bodo vsi, ki so sodelovali v teh brigadah, kdaj pozneje zavestni in uspešni družbeni delavci.

in uspešno dokončali

IZBOR IN VZDRŽEVANJE VRTALNIH KLADIV

Pregled razvoja tehnike vrtanja v svetu nam bo dal domačo orientacijo, s tem pa tudi izbor kladiv in orodja sploh.

Razvoj mehaniziranega vrtanja je šel v svetu v glavnem v dveh smereh. Amerikanci so prvi začeli vrtati s težkimi vrtalnimi stroji, imenovanimi drifter, montiranimi na posebnih vodilih in stebrih, kasneje pa na specialnih vagončkih in ploščadih, imenovanih jumbo in wagon-drill. Ti težki vrtalni stroji oziroma kompletne naprave imajo vsekakor visoke učinke in so dokaj ugodni za vrtanje velikih profilov. Teža drifterja znaša normalno 60–100 kg, potrošnja komprimiranega zraka pa 5–7 m³/min. Vse te težke vrtalne naprave, v glavnem opremljene z vrtalnimi šipkami in svedri dimenzije 1 1/4", so urejene tako, da se dajo šipke s posebnimi spojkami podaljševati, kar vse zahteva povečani profil vrtine. Premer vrtin, vrtanih s temi napravami, in svedrov normalno ni pod 45 mm, v veliki večini pa se giblje od 50–60 mm. Cena teh specialnih vrtalnih naprav je dokaj visoka, saj stane normalen drifter preko 800 dolarjev. Pri tem moramo naglasiti, da so jumbo naprave povsem specialne in da se morejo s pridom uporabljati samo za hodnike 5–8 m², medtem ko je za večje profile potrebno nabaviti zopet jumbo specialnih dimenzij.

Vsekakor se z opisanimi jumbo polavtomatskimi napravami dajo doseči oziroma povečati brzine vrtanja kakor tudi globine. Te naprave so še posebno uporabne za vrtanje tako imenovanega paralelnega zaloma, kjer razumljivo z lahkoto dosežemo paralelnost vrtin. Tudi delo z jumbo napravami je dokaj enostavno, saj so vse skoraj polavtomatske.

Povečana hitrost vrtanja, katero dosežemo z drifterjem in jumbo napravami, zdaleč ni sorazmerna povečani teži vrtalnih kladiv oziroma povečani udarni sili, kajti ta kladiva, kot omenjeno, uporabljajo težje vrtalne šipke, vrtalne krone večjega premera, to še prav posebno, kadar uporabljamo vrtalne krone obložene z rezili iz trde kovine. Pri uporabi vrtalnih kron s ploščicami iz trde kovine igra važno vlogo specifičen pritisk na ploščo oziroma na trajanje in učinek krone. Povečanje premera vrtine nadalje zmanjšuje hitrost vrtanja, kajti hitrost vrtanja je obratno sorazmerna preseku vrtine. Drifter in jumbo naprave trošijo 5–7 m³ zraka/min., kar je 2- do 3-krat več kakor srednje težka vrtalna kladiva. Zato so seveda potrebni kompresorji večjih kapacitet, večji zrakovodi, stroški za komprimirani zrak rastejo. Vrtalne šipke pri uporabi omenjenih vrtalnih naprav sicer enostavno podaljšujemo, toda vsaka zveza zmanjšuje

učinek, kot so to jasno pokazale preiskave v Nemčiji. Zveze so tudi občutljive, kar ima vpliv na dobo trajanja šipk. Vrtalne krone normalno nabijemo na šipke, zveza pa predstavlja najobčutljivejši del za sveder. Ker taki svedri oziroma šipke zahtevajo specialno termično obdelavo, o popravilu na delovišču skoraj ni govora. Krone imajo premer 2", med drugim tudi zaradi tega, da specifičen pritisk na vložke iz trde kovine ne bi presegel določene meje. Cena teh kron se giblje med 16 in 18 dolarji, kar predstavlja za 50 % večjo ceno kot za monobloc svedre. Kakor je znano, so drifterji in jumbo naprave uporabljivi samo, kadar so montirani na ročico ali na stebri in pripravljeni samo za vrtanje določenega profila. Če pa je potrebno vrtati navzgor ali navzdol ali komunikacije večjega profila, je tu zopet potrebno nabaviti drugo jumbo napravo ali druga specialna vrtalna kladiva, kakor: stropna (Stophammer) ali običajna vrtalna kladiva. To pa praktično pomeni, da niti eno podjetje, rudarsko ali gradbeno, ne more opustiti nabave normalnih vrtalnih kladiv. Pomanjkljivost uporabe jumbo naprav je tudi v težavah pri odstranjevanju jumbo naprave v času odstranjevanja odstelnine oziroma težav pri prevozu. Če še upoštevamo, da je nabava kompletne jumbo naprave odvisna od uvoza ter da so rezervni deli posebno dragi in je vrtanje odvisno od popolnoma dobrega stanja cele naprave, smo si predložili vse negativne strani jumbo naprav.

Popolnoma drugo pot od Amerikancev so zaradi povečanja hitrosti vrtanja zavzeli Švedi (tudi Nemci in drugi), ki s svojo metodo prodirajo danes celo v ZDA, prav posebno pa v Kanado.

Na katerih principih so Švedi razvili tehniko vrtanja, katero danes imenujemo švedsko metodo?

Bistvo švedske metode je:

a) uporaba srednje težkega vrtalnega kladiva 21–22 kg v kombinaciji s podporno nogo, in to za vrtanje vseh profilov brez ozira na velikost in lego vrtanja;

b) uporaba monobloc svedrov z rezilom iz trde kovine;

c) uporaba premakljive delovne ploščadi, ki je istočasno uporabljiva za prenašanje praznih vagončkov kakor tudi za utrjevanje stropa.

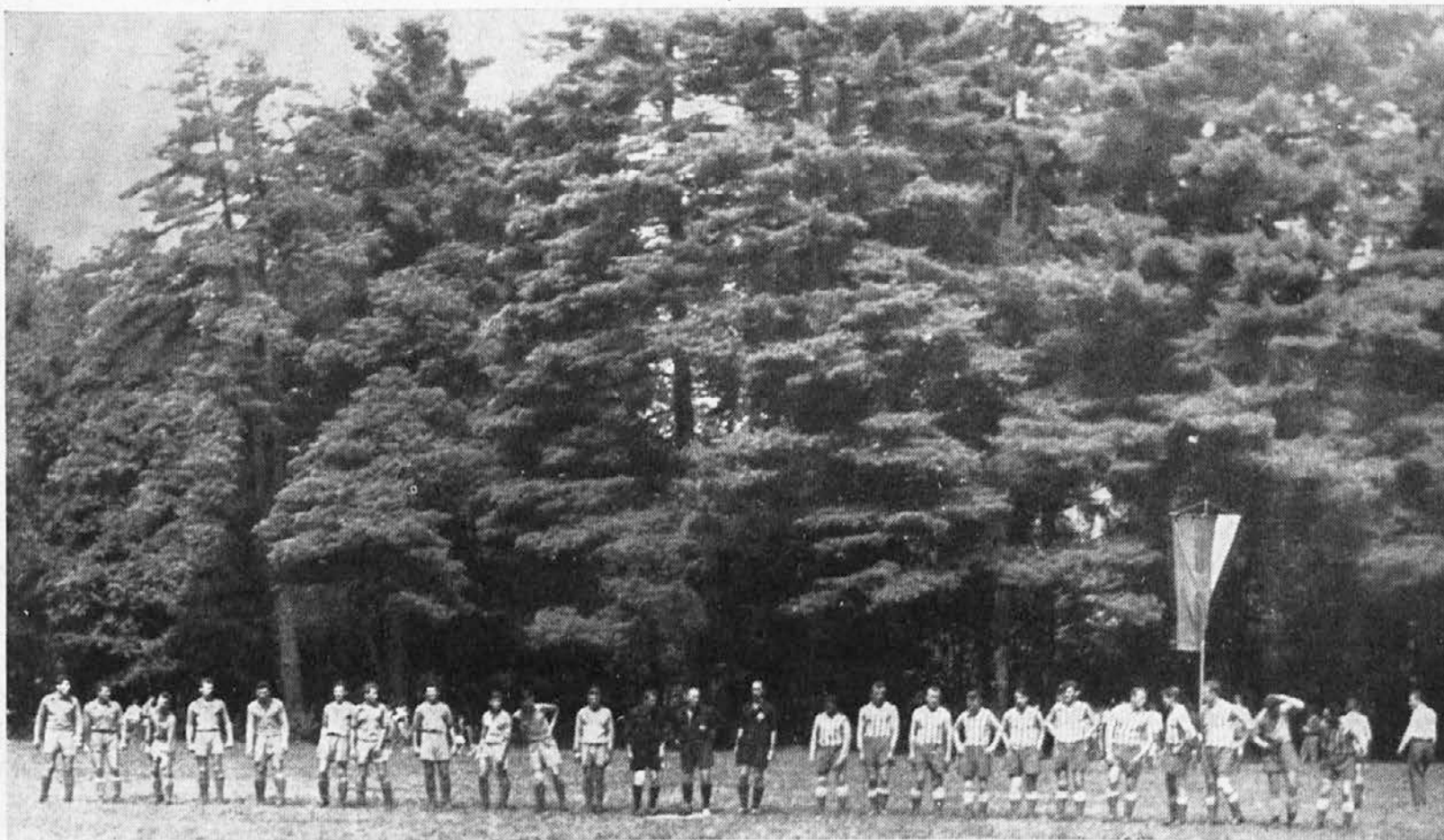
Dva faktorja sta imela odločilen vpliv na razvoj švedske metode:

a) upoštevajoč, da je hitrost vrtanja obratno sorazmerna preseku vrtine, so Švedi težili k zmanjšanju preseka svedra oziroma vrtalne krone;

b) hitrost vrtanja kakor tudi globina vrtanja sta v največji meri odvisna od kvalitete rezila.

Švedom je bilo povsem jasno, da se gornja dva problema ne moreta odvajati ter da ju je potrebno reševati skupno ter tako izdelati idealni sveder, ki bi imel tudi v najtrših stenah dober učinek, da bi se rezilo malo izrabljalo, prav posebno da se ne bi izrabljalo premer svedra in da se ne bi zmanjševal začetni profil vrtine.

Na tej osnovi so se Švedi odločili za sveder z najmanjšim možnim presekom rezila, za tako imenovane monobloc svedre, kateri omogočajo uporabo rezila z najmanjšim premerom. Da pa ne bi presegli dopustni

Z nogometnega turnirja. To sta slika in odlika ravnega nogometnega igrišča — v prekrasni prirodi. Skupno z mladino pa morama seveda tudi gledati, da bodo koroški nogometaši zlezli enkrat z vedno spodnjega dela na kako bolj Ravnam primerno mesto vsaj republiške prvenstvene lestvice. Tu smo namreč tako zadaj, ko da pri nas ne bi bilo mladine s hrbtnico-vztrajnostjo vaje in zopet vaje.

specifični pritisk na vložke iz trde kovine, je potrebno, da z monobloc svedri uporabljamo tudi srednje težka vrtalna kladiva s primerno jakostjo udarcev, toda s povečanim številom udarcev. To so osnovni elementi, na katerih temelji švedska metoda vrtanja.

Glavne prednosti obravnavane švedske metode vrtanja so torej v uporabi univerzalnega srednje težkega vrtalnega kladiva 21–22 kg, ki se odražajo:

a) v velikem delovnem učinku v kombinaciji s podporno ного in monobloc svedrom;

b) v vsestranski uporabi vrtalnega kladiva za vrtanje hodnikov, uskopov, nizkopov, oken in odkopov, in to brez ozira na velikost profila;

c) v uporabi standardnih monobloc svedrov in

d) v mali potrošnji komprimiranega zraka v m³/m vrtine.

Pri tem pa ne smemo pozabiti na ostale prednosti uporabe monobloc svedrov. Učinek pri vrtanju z uporabo monobloc svedrov se ne povečuje samo zaradi hitrejšega vrtanja, temveč tudi zaradi povečanja efektivnega delovnega časa, kar je posebno važno za oddaljena delovna mesta. Menjanje svedrov raznih premerov pri daljših vrtinah se zmanjšuje ali pa popolnoma odpada. Po podatkih posameznih rudnikov se z uporabo monobloc svedrov zmanjšujejo stroški vrtanja po toni rude za ca. 40 % v odnosu na delo z običajnimi svedri. V Trepči so na primer stroški vrtanja znašali 38,25 dinarjev na tono rude, z uporabo monobloc svedrov pa so jih zmanjšali na 22,47 dinarjev na tono rude.

Dalje pada potrošnja komprimiranega zraka na meter vrtine, in to zaradi hitrejšega vrtanja. Monobloc svedri so tovarniško izdelani s pravilnimi merami usadnih delov, kar se odraža v večji življenjski dobi bata kakor tudi drugih delov kladiva, ki se pri slabo izdelanih usadnikih razmeroma hitro izrabijo.

Monobloc svedri so posebno pripravljeni za oddaljena delovna mesta, za samostojna raziskovalna dela, kjer je možno z nekaj monobloc svedri samostojno vrtati. Rezilo iz trde kovine ima pri monobloc svedrih še to prednost, da nastaja pri vrtanju debelejši prah, kar je posebno važno tam, kjer obstaja nevarnost obolenja za silikozo, azbestozo in drugimi podobnimi profesionalnimi obolenji.

Za vrtanje manjših profilov do višine okrog treh metrov po švedski metodi niso potrebne nikakšne dodatne priprave. Rudar lahko vrta direktno s tal hodnika, material se naklada z avtomatskimi lopatami, vagončki pa se menjajo s pomočjo kretnic. Pri večjih profilih je po švedski metodi najpripravnejša uporaba eno- ali večnadstropnih ploščadi, ki so povsem enostavne, služijo pa za vrtanje čela, za prenašanje praznih vagončkov kakor tudi za utrjevanje stropa. Ploščadi so zgrajene v odnosu na velikost profila, opremljene pa so s priključki za komprimirani zrak in drugimi napravami. Ploščadi se lahko uporabljajo za zavarovanje stropa po tako imenovanem Roof bolting sistemu.

Z uporabo opisane švedske metode je bilo v svetu izvršanih več gigantskih del, tako najdaljši vodni tunel v Evropi — Vinstra tunel na Norveškem v dolžini

25 km in v profilu 30 m² ter tudi največji hidroenergetski objekt na svetu — Alcan projekt v Kanadi za hidrocentralo milijon dve sto trideset tisoč kilowatov.

Švedska metoda vrtanja je po mnenju mnogih jugoslovanskih rudarskih strokovnjakov najpopolnejša metoda za naše jugoslovanske razmere in daje odlične učinke ob uporabi univerzalnih vrtalnih kladiv teže 21–22 kg, podpornih nog in monobloc svedrov.

Izbor tipa in velikosti vrtalnih naprav je s tem dovolj jasno podan, nabava drugih drifterjev in jumbo naprav pa povsem odveč.

Zelezarna Ravne je v zadnjem času razvila sodobno vrtalno kladivo teže ca. 22 kg, oznake RK-21, ki s svojimi odličnimi lastnostmi in rekordnimi učinki kar najbolje ustreza zahtevam švedske metode vrtanja.

Vrtalna in tudi odkopna kladiva so po svojem značaju uporabe izpostavljena dokaj robustni manipulaciji, ki pa se večkrat zaradi nepoučenosti in nepoznavanja stroja orodja še po nepotrebnem stopnjuje. Če tu še upoštevamo, da so sodobna vrtalna kladiva dokaj kompliciran mehanizem, nam bo takoj jasno, da le-ta zahtevajo dobro organizirano in strokovno vzdrževanje.

Podjetja oziroma rudniki naj imajo dobro strokovno usposobljeno skupino ali posameznike, ki vzdržujejo in dobro poznajo stroj kladiv ter razpolagajo z za to primernim znanjem in orodjem. Pri vzdrževanju je glavno pozornost usmeriti na preventivno vzdrževanje, ki je v naslednjem:

Pnevmatska kladiva — vrtalna in odkopna, je potrebno vsaj enkrat mesečno razstaviti in pregledati, ne glede na to, da li so kladiva brezhibna ali ne. Pri robustnejši in manj pazljivi uporabi naj se pregledi izvajajo 14-dnevno. Pri pregledih kladiv, ki so defektna, naj bi po možnosti bil prisoten uporabnik orodja, vodja pregleda pa naj ga opozori na napake in nepravilnosti pri uporabi ter pokaže posledice, ki so zaradi tega nastale. Bolj urejeni rudniki bodo vodili še kartoteko za vsako posamezno orodje z vsemi podatki o učinkih popravil in drugem.

Posebno skrb je treba posvečati mazanju, s katerim preprečujemo metalno trenje drsnih površin in s tem zvezano obrabo kot zgubo na učinkih. Stroški maziva, preračunani na meter vrtine, znašajo v odnosu na celotne stroške vrtanja za meter vrtine tako nizek odstotek in izdatek, da tu pretirana štednja povzroča samo škodo in s tem dejansko povečuje izdatke na rezervnih delih in zastojih. Novejša kladiva imajo normalno lastne rezervoarje za olje, preko katerih se kladiva zelo enakomerno podmazujejo. Tako ima na primer ravenko kladivo RK-21 odlično urejeno centralno mazanje, ki vse dele orodja zelo enakomerno podmazuje, olje pa je potrebno dopolnjevati le 2- do 3-krat na izmeno.

Pri kladivih brez lastnih rezervoarjev je zelo priporočljiva uporaba lubrikator mazalic, mazanje v gumijaste cevi pa je zasilen izhod, a še ta se le največkrat zanemari.

Dalje je potrebno posvečati primerno skrb kladivu, da vanj ne uhajajo prah in druge nečistoče. Zrakovode je potrebno opremiti z odvjalci olja in vode, gumijaste cevi pa izpihati pred priključkom na kladivo.

Ščasoma nastopa tudi pri dobrem vzdrževanju pnevmatskega orodja določena izraba drsnih ploskev; izrabljene dele je potrebno zamenjati.

Na naših deloviščih vlada značilnost, da se pnevmatsko orodje normalno uporablja, dokler kladivo pač gre oziroma tolče, deli pa se menjajo šele po popolni dotrajalosti ali ustavitvi kladiva. Ta postopek, čeprav je v bistvu nepravilen, se je do sedaj še lahko tolmačil oziroma zagovarjal s težavami in visokimi cenami pri uvozu rezervnih delov, ob možnosti nabave domačih proizvodov pa je nastal povsem neutelelj. Raziskovalni inštitut FBS v Claustalu v Nemčiji je raziskal vpliv povečane zračnosti na porabo zraka in učinek ter pri tem dobil naslednje rezultate:

Pri novem kladivu znaša zračnost med batom in cilindrom povprečno 0,03 mm. Ko se ščasoma ta zračnost poveča na 0,1 mm, naraste poraba zraka za 15 %, hitrost vrtanja pa pade do 7 %. Pri še nadalje povečani zračnosti na 0,2 mm poraba zraka naraste na celih 29 %, učinek pa pade že za 15 %. Pri zračnosti 0,44 mm pa kladivo sploh ne obratuje več.

Že kratek rentabilitetni račun bi pokazal, da se pri možnosti cenene nabave rezervnih delov izplača izrabljene dele dokaj hitro menjati, da pri tem ne izgubimo na učinku. Temu problemu bo na naših deloviščih potrebno posvetiti več pozornosti, kajti to je najkrajša pot k boljšim učinkom.

Mnogo premala pozornost se pri nas nadalje posveča usadnemu delu svedrov ali odkopnih konic. Zelo često se namreč dogaja, da so usadni deli površno izdelani, udarne ploskve poševne, vodilne puše pa prekomerno izrabljene. V takih primerih nastopa zelo hitro obraba udarne ploskve bata, kar že v kratkem času bat kot enega izmed najdražjih delov onesposobi za nadaljnje delo. Zaradi izrabljenega usadnega dela in vodilne puše bat ne udarja več na celo udarno ploskev svedra, temveč le na vogale, pri čemer nastopajo dobro znane globoke izjede na udarni ploskvi bata, okrušenje robov in s tem uničenje bata sploh. Z malo pozornostjo pri izdelovanju usadnih delov in s pravočasno zamenjavo izrabljenih usadnih puš se tem neprijetnostim, ki so vzrok mnogim zastojem, lomom cevki in zmanjšanim učinkom, z lahkoto izognemo. V ilustracijo, kakšne rezultate se da doseči z dobrim vzdrževanjem in rednim mazanjem, navajam primer iz rudnika Mežice. Znani rudar, Kapun, navaja primer, da je leto dni vrtal z vrtalnim kladivom IR J-40 brez vsakega zastoja in brez kake menjave sestavnih delov. Seveda pri tem navaja, da je na kladivo skrbno pazil in ga po vsaki vrtini ca. 1,5 m dolžine tudi z vseh strani skrbno podmazal, izpiral pa kladivo redno tedensko. Pri tem navaja, da je imel dnevni učinek stalno nad 50 vrtin, kar že pri 11-mesečnem delu znese preko 13.000 izvrtanih metrov. Rezultat je vsekakor rekorden in potrjuje, kaj se vse da doseči z vestnim vzdrževanjem kladiv.

Posvetimo našemu pnevmatskemu orodju primerno pozornost in uredimo prvenstveno preventivno vzdrževanje, pa bo to eden izmed najučinkovitejših doprinosov za doseg večjih učinkov na naših deloviščih.

Ivan Zupan

Prof. Franjo Baš:

Tehniški spomeniki in njihov pomen za gospodarsko zgodovino Mežiške doline

Načelni pomen spomenikov tehniške kulture za zgodovino sta obravnavala že 1. kongres jugoslovanskih zgodovinarjev v Beogradu 1954 in 2. posvetovanje konservatorjev FNRJ v Sloveniji 1955. Na načelih, ki so jih podali na obeh zborovanjih, moremo ugotoviti za splošno priznano potrebo gospodarske zgodovine, da proučuje zraven arhivskih virov tudi likovne spomenike tehniške kulture, ker ti arhivske vire dopolnjujejo zlasti pri obravnavanju lege in načinov proizvodnje in ki tako tudi razlagajo določene gospodarske dejavnosti v njihovi vzročni socialni in kulturni pomembnosti za življenjsko raven določene pokrajine v določenem času.

Arhivalije opisujejo določeno dejavnost ali poročajo o določenem dogajanju; likovni tehniški spomeniki pa dejavnost ali dogodke ponazarjajo, tako da je viroslovno razmerje med arhivskimi in likovnimi tehničnimi spomeniki enako razmerju med besedilom in ilustracijo. Zaradi tega mora tudi gospodarska, zlasti krajevna zgodovina upoštevati tehniške spomenike kot nazorni vir za zgodovino proizvodnje, ker ostane pri omejitvi na arhivske vire stvarno samo pri upravnem, trgovskem in prometnem obravnavanju gospodarskih dejavnosti, kar je očitno n. pr. v Zgodovini narodov Jugoslavije ali ob pomanjkanju tehniških ponazoril tudi v H. Wiessnerjevi zgodovini koroškega rudarstva, ki načinov proizvodnje namenoma ne upošteva, se pravi, ki izloči iz gospodarsko-zgodovinskega obravnavanja tehniko proizvodnje in jo prepušča posebni montanistični zgodovini.

Varstvo tehniških spomenikov v Mežiški dolini je šele na začetkih, saj sega nazaj komaj 5 let do zborovanja inženirjev in tehnikov 3. marca 1952 na Ravnah. To zborovanje pomeni začetek del tehniškega muzeja na Ravnah in tudi prve spome-

niškovarstvene prijeme gozdarjev, rudarjev in kovinarjev v Treh dolinah na čelu z ravenko jeklarno, mežiškim rudnikom svinca, mučko tovarno poljedelskega orodja, gozdnimi gospodarstvi in lesnimi podjetji, ravenko gimnazijo in z našo pokrajinsko revijo s »Koroškim fužinarjem«. Začetni spomeniškovarstveni uspehi so očitni zlasti v zbirkah ravenkega muzeja, ki ponazarjajo razvoj gozdarstva, lesne obrti in lesne industrije v Treh dolinah od polpreteklosti do danes, dokumentirajo svinčeno rudarstvo zlasti v času njegove polpreteklosti in sedanje dejavnosti in s kovinarskim oddelkom predstavljajo zgodovinski uvod v sedanjo proizvodno dejavnost ravenke jeklarne in mučke železarne.

Izven muzejskih zbirk so v Mežiški dolini in njenih obrobjih dokumentarne: predindustrijska Pungartnikova kovačnica v Mežici; razvaline plavža pod pohorskim Primožem nad Vuzenico, ki je povzdignil nekdanjo mučko železarsko obrt na raven industrije poljedelskega orodja; zaradi svoje obdelave lesa nadalje lesene kmečke stavbe z zadnjimi dimnicami, tkalskimi in valjarskimi delavnicami in kaštami in pa preše za sadni mošt. Propadli pa so industrijski tehniški spomeniki, ki bi mogli ponazarjati razvoj proizvodnje v času uvažanja parnih pogonov n. pr. parni stroj s 14 KS za črpanje vode v premogovniku Holmec, suha separacija z ročnim prebiranjem premoga v premogovniku Mežica, Kompoševa talilna peč za svinco iz prve polovice XIX. stoletja, ki je bila v enem delu ognjišče za praženje in v drugem talilnica za svinčeno rudo, in pa vezališče splavov in šajk na mlaki v Vuzenici, ki je za vedno prenehalo z dravskimi hidroelektrarnami. Prevalje še kažejo v redkih stavbah železarska bivališča iz XIX. stoletja in vas Leše ponazarja v svoji zunanji izgradnji premogarsko naselje iz časov,

ko začneta premog in para nadomeščati v industriji in prometu vodni pogon in tako odločilno sodelovati pri nastajanju prve velike industrije v Mežiški dolini v neposredni bližini Leš, na Prevaljah.

Med spomeniki, ki jih hrani ravenški tehniški muzej, so za gospodarsko zgodovino Mežiške, prav tako pa tudi bližnje zahodne Dravske in Mislinjske doline najvažnejši repač, pudlovka in žaga na bašelj.

Če poizkušamo obravnavati tehniške spomenike v ravenškem muzeju z gledišča ponazarjanja proizvodnje, njenega razvoja in njenih vplivov, je repač z Mute stroj na vodni pogon ob tekoči vodi z zadostnim padcem, ki predstavlja kovaško kladivo pred njegovo razčlenitvijo v posebno kladiva za vlako, luknjanje, cepljenje ali utopo železa itd. v industrijski proizvodnji.

Repač ali kladivo je znano od časov Agricole do danes, ko je že redka naprava v zadnjih sekirarjah. V zgodovini železarstva je spremljal vodne pogoje in oglje in se je z njimi začel umikati iz proizvodnje ob uvajanju premoga, pare in elektrike. Njegovo prilagajevanje posameznim novim načinom železarske proizvodnje je šlo vzporedno z nastajanjem žicarn, valjarn in pločevinarn, zlasti pa pudlovk, besemerk in martinovk, ki so repačevo zgodovinsko vlogo zaključile. V času vodnih pogojev in oglja pa je bil repač osrednji obratni stroj za razdeljevanje volka v fužini z nizkim plavžem, nadalje za vlako, cepljenje in tenjenje železa ter sploh za pripravljanje železa, da so ga mogle nadrobno obdelovati kovačnice, kakor je ohranjena v Mežici pri Pungartniku, se pravi za izdelovanje poljedelskega in stavbarskega orodja, kakor žebelj, podkev,

plugov, motik, srpov, kos, sekir, vezi in mrež. Zaradi tega tudi ni slučaj, temveč ustreza razvoju železarske proizvodnje, da so se repači najdalje ohranili prav v tovarni poljedelskega orodja na Muti in da so se z novimi plamenimi in varilnimi pečmi, parnimi kladivi, valjarnami in livarnami umaknili iz prevaljske in nato iz ravenške železarne.

Repač je strojni predstavnik fužinarskega in kovaškega železarstva v Mežiški dolini, ki ga zastopajo zlasti Črna od 1620 naprej do srede XIX. stoletja, Ravne s svojo žebeljarsko in obrtno kovaško proizvodnjo od konca srednjega veka do začetka XIX. stoletja, železarna na Muti s proizvodnjo poljedelskega orodja do modernizacije po drugi svetovni vojni in končno že imenovana mežiška Pungartnikova kovačnica.

Repač, ki mu na Gorenjskem pravijo norec, je bil s sapo ali mehomo vrhunska obratna naprava v fužini. Vodno kolo, ki ga je gnalo, je moralo imeti zadosten vodni padec, podobno kot kolo za pogon sape in je njegova velikost in udarna moč ustrezala moči vodnega padca. Izjeme so bile samo v cajnaricah ali fužinicah, ki so morale teniti ali vleči volkove razbitine v hitrem pogonu, tako da so bili repači v fužinicah zaradi hitrega obratovanja še manjši in je bil za nje potreben tudi največji vodni padec. Zaradi potrebe po vodnem padcu za repače je razumljivo, da so prve fužine v Mežiški dolini nastale pri Črni, se pravi na področju, kjer ima Meža največji vodni padec, in da se ravenško železarstvo ob umirjenem teku spodnje Meže ni moglo povzpeti nad raven ročnih obrtnih delavnic ali vigenjcev in ješ, dokler niso v prvi polovici XIX. stoletja

nadomestili vodnega pogona para in oglje, rjavi premog iz bližnjih Leš ali Holmca. Ustrezno temu repač ali kladivo z Raven manj poznamo, pač pa s Črne, kamor je 1620 po H. Wiessnerju preselil iz Labotske doline Melhior Puc koncesijo na 2 nizka plavža, ki jih je čez 4 leta z ležišči železove rude prodal Hansu Ludviku Thurnu.

Naselitev fužine pri Črni je bila tehniško pogojena razen s padcem Meže tudi z razpoložljivim ogljem. Ob naselitvi v Črni je Puc prodal svoja rudišča in fužine pri Sv. Jederti in Wölchu v Labotski dolini, kjer je za številna rudišča in fužine od St. Leonharda na severu do Mallnitza in Andersdorfa na jugu že začelo primanjkovati oglja. Zaradi tega so se selile fužine od XVI. stoletja naprej v kraje z ustreznimi tekočo vodo in zadostnimi, zlasti bukovimi in smrekovimi gozdovi za kuhanje oglja, ki jih je rudarska in gozdarska zakonodaja tudi rajonizirala za potrebe posameznih fužin oziroma rudišč. Vodne sile in ogljarski gozdovi so bili magneti, ki so kazali pota za nastajanje novih fužin v večji meri kot pa rudišča. Kajti tovarniški in mladi vozovni promet še nista mogla preskrbovati rudišč s potrebnimi surovinami za pogon, a sta bila sposobna, da oskrbujeta fužine, ki so razpolagale z vodo in ogljem, z rudo oziroma z železom. Tako je Črna dobila fužine v drugi polovici XVIII. stoletja, ki so v presnovki žilavile železo iz nizkega plavža, ga pod repačem kovalale tudi v 2,5 palcev debele palice, razvile kosarno, privabile 1780 žebeljarno z 10 ježami iz Velikovca in po Iv. Mohoriču še sredi XIX. stoletja proizvedle v letu 1855 560 ton žebeljev in okovanega železa za izvoz kovačem in žebeljarnam na Kranjsko iz domače žele-

CRVENA ZVEZDA—FUŽINAR 3:2

Državni prvaki iz Beograda, ki niti dobro vedeli niso, kje so Ravne na Koroškem, so se komaj izvlekli s pičlim rezultatom. Čeprav je odbojka pozneje nekoliko odpovedala, so doživele Ravne s svojimi odbojkaši vseeno do sedaj najboljši športni rezultat in članstvo prve državne lige (seveda poleg smučarjev).

Foto: Tone Hovnik

Predavanje pred muzejem na Ravnah

V dneh od 23. do 25. septembra 1957 je bilo na Ravnah deseto zborovanje slovenskih zgodovinarjev. Niti zgodovinarjem, za katere velja, da se tem raje vtaknejo v kake skrite in oddaljene kraje, se ni sanjalo, da bodo Ravne na Koroškem tako kmalu zborna mesto za njihov veliki delovni program. Ne da ne bi imeli tu zadosti pestre zgodovine, ne da bi morda premalo razumevali pomen te panoge, temveč vsem skupaj se je zdelo, da izvedbi tako obširnega programa oziroma obiska Ravne le še ne bodo kos. Pa so le bile — in če so dobili zgodovinarji o Ravnah tak vtis kot mi o zgodovinarjih, smo lahko oboji nadvse zadovoljni. Na sliki: Predavanje prof. Baša o tehniških spomenikih in njihovem pomenu za gospodarsko zgodovino Mežiške doline je bilo kar pred takim spomenikom-repačem.

zove rude in iz železa, ki so ga uvozile s severnega Koroškega.

Tehniški pomen repačev v železarstvu XVIII. stoletja je poudarilo tudi ljudsko imenovanje, ki je z repačem ali s kladivom istovetilo fužine in talilne peči sploh in jih po načinu njihove proizvodnje tudi opredeljevalo. Tako je bilo v Javorju še 1940 slišati ime kladivo za kraj nekdanjih Jabornegovih fužin v Mošeniku, pred drugo svetovno vojno se je podobno spominjal Rutnik na Tolstem vrhu, nekdanje žebjarne na Javorniku in nemško imenovanje Hammer lahko do danes najdemo od Majšperka pod Ptujsko goro do Stare Fužine (Althammer), se pravi Starega Kladiva v Bohinju.

Koroški rudarski red iz 1759, ki je po H. Wiessnerju aplikacija štajerskega, opredeljuje repaško dejavnost, ko jo klasificira v laška, valoška, brescianska, jeklarska in pločevinarska kladiva. Laška kladiva so na Koroškem drobila in cepila surovo železo za domače podkovače in sekirarje in pa pripravljala ravne in upognjene težke štiri in osmerostranske palice, okrogle palice, sidraste ročaje, široke in debele ladijske trakove, tračne butare in podobne grobe železne izdelke za izvoz v Italijo in Slovensko marko. Valoška kladiva so cainala ali vlekla pod manjšimi repači raznovrstno železno pločevino za izvoz. Brescianska kladiva so pregrevala tolčeno in široko železo, talila listno železo in grodelj, ne pa tudi volka; za domačo porabo v deželi so izdelovala tračniško, mrežasto, paličasto in vlečeno železje, za

inozemsko izven dežele pa vse vrste dvojnih tračnic, kolesnic, drobnega okroglega paličastega in obročastega in pa štiri- in osmerokotnega ploskega železa. Jeklarska kladiva so pripravljala presnano železo v orodjarsko in kosarsko jeklo v debelih drogih, izdelovala orodje in kose po naročilih iz domače dežele in pa ploskano, štirioglato romansko, srednje fino in zelo fino, žagarsko in mlinsko železo. Pločevinarska kladiva so proizvajala temno pločevino. Nadaljnjo posebno obliko kladiva, tako imenovano nemško, ki precej ustreza slovenski peči na Gorenjskem, je še 1774 opisal prvi koroški rudarski tajnik Anton Posauner, da tali železovo rudo v volka, ki ga vzame pod repača in razdeli v 4—6 kosov; te potegne v široke štiristranske palice za izvoz podkovačem, sekirarjem in ponvarjem na Kranjsko.

Če pogledamo z gledišča koroške rudarske klasifikacije naše železarstvo v Mežiški dolini, moremo opredeliti fužine v Črni za kombinat fužine, valoškega in brescianskega kladiva, kosarne in žebjarne, fužini v Mošeniku in Mežici za sestav fužine in valoškega kladiva, na Ravnah pa za žebljarno, ki je imela v XIX. stoletju žebljarsko sosodo tudi na Javorniku. Očitno torišče železarstva v Mežiški dolini je do začetka XIX. stoletja pri Črni; se pravi v Črni in Mošeniku so obratovala kladiva z repači kot predhodniki današnje industrije, medtem ko so obratovala na Ravnah rokodelske kovaške obrti, ki se je mogla za ognje na ješah zadovoljiti tudi z manjšim vodnim padcem Meže.

Mežiškodolinske železarske izdelke je uvažala koroška dežela zlasti po cesti iz Mežice v Libuče in v Podjuno, kjer so dosegli tudi železarsko cesto iz Velikovca čez Jezersko, koder so prispeli na Kranjsko. Za izvoz izven dežele pa so bile važnejše izvozne smeri ob Dravi in po Dravi na vzhod in po cesti čez Slovenj Gradec, Vitanje in Celje na jugovzhod v Zagreb in na Hrvatsko. Priselitev železarskih podjetij iz Labotske doline v Mežiško dolino, zlasti v Črno in izvoz mežiškodolinskih železarskih izdelkov kaže v času fužin na delovno skupnost mežiškodolinskega železarstva z železarstvom v Labotski dolini.

Surovo železo, ki ga je neposredno proizvajal fužinski plavž, je bilo zaradi pri-mešanih snovi zlasti oglja, žvepla in fosfora krhko. Da se te primesi odstranijo oziroma znižajo, je bilo treba grobelj iz nizkega plavža presnati ali žilaviti v posebnih pečeh, v tako imenovanih presnovkah in ga nato pod repačem kovati, izbiti iz njega žlindro in ga zavariti, da je nastalo čisto jeklo. Obča zgodovina železarstva zaznamuje zelo očitne napredke v zgodovini pridobivanja surovega železa in jekla. Noriške in rimske talilne peči so proizvajale železne mase, ki so bile težke približno 7 kg. Fužinarstvo je dvignilo proizvodnjo nizkih plavžev v drugi polovici XVIII. stoletja do nad 1000 kg železa. Sedanja visoka peč pa proizvaja v enem dnevu tudi 400.000 kg ali še več. Vzponredno z razvojem plavžarstva je teklo izdelovanje varjenja železa, ki ga kot mej-

Gostje zadruge
na Šratneči

Da je tudi zgodovina nekoliko bližja, so bili zgodovinarji postreženi tudi z moštom. Že s slike se vidi, da zgodovinarska vez s takimi zanimivostmi dežele le ni tako rahla. Takrat na obisku Prežihovega, »Turških šanc« in Kotelj ter čim več pri njihovem delu so zgodovinarje spremljali predsednik občine Adolf Černec, direktor železarne Gregor Klančnik, ravnatelj kulturnih ustanov dr. Franc Sušnik ter predstavniki kulturno-prosvetnih forumov in organizacij ravske županije.

nika na koncu fužinarstva in na začetku sedanjega mežiškodolinskega železarstva ločijo pudlovka in lonci za temperno ali kovno litino.

Pudlovka, kakor jo vidimo v raven-skem muzeju, je angleška iznajdba iz konca XVIII. stoletja in predstavlja plameno peč na premog v enotnem vzporednem sestavu kurišča, ognjišča ali presnovke, ješe za regulacijo toplote in pa za pihala. Obratno od presnovke pri nizkem plavžu v pudlovki tekoče surovo železo ne pride v stik s kurivom, ker gori to v kurišču in se vlaga grodelj z žlindro na ognjišče, ki je ločeno od kurišča, tako da pride v dotiko le z močno kisikastimi gorilnimi plini, zaradi česar žveplo iz premoga ne more prodreti v železo. Mešanje tekočega železa s krevljastimi kavlji ga stalno tudi spravlja v zvezo z očiščujočimi gorilnimi plini in tako tudi dovaja kisik gorilnih plinov in na oksidih bogato železovo žlindro v tesni dotik z železom. Na ta način se tvoriva, ki jih vsebuje železo, zlasti fosfor, mangan, silicij in ogljik presnavljajo v okside, ki prehajajo v žlindro ali pa odhajajo kot plini, n. pr. ogljikov oksid v zrak. Ker se pa tališče železa z njegovo vedno večjo čistostjo dviga, a ostaja temperatura v pudlovki neizpremenjena oziroma ista, postane v začetku tekoče železo polagoma testasto, se pravi, železo je postalo pudlano ali varjeno. Na koncu postane železno testo tako trdo, da se razdeli v grude in vzame iz peči. Ker vsebujejo železne grude še drobce žlindre, se ti odtolčejo in nato predelajo s kovanjem ali valjanjem v ustrezne palice, snope in pro-

file. Delo v pudlovki sestoji tako iz taljenja grodlja in žlindre, mešanja in obračanja tekočega železa, valjanja zgoščenega testa v grude, okovanja in zavarjenja grud ter iz valjanja izkovanih kosov. Zgodovinski pomen pudlovke je v osvoboditvi jeklarstva od oglja, ki ga je za kurivo nadomestila s premogom v desetkrat zvišani proizvodnji jekla ob istem številu delavcev v primeri z dotedanjimi presnovkami in v posplošenju novih proizvodnih prijemov, zlasti valjanja namesto v fužinarstvu do tedaj prevladujočega kovanja.

Približno enako staro kot pudlovka je odkritje, kako pridobivati kovno litino iz krhkega livnega železa, ki poka in je neporabno za raztezanje in upogibanje. Novo odkritje je bilo v spoznanju, da ga je treba dalj časa segrevati ali temperirati v ovojih, se pravi loncih iz železovega oksida, magnezije in kostnega pepela, kakršne vsebuje iz ravske železarne metalurška ravska muzejska zbirka. Nov način pridobivanja kovne litine je prinesel iz Anglije na evropski kontinent Švicar Konrad Fischer, začetnik do danes vodilne strojne tovarne GF, ustanoviteljice knjižnice za zgodovinsko železarsko slovstvo v Schaffhausenu — in s tem v skoro istem času, ko je pudlanje rešilo vprašanje o predelovanju surovega železa v jeklo, pripravil nove možnosti za pridobivanje kovnih litin, ki so v veliki meri postale temelj nove proizvodnje strojev. Pudlanje surovega in temperanje livnega železa sta v bistvu rodila sedanjo železarsko industrijo, ki so ji proizvajalne načine v nadaljnjem izpopolnili l. 1855 H. Bes-

semer za pridobivanje plavnega jekla v konvertorjih, l. 1865 pa Martin, ko je omogočil predelavo železne rude, grodlja in starega železa za pridobitev plavnega jekla v novi plamenski peči ali martinovski, v sedanjosti pa zlasti električna peč.

Mežiška dolina je v razvoju nove, na pudlanju in temperanju utemeljene železarske industrije aktivneje sodelovala kot katera koli slovenska pokrajina; nekoliko bi mogla z njo tekrovati edino Dolenjska z napredno livarno na Dvoru pri Žužemberku. Ko je nasledila 1824 ustanovljeno cinkarno v sosedstvu leškega premogovnika 1828 na Prevaljah železarna, je ta po Iv. Mohoriču že 1835 razpolagala s 6 pudlovkami, 4 varilnimi pečmi, valjarno in s kovaškimi ognjišči. Ob tesnem sodelovanju z napredovanjem evropskega železarstva so Prevalje prispevale samostojno reševanje vprašanj, ki so jih postavljale na dnevni red domače pokrajinske surovine. Ker so Prevalje razpolagale za kurjenje pudlovk samo z rjavim drobnim premogom, je ravnatelj železarne Jos. Šlegel že 1837 z napravo stopničastih rešetk, ki jih ravenški muzej, žal, še nima, usposobil rjavi drobn premog za železarno in 1840 tudi za kurišča v pudlovkah. Visoko proizvodno kakovost očituje prevaljska železarna že 1850, ko je imela 2 pudlovki s plinskimi generatorji in je vsaka od teh s 4 pudlarji predelala na leto 15.000 q ali 1500 t surovega železa.

Prevaljska železarna je bila prva v Alpah, ki je z uspehom uporabila premog pri pudlanju in je tako tudi sodelovala pri ohranitvi koroških gozdov in pa pri

zagotovitvi razvoja industrijskega velepodjetja, ki je z novimi načini proizvodnje moglo naslediti dotedanje obrtne fužinarske in kovaške obrate.

V časih nizkih plavžev je dvorna komora zagotovila z rajonizacijo gozdov oglje in les fužinam in pa rudnikom. Posledica rajonizacije je bila široko razpredena mreža fužinarskih obratov, ki so se naselili pri ustrežajočih in pravno jim zagotovljenih gozdnih področjih, kakor smo videli pri Melhiorju Pucu v Črni. Ko pa je 21. avgusta 1783 dvorni dekret ukinil rajonizacijo gozdov za fužinarstvo in za rudarstvo in uvedel svobodno trgovino z lesom in lesnimi izdelki, je z naglim porastom cen lesa za mnoge fužine odbila zadnja ura, ki pa je hkrati pomenila tudi začetek nove lesne industrije. Večje fužine kakor grofi Thurni v Mežiški dolini pa so začele pridobivati čim obsežnejša gozdna območja, da z njimi zagotovijo les svojim obratom v Črni, v Mežici in na Ravnah in pa premogovniku Holmec. Odprava rajonizacije gozdov za fužinarstvo in obstoječe potrebe fužin po oglju so tako povod za prehajanje gozdnih kmetij v hribovskih nad Mežiško dolino v sestav fužinarskega gozdnega veleposestva grofov Thurnov.

Ko je z ukinitvijo rajonizacije gozdov postala preskrba fužin z ogljem marsikje težka in je povzročila prenehanje njihovega obratovanja, pa je začetek pudlanja in temperanja tudi istočasni začetek uporabljanja premoga v železarstvu. Ob naraščajoči proizvodnji pudlovk in njim sledečih bessemerk in pa martinovk je poraba premoga naraščala in daleč preseгла porabo oglja v nekdanjih nizkih plavžih ali fužinah. Posledice količinskih in kakovostnih potreb po premogu so se kmalu pokazale zlasti v lokaciji novih železarskih industrij. Zaradi dovoza potrebnih množin premoga in koksa, zaradi obsežnosti obratov, ki so se nujno razvili na krajih talilnih peči in zaradi nastajajočih vse večjih naselij za prebivalstvo, ki so ga železarska velepodjetja zaposlovala, je postala prometna lega z ugodnimi zvezami za dobavo surovin in prehrane in za oddajo izdelkov za trajni obstoj novih železarskih industrij življenjsko važna in odločilna. Čas malih obratov, kot so bile fužine, je s količinsko proizvodnjo, ki jo je začela pudlovka, minil in nastopil je čas velepodjetij.

V XIX. stoletju so utihnili repači v Thurnovih fužinah v Črni in Mežici, Jabornegovih v Mošeniku in Herzfeldovo žebliarno na Javorniku so prehiteli Ravne, ki so se modernizirale s pudlovko in na njo tudi osredotočile proizvodnjo opuščenih Thurnovih obratov. Prevalje so se od ustanovitve železarne razvijale v velepodjetje, ki je v sredi XIX. stoletja proizvajalo zlasti tračnice za nove železnice v Severni Italiji in Ogrski. Z izgradnjo železnice, ki so ji v Mežiški dolini prav Prevalje nakazale traso Dravograd—Prevalje—Pliberk, pa so ob oddaljenosti od pečurškega in šlezijskega koksa, od gornještajerskih rudnikov železa in pa od ustreznih kupcev za prevaliske valjane izdelke zlasti v sudetskih deželah in na področju Dunaja postale ogrožene navzlic vrhunski tehniški opremljeni in so zaradi

svoje prometne lege s časom tudi morale podležiti konkurenčnim železarnam na Gornjem Štajerskem.

Očitno voljo prevajlske železarne, da vzdržuje najvišjo raven proizvodnje, dokazuje zgradba visoke peči na koks 1870, prve v alpskih deželah, postavitev bessemerke v letih 1870-76 in 1884-85, uvedba turbinskega pogona za valjarno namesto dotedanjega parnega. Organizacijska povezava z avstrijsko alpsko montansko družbo 1881 je preusmerila njeno proizvodnjo, ki je predolgo temeljila na železniških tračnicah, z novo bessemerko 1844-85 in novo valjarno na težko pločevino za kotle in na težko fasonsko železo. Ob tekoči modernizaciji je teklo tudi očitno stremenje po čim večji izločitvi ročnega dela in po njegovi nadomestitvi z mehaniziranim, se pravi s stroji, ki jih je železar v novem velepodjetju upravljal namesto ročnega dela s prostim orodjem v nekdanji fužini. Prevaljska železarna je fužinarsko orodje nadomeščala z napravami, ki jih je najprej gnala para in za njo stisnjeni zrak, torej s predhodniki naprav na električni pogon v sedanji ravenški jeklarni. Vrhunska oprema in proizvodnja je sicer pocenila prevajlske izdelke, ni pa mogla napraviti prevajlske železarne za konkurenčno srednjeevropskim in angleškim, kar bi ji v kapitalističnem času edino moglo zagotoviti obstanek. Nova visoka peč na koks se je izkazala za gospodarsko nerentabilno zmotno, ker ni prenesla cen prometno oddaljenega koksa in črnega premoga in so jo morali zaradi tega 1875-80 kuriti ne s koksom, temveč z domačim in še vedno predragim lesnim ogljem. Drago surovo železo, ki ga je v dovoljnih množinah dajala nova visoka peč, je pač bilo sposobno za določene namene, za tekoče množične potrebe pa ni bilo konkurenčno ob že splošno uveljavljenem koksovem surovem železu. Prometna lega Prevalj v kapitalističnem času ni ustrezala zahtevam tedanjega železarskega velepodjetja, ker so bile Prevalje predač od rudnikov železne rude, koksarn in črnega premoga in pa od potrošnikov njihovih izdelkov, zlasti od tedanjih velikih industrij.

Po W. Schusterju je prevajlska železarna 1882-83 izdelala 28.000 in 19.360 ton pudlanega železa in bessemerskega jekla in je zaposlovala v letih 1870 do 1895 od 480 do 830 delavcev, nato pa vedno manj, dokler ni padlo število zaposlenih na 250 mož. 1896 so prenehali obratovati plavž, bessemerka in valjarne in 1899 so prevajlsko železarno kupili bratje Henckel-Donnersmark iz Wolfsberga zaradi lažjega premogovnika, kjer pa so proizvodnjo otežkočale zamotane lege geoloških plasti in ki se je v prvih desetletjih XX. stoletja izkazal, da je izčrpan.

Obratno od prevajlske železarne, ki se je takoj ob svojem začetku razvila v veliko podjetje, pa je bil razvoj ravenške jeklarne počasen in postopen iz žebliarne v železarno, ki se pojavi pred nami šele v sredi XIX. stoletja kot industrija, kjer se združujejo Thurnovi fužinarski obrati iz vse Mežiške doline in ki izdelujejo zlasti za potrebe širšega domačega okoliša in ne kot prevajlska železarna za izvoz in opremo železnice v tujini. V sredi XIX. stoletja

že srečamo na Ravnah plamenske peči s pudlovko in valjarno, ki obratujejo z rjavim premogom iz Holmca in Mežice in pa s parnim strojem, ki poganja repač za grobo kovanje in fino vlečenje železa. Pudlovka in repač kažeta na obrat, ki vzdržuje izročilo fužin, a se istočasno opremlja s tekočimi tehničskimi pridobitvami, h katerim je razen pudlovke računati tudi jeklo v loncih. V primerjavi s Prevaljami skromno podjetje je po Iv. Mohoriču proizvajalo kovno vlečeno in trakasto železo, iz katerih je izdelovalo zlasti poljedelsko orodje, kot so motike, lopate in podkve, osi za vozove in cestna vozila in pa vzmeti za železniške vagoni. Na raven moderne jeklarne industrije pa so se dvignile Ravne v osemdesetih letih XIX. stoletja, ko so pet let po postavitvi bessemerke na Prevaljah zgradile naprednejšo martinovko in preko nje začele izdelovati fasonsko oblikovano jeklo.

V Jugoslavijo so prišle Ravne 1919 z 2 manjšima martinovkama — ena s proizvodnjo možnostjo do 7 in druga do 10 ton jekla —, 3 pudlovkami, 3 topilnimi pečmi za jeklo, 1 valjarno in z 1 jekleno stiskalnico za pripravljanje železnih delov lokomotiv, vagonov in vozovnih osi. Pudlovka in lončeno jeklo sta dvignila ravenško jeklaro na raven industrije; ta je proizvajala po izročilu dotedanjih mežiškodolinskih fužin in pa ustrežno novim potrebam njenega širokega okoliša v vozovnem prometu, ki se je porajal in poživljal od 18. stoletja naprej z novimi cestami. Martinovka pa je pripravila na Ravnah sedanje jeklaro velepodjetje, zlasti ko je dvignila količinsko proizvodnjo dotedanjega kakovostnega lončenega jekla in mu utrla pot do proizvajanja strojnih delov.

Gospodarske težave Prevalj in počasna, a smotrna modernizacija Raven so z novo koroško železnico, ki je stekla 1863, pospešile konec mežiškodolinskih fužin na Javorniku, Mežici, Mošeniku in v Črni, od katerih se je nad repaško obratovanje povzpela z uvedbo pudlovke samo fužina v Črni. Primerjava črnjanske, prevajlske in ravenške železarne z njihovo proizvodnjo proti osemdesetim letom 19. stoletja odkriva različne proizvodne in tako tudi različne življenjske sposobnosti vsake. 1878 je železarna s fužino, pudlovko in valjarno v Črni izdelala okoli 240 ton železa in je zaposlovala 24 ljudi. Ravne so v istem letu s fužino v Mežici proizvedle z 88 delavci okoli 1222 ton lončenega jekla in pudlanega železa; Prevalje so 1882 z okoli 800 delavci izdelale 22.800 ton pudlanega železa in bessemerskega jekla za svojo livarno, valjarno in strojno delavnico. Črna, daleč od železnice, je še nadaljevanje zgodovinske fužine, ki tali rudo v plavžu, pripravlja v pudlovki železo za kovače žbljev, podkev, motik, plugov do srpov in kos, ki jih razpečava po svetu wolfsberška, celovška, graška in dunajska trgovina kot naslednik nekdanjih založnikov. Prevalje so dosegle vrhunec svoje proizvodnje z napravo bessemerke, ki je pripravila dve stokrat več jekla od nekdanjih pudlovk za izdelke, ki sta jih rabila zlasti nova industrija in pa promet, pri katerih je Prevalje vedno teže konkuriralo s severnimi železarnami. Ravne so bile še manjše podjetje, ki se je povzpelo

Naši rokometaši

Se en zbor športne mladine na Ravnah. Levo krilo je sicer nekoliko zaspalo, a najbrže le zaradi predolgih fotografskih ceremonij.

na raven srednje industrije z novo martinovko 1881, ko so pritegnile na sebe mežiškodolinske fužine in so se z jeklenimi izdelki zlasti za domači trg in šele nato za tujega zavarovale pred očitnejšim tekmovaljem s tujo industrijo, a ob tem uspešno nastopale proti izdelkom domačih zgodovinskih železarskih obrti, ki so jih zaporedno prisilile k ustavitvi proizvodnje.

Proizvodnja imenovanih treh železarn ponazarja s Črno zgodovinsko fužino z repačem, na Ravnah industrijo, ki je uvedla pudlanje varjenega jekla in taljenje v loncih, Prevalje pa industrijsko velepodjetje, ki je najprej in v veliki meri razvilo pridobivanje jekla v pudlovkah in se od teh dvignilo do proizvodnje plavnega jekla v bessemerki. Proizvodnja Črne, Raven in Prevalj v osemdesetih letih odraža tri dobe železarske proizvodnje, ki so očitne po vodilnih in temeljnih pogonih in produkcijskih procesih, kakor jih izkazujejo repač, pudlovka in iz pudlovke izhajajoča bessemerka in pozneje na Ravnah podobna martinovka. Kot osrednji obratni stroj zgodovinskega fužinarstva je repač njegov dokumentarni, ne samo tehniški, temveč tudi gospodarskogodovinski spomenik, ki ponazarja fužino z njenimi vodnimi pogoni in njen poglobitveni obrat pri presnanju in predelovanju železa. Pudlovka in lonci za jeklo so začetek novih načinov za množično izdelovanje varjenega in talilniškega jekla, ki postavljata ob nadaljnjem izpopolnjevanju oksidacije ogljika in

drugih železovih primesi v bessemerki in martinovki temelje današnjih železarskih velepodjetij in pa sprostitev železarstva od lesnega oglja in njegovo nadomestitev s črnim premogom in koksom; zaradi tega so pudlovke in lonci za jeklo tudi spočetniki nove železarske proizvodnje in tehniškozgodovinski spomeniki na meji zgodovinskega fužinarstva in novejšega industrijskega železarstva. Pudlanje je odprlo sedanjo industrijsko železarsko dobo in postavilo na mesto zgodovinskega repača novo parno kladivo in pa valjarno. V nekaj desetletjih je pudlanje ob bessemerki in martinovki prenehalo, razen v obratih kot na Ravnah, ki so se počasi izpopolnjevali, tako da so, kot se zdi, kot zadnji v Evropi obratovali prav na Ravnah do leta 1942. Istočasno z vrhuncem prevajlske železarne, s postopno modernizacijo in produkcijskim napredovanjem ravenske jeklarne in pa ob prenehanju mežiškodolinskih fužin je v drugi polovici XIX. stoletja parni pogon omogočil in pripravil združitev dotedanjih manjših rudniških pridobivanj svinca v eno veliko podjetje svinčenega rudnika v Mežici. Podobno kot pri prometni zvezi lažjega premogovnika in prevajlske železarne je parni stroj tudi pri mežiškem rudniku svinca zvezal z železnico po cesti topilnico v Žerjavu z železniško postajo na Prevaljah in tako neposredno nasledil vlako rude, oglja in lesa s planinskih pobočij nad Mežo v fužine, rudnike svinca in v premogovnike brez drugače navadnega

nasledstva vozovnega prometa za tovarnim.

Tovorni promet pa je v manjši meri podpirala na jugu koroško-štajerska deželna meja. Ker je bil izvoz železa in svinca iz Mežiške doline v zgodovini usmerjen čez Velikovec in z drugim laboškim železom tudi čez Dravograd, se je vozovni promet razvijal pač na cestah iz Črne v Mežico in od tod po eni strani čez Libuče v Velikovec in po drugi čez Prevalje v Dravograd, zaostal pa je na naravni zvezi na jug iz Črne čez Javorje oziroma Št. Vid v Šoštanj. Tako je za časa prevajlske železarne in rastočega mežiškega rudnika svinca vse do nove železniške proge Velenje-Dravograd še živelo tovorjenje zlasti zgodnjega sadja, suhega sadja in žganih pijač iz Šaleške doline in izpod jugozahodnega Pohorja po poti iz Šoštanja v Črno in dalje v rudarske in industrijske koroške kraje.

Novoveško fužinarstvo, rudarstvo in industrija so razširili gospodarsko gravitacijo Mežiške doline čez koroško deželno mejo na jugovzhod. Medtem ko so živinski sejmi na primer v Radljah do konca XVIII. stoletja posredovali pohorsko živino na sever proti Gradcu, je proti koncu XVIII. stoletja prevladal izvoz živine s Pohorja na zahod v Labotsko in Mežiško dolino. Nekako v istem času se je začel tudi uvoz konj, ki so jih potrebovali premogovniki in fužinarji iz Savinjske doline, ker jih domače kmetijstvo ob vsem smotrnem napravljanju novin ni moglo zre-

diti v potrebnem številu. Zaradi tega je do prve svetovne vojne na primer z Mihelovega konjskega sejma v Šoštanju tekla karavana savinjskih konj in zlasti žrebet čez St. Vid in Črno v Mežiško dolino in pa čez Velikovec naprej v železarsko severno Koroško. Labotsko in mežiško fužinarstvo in rudarstvo so kot uvozniki v javnem mnenju prebivalstva na jugozahodu Pohorja in v Savinjski dolini ustvarili prispodobo o gospodarski napredni pokrajini, kamor so odhajali v uk in na delo zlasti mladi obrtniki.

Pri razširjenem gospodarskem gravitacijskem območju Mežiške doline sta sodelovala železarstvo in rudarstvo, ne pa tudi gozdarstvo in lesna proizvodnja. Ugotovili smo že, da je uvedba premoga v prevajalski železarni osvobodila železarstvo od oglja in tako zavarovala gozdove sedanjosti; nadalje smo ugotovili, da je ukinitelj rajoniziranja gozdov za fužine in rudnike pripravila zlasti Thurne do širjenja njihove gozdne veleposesti, ki je šlo vzporedno s propadanjem gozdnih kmetij in odhajanjem gozdnih kmetov s planin med rudarski in železarski proletarijat v dolino. Thurnova gozdna ekspanzija je imela za smoter zagotoviti jamski les premogovnikom in stavbnega industriji. Ukinitelj rajonizacije gozdov za oglje je rodila novo lesno industrijo, ki je na primer nasledila nekdanjo fužino v Mošeniku. Izven industrije lesa in verjetno pred njo pa je rodila domačo lesno obrt žaga na bašelj, potem ko za nove potrebe lesa ni več zadostovala ročna velika žaga.

Žaga na bašelj — na Notranjskem ji pravijo žaga na vreteno — je manjša stavba z listom in vozom, ki je navaden pri vseh slovenskih žagah samicah ali benečankah, a se loči od njih po bašlju, se pravi po malem vodnem kolesu na spodnjo vodo. Pogon bašlja na spodnjo vodo je dokaz, da so žage na bašelj stale ob vodah, ki niso razpolagale z večjimi množinami, pač pa z večjim padcem. Geografska razporeditev žag v Mežiški dolini pred prvo svetovno vojno pokaže, da so bile žage, pa tudi mlinci ob Meži med Črno in Dravogradom na primer v primerjavi s severnimi pohorskimi potoki sorazmerno redki; obstoječi pa so zaradi izdatne množine vode v Meži imeli vedno veliko vodno kolo, ki ga je gnala gornja voda. Geografski razpored žag na bašelj iz tistega časa pa odkrije, da je žaga na bašelj kmečka žaga, v hribovju, kjer razpolaga kmetija z bolj ali manj izdatnim studencem v strmi strugi; ali pa s studencem, ki se zajame v bir, od koder se voda spusti za občasni pogon žage na njen bašelj in se po izrabi bir zopet zapre, da se nabere v njem voda za novo žaganje. Bašelj, se pravi vodno kolo na spodnjo malo vodo z velikim padcem, in pa nekdanja geografska razširjenost žage na bašelj dokazuje, da je to planinska kmečka žaga na pobočjih nad Mežiško in Dravsko dolino, kjer so do razvoja fužinarstva v industrijo in do novega rudarstva svinca prevladovala avtarktna kmetija. Ko je bil ogljarski gozd rešen rajonizacije, je postal žagarski, domače-obrtniški prav z žago na bašelj, ki je dotdanje kuhanje lesa za oglje izpremenila v pripravljanje stavbnega lesa za potrebe

dolinske industrije in pa izvoza, ki so ga lesu odprle nove železnice. Ker so industrijska in rudniška gozdna veleposestva do druge polovice XIX. stoletja skrbela zlasti za jamski in stavbni les svojih obratov, je postal planinski kmet s svojo žago na bašelj prvi izvoznik lesa. Srečo in nesrečo takega planinskega izvoznika lesa pooseblja Plešivčnik z južne Uršlje gore, ki ga je tudi zajelo ljudstvo v svoji pripovedki. Čas planinskih kmečkih izvoznikov lesa pa je minil proti koncu XIX. stoletja z novo polnojarmeniško žago na parni ali motorni pogon in ob pojavu kapitalističnega trgovca z lesom, ki je planinskega gozdnega kmeta zaslužil gospodarsko vsaj v isti meri kot zgodovinski fevdalec. Žaga na bašelj je ob nastanku industrijske žage in trgovine z lesom postala žaga za domače potrebe, planinski gozdni kmet pa delavec v svojem gozdu in voznik lesa iz svojega gozda na industrijsko žago ali na trgovsko skladišče lesa.

Danes je žaga na bašelj že etnografska redkost. Po svojem ustroju, ki zelo smotrno izkorišča najmanjše množine vode, in po svoji tesarski izdelavi je spomenik zelo zgodnje tehniške empirije; po svoji uporabi in razširjenosti ponazarja mehanizirano lesno domačo obrt, ki ji je zagotovila sorazmerno mozično proizvodnjo in z njo Mežiški dolini prvi izvoz lesa, ki je bil dotlej samo fužinarsko kurivo. Časovno je žaga na bašelj sodobnik pudlovke; kakor je pudlovka izhodišče za nadaljnji razvoj železarstva v sedanjo veleindustrijo, podobno je žaga na bašelj mehanizirala dotdanje tesarsko ročno obdelovanje lesa s sekiro in veliko žago, zaključila čas ogljarskega gozda in z novim žagarskim gozdom pripravila pot v sedanje smotrno gozdno gospodarstvo in v sedanjo lesno industrijo.

Poizkusili smo seznaniti se z lego, obratovanjem in proizvodnjo treh najbolj vidnih tehniških spomenikov iz ravnanskega muzeja in na ta način tudi pripraviti navzoče na ogled ravnanske jeklarne. Lega njihovega delovanja je pogojena z obratom, njihov obrat je bil odvisen od uporabe izkustev in dognanj časa in proizvodnja iz obratov je vplivala na življenje v posameznih krajih in v vsej Mežiški dolini. Iz tega sledi, da je zgodovinsko obravnavanje tehniških spomenikov ena najbolj gotovih poti do spoznanja krajevine in pokrajinske zgodovine in v veliki meri tudi uvod v gospodarsko zgodovino, ko izpopolnjuje arhivske vire s ponazorjevanjem obratovanja in razlago proizvodnje. Brez spoznavanja tehniških spomenikov ostane gospodarska zgodovina brez zgodovine proizvodnje in je omejena le na produkcijsko statistiko iz preteklosti. Zgodovina proizvodnje je biologija gospodarske zgodovine, ki se brez nje razčleni v specialne zgodovine prometa, trgovine, denarstva ali prava. Ker je proizvodnja vplivala in vpliva na vso družbo in ne le na njehe posamezne dejavnosti, je prvi kongres jugoslovanskih zgodovinarjev pokazal očitno zastarelost, ko ni poudaril v resolucijah vzporedno s pomembnostjo arhivalij tudi važnost spomenikov materialne kulture kot ustreznih zgodovinskih virov za gospodarsko zgodovino. Zaradi tega izražam zopet danes upanje, da Zgodovinsko društvo za Slovenijo vrednoti spomenike materialne kulture in hkrati z njimi tudi tehniške spomenike za vire, ki imajo za gospodarsko zgodovino tako vrednost, da jih je treba smotrno varovati in proučevati. To upanje izražam na svobodnem Koroškem, ki je v zadnjih letih dokazalo, da zna svoje tehniške spomenike vrednotiti in varovati.

2000 enodružinskih hišic na leto samo na Slovenskem

V našem listu smo že zapisali, da je v Združenih državah Amerike od njihove ustanovitve naprej izgubilo življenje več ljudi pri nesrečah kakor pa v vseh njihovih vojnah. Če vemo, da so samo v naši dobi dvakrat intervenirali z ogromnimi vojskami skoro po vseh kontinentih, si lahko predstavljamo paralelo. To se pravi, da imajo najbolj pogubonosno vojno doma — v nesrečah. Prednjačijo pri njih seveda prometne nesreče (avto skoro na vsakega tretjega prebivalca).

Po podatkih prvega mednarodnega kongresa za varnost pri delu, ki je zasedal leta 1955 v Rimu, je bilo ugotovljeno, da se je pripetilo samo leta 1954 na svetu okoli 16.000.000 nesreč pri delu, pri čemer je bilo 70.000 smrtnih primerov. To so številke, ki presegajo celotne človeške izgube v zadnji svetovni vojni, ko je n. pr. Velika Britanija izgubila povprečno 10.000 mož mesečno, pri delu v tovarnah pa se jih je v istem času (vsak mesec) ponesrečilo 22.100 (po Fr. Slapšakovi razpravi v glasilu »LEK«).

Tudi podatek, da nas stane okrog 40.000 nesreč pri delu letno samo v Sloveniji nad 6 milijard dinarjev narodnega dohodka na leto, nam je že znan. Še bolj si bomo lahko predstavili to našo izgubo oziroma gospodarsko škodo, če pomislimo, da bi za ta denar mogli zgraditi dva tisoč enostanovanjskih enonadstropnih vrtnih hišic. In to samo v enem letu samo v Sloveniji.

Vsi in posebej še mi imamo torej veliko nujnost in veliko dolžnost skrbstva za varnost pri delu.

Ervin Wlodyga:

V PORTOROŽU

Oddih na morju, kdo si ga ne zaželi! Tudi jaz sem že komaj čakal, da končno napoči dan, ko se bom lahko odpeljal na morje, v Portorož, kjer je naš lep dom. Mnogo drobnih priprav, ugibanja o vremenu in ne vem kaj še mi je zadnje dni pred odhodom begalo po glavi.

Končno je le prišel dan odhoda. Zgodaj je bilo treba vstati, kajti vozni red je točno predpisan. Nepopisno veselje otrok, ki so šli z mano na potovanje, rahla razburjenost zaradi takšnega dogodka pač ni več dopuščala, da bi še kdo mogel dremati. Pred odhodom sem se še oborožil z velikim okrašenim slamnatim klobukom. Tudi šoferju Avgustu sem prinesel slično pokrivalo, in sicer slamnat cilinder. Že ta pogled na najino »čudno« zadevo na glavi je pri vseh vzbudil smeh že v jutranjih urah. Pa kaj si hočeš. Dopust je pač dopust, mora biti vezan tudi s šalo. Odhod je bil točno ob določenem času. V avtobusu zaradi prostora ni bilo stiske. Za desinfekcijo grla so nekateri preskrbeli »kačje slin«. To je menda dobro vplivalo na vse navzoče. Vožnja je bila udobna, petje pa je dvignilo moralo na dostojno višino. Avtobusna bolezen je oplazila le eno žensko, morali smo obstati, šofer pa je pripomnil, da moramo skrbeti tudi za pasjo hrano. Še precej zgodaj smo »pristali« na Trojanah, kjer je bilo prvo nado-meščanje izgubljenih kalorij. Vsem se je ta kratek odmor zelo prilegel. Ko smo zopet nadaljevali vožnjo, so že vsi bili precej razposajeni. Ljubljano smo le bežno videli, tu namreč ni bilo postanka. Le v

Postojni smo se založili z gorivom ter zopet nadaljevali naše potovanje. Bolj smo se bližali Portorožu, cilju našega dopusta, tembolj so vsi navzoči postajali nestrpni. Bili smo že na vrhu zadnjega hriba, od koder smo se začeli v vijugah spuščati proti obali našega sinjega Jadrana. Tedaj pa se je naš pogled uprl na Trst, ki je tako mirno in vendar dostojanstveno ležal v dolini ob morju. Oster zavoj na levo nas je zopet odtrgal od te lepe slike, ki se nam je tako močno vtisnila v spomin. Začeli smo se zopet oddaljevati od tega mesta, le tabla ob cesti nam je povedala, da je tukaj nekje meja dveh držav. Še nekaj minut drzne in romantične vožnje in že se nam je prikazalo morje tik ob cesti. Bili smo v Kopru. Ker je imel šofer opravke v avtomehanični delavnici, je tu za nekaj trenutkov obstal. Vsi smo takoj izstopili ter šli na ogled morja. Vreme je bilo nekaj »čemerno«, toda nas to ni dosti motilo. Kmalu smo zopet zavzeli naše prostore v avtobusu in takoj nadaljevali naše potovanje. Kot prvi domačin (z Raven) nam je na svojem motorju prišel nasproti inženir Mitja. Le nekaj besed nam je privoščil in že je odbrzel s svojo »cizo« proti Kopru. Res se mu je ta dan nekam strážansko mudilo.

Končno smo po peturni vožnji čili in zdravi prispeli na naš cilj — v Portorož. Iz avtobusa smo že opazili, kako na našem pomolu begajo nekateri kopalci, ki so bili že nekaj dni pred nami v tem kraju. Kmalu pa smo ugotovili, da je nemir prav zaradi našega prihoda. Res je Osojnik ta-

koj zatem postrojil svojo skromno četo, v roko vzel s suhimi rožami okrašeno metlo, Uršnik pa je držal veliko sončno »marelo«. Nekdo pred nami si je izmislil, da je pač veliko bolj zanimivo in živahno, če napravijo prihajajoči skupini v počitniškem domu slavnosten sprejem. Mislim, da je to prav, kajti vsak se veseli, ko vidi, da vlada tu dobro razpoloženje. — Takoj nato je Matevž razgrnil veliko polo papirja ter nam z nje prečital vse, kar je mislil, da nam bo koristilo v domu in na morju. Sicer je v svojem poročilu »objekoval« nestanovitno vreme, katerega so bili deležni. V isti »sapi« pa nam je škodoželjno želel, da tudi mi ne bi imeli boljšega. Ko nam je v verzih »natrobil« vse, kar mu je ležalo na srcu, pa je pristopil k meni ter mi slavnostno izročil res lep »grb doma« s pripombo, naj ga čuvam in negujem ter zopet predam skupini, ki bo prišla za nami. S tem je bil zaključen slavnostni del sprejema.

Skupno smo odkorakali v park, kjer nas je že čakal upravnik Petaver. Želel nam je dobrodoščilo, istočasno pa je že začel dodeljevati sobe. Ker je bil ta dan velik naval, so tokrat najprej obedovali tisti, ki so se ta dan odpeljali. Toda tudi mi smo prišli kmalu na vrsto in nam je obed res izvrstno teknil. Najbolj navdušeni pa so se že pred obedom pognali v vodo. Posebno so se tega zelo veselili otroci, katerih ni bilo ravno malo. Po obedu pa so se še ojunačili vsi ostali, kajti vsi so pač hoteli postati čimprej rjavi. Nekateri so takoj zasedli čolne ter odveslali na morje,

BILANCA ZDRAVJA IN NAPREDKA

POČITNIŠKI DOM V PORTOROŽU JE OBISKALO LETOS
750 SODELAVCEV IN SVOJCEV RAVENSKIH FUŽIN

V letošnji sezoni je letovalo v našem počitniškem domu na Jadranu 750 sodelavcev in svojcev naše delovne skupnosti, in sicer 355 aktivnih članov ter 395 svojcev, od tega 205 otrok.

Skupno so ti izletniki prebivali v domu 5500 dni ali povprečno okrog sedem dni na posameznika.

50 sodelavcev je bilo poslanih na oddih na stroške železarne, ostali so bili deležni običajnega popusta. Za vse je bil oskrbljen direktni avtobusni prevoz.

Gostje, ki jih je bilo tudi nekaj, v gornjih številkah niso vštet.

Toliko Ravenčanov ni letovalo na morju nikoli prej in lahko rečemo, da imamo v našem počitniškem domu izredno pridobitev za krepitev zdravja.

otroci pa so se z vikom in krikom vrgli v morje. Komur pa se še to ni ljubilo, je pač dremal nekje v parku na ležalniku. Ob veselem razpoloženju in dobri hrani v domu je minil prvi dan dopusta. Morda je še kakšen podjetnež odšel zvečer skrivnostno na »lov«, toda o tem mi nič kaj znanega. Le to mi je inž. Mitja zagotavljal, da je kopanje v zgodnjih jutranjih urah najbolj zdravo. Sploh je bil ta mož ves čas bivanja v Portorožu zelo skrivnosten in nedostopen. Nikoli nisem mogel ugotoviti, kaj in kje ga tišči. Kadar je bil zamišljen, je sedel nekje v parku ter pisal in pisal, potem zamišljeno pogledal v nebo ter nekaj premišljeval. Iz te zamišljenosti pa ga je včasih nenadoma »strgalo«, sunkovito je vstal, zajahal svojega »železnega konjička« ter odbrzel v neznano smer. Čez nekaj ur se je zopet vrnil, bil je popolnoma preroben. Zaklical nam je: »Pobje, sedaj sem pa pod pritiskom!« To je bilo znamenje, da smo morali takoj začeti peti njegovo najljubšo pesem:

Kdor pije ga rad,
nikol' ni bogat,
ni treba se ravbarjev bat'!

Lepega dne nam je sporočil, da odpotuje. Ni pa hotel povedati v katero smer se bo odpeljal. Pred odhodom nam je še izročil polo popisanega papirja, kjer je zelo hvallil hrano in pijačo v domu. Pripomnil je tudi, da je bila po trikrat kontrolirana od OTK, oceno pa je dal — odlično. Torej priznanje upravi, kuharicam in osebju doma. Spotaknil se je ob Stanka, kjer pravi, da ga je zelo kislo gledal, ko mu je sledeče v brk povedal:

Še nikol kni an cagovc pr'nej
zavbrni spau, kejk barti je prišu,
za zgavjem je stau.

Precej drugih je še veselo zbadal, ob koncu pa še o sebi zapisal sledeče:

Sušljajo, da tud' Mitja pod nosom se
obrisu,
da biv je par dni prav kisu,
ko pa na žmah je pršov,
je pa odšov.

Mislil, da je s tem bilo dosti povedano, kje ga je ves čas toliko bolelo.

Med tem časom je življenje v domu brez pretresljajev in mirno potekalo naprej. Neplavači so bolj s strahom zahajali v vodo ter vadili in okušali slano vodo. Bolj predrzni so plavali daleč na odprto morje, otroci pa so imeli veliko veselje z ribolovom in z motorno barko, ki je bila zasidrana ob našem pomolu. Ves dan so jo naskakovali, skakali z nje v morje, se sončili na njej — skratka, bila je zasedena ves dan. Nekega večera sem v parku slišal, kako se Mirko in Peter kregata, kdo bolje plava in skače v vodo. Mislil sem si, kaj če bi jih preizkusil. Stopil sem k njima in povedal, da sem slišal vse, o čem sta se kregala. Predlagal sem, naj drugi dan pred komisijo dokažeta, kaj zmoreta. Oba sta na to pristala, čeprav še nista stara sedem let. O tem sem obvestil Golmajerja, ki se je s predlogom strinjal, pristavil pa je, naj se v to tekmovanje vključijo tudi drugi otroci. Seveda smo takoj sestavili sodniški zbor, otroke pa obvestili o našem sklepu. Sedaj je šele nastal pravi živ-žav. Nestrpno so že čakali, kdaj bomo izvedli to tekmovanje. Upravnika doma smo zaprosili, da nam je odstopil nekaj nagrad v obliki peciva, sadja in kokte, starši so kupili nekaj čokolade in tako smo lahko za vsakega tekmovalca pripravili darilo. Vse te dobrote smo razstavili na mizi v parku, kjer so si jih lahko naši tekmovalci še pred začetkom tekmoovanja ogledali. Ne morete si predstavljati, kako velike oči so imeli ob tem pogledu na mizo. Tekmovalce smo ločili v dve skupini, in sicer so plavali tekmovalci stari do deset let 30 m poljubno, medtem ko so morali tekmovalci, stari do 14 let, plavati 50 m poljubno. Razen tega so bile tudi tekme s skakalne deske. Ob 11. uri je bil začetek tekmoovanja. Na obali se je zbralo precej gledalcev, ne samo iz našega doma, temveč tudi iz ostalih domov. Z veliko razburjenostjo se je prva skupina podala na štart. Še zadnje navodilo štarterja, znamenje za štart in že so krepko delale noge in roke teh malih tekmovalcev. Na cilj je prvi prišel Drago Razgoršek, potem Maja Golmajer, Peter Wlodyga in Marko Velikonja.

Pri starejših pionirjih pa je zmagala Anka Gašper, 2. Vojteh Wlodyga, 3. Franja Gašper, 4. Lotka Gostenčnik, 5. Milka Fanedl.

Pri skokih je v mlajši skupini zmagal Drago Razgoršek, 2. Peter Wlodyga, 3. Marko Velikonja, 4. Maja Golmajer.

Pri starejši skupini je bil najboljši Vojteh Wlodyga, 2. Franja Gašper, 3. Anka Gašper, 4. Lotka Gostenčnik, 5. Milka Fanedl. Razen tega sta Peter in Marko pokazala še skok v vodo iz zasidranega motornega čolna (2.50—3 m globoko). Sicer sta s precejšnjim strahom zrla v vodo, vendar so jih gledalci z bodrenjem le pripravili do tega, da sta se pognala v globino ter tudi lepo izplavala. Po končanem tekmovanju je bila slavnostna razglasitev rezultatov ter razdelitev nagrad. Z žarečimi očmi so vsi tekmovalci bolj gledali na bogato obloženo mizo kakor pa na Pavleta, ki jim je čestital k doseženim uspehom.

Tako je minil dan za dnevom v igri, v kopanju in razposajenosti. Ne smete pa si misliti, da je bilo to kopališče namenjeno samo za nas, tu so bili tudi kopalci iz bližnjih domov. Da, celo inozemci so se radi zadržali v našem kopališču. Mirko in Stanko sta na plesu v Portorožu ugotovila, da se tu nahaja precej »Francozinj«. Kmalu sta dobila stik z njimi, seveda sta jih tudi povabila na našo plažo. In res so drugi dan prikorakale prikupne deklice mimo našega doma, se ozirale, kje bi našle te, ki so jih sem vabili, toda teh od nikoder ni bilo. Najbrž sta se skrila nekje v gostem grmovju našega parka, deklice pa so seveda razočarane odšle. Ne vem, ali je bil vzrok naših »trubadurjev« v tem, ker nista obvladala njihovega jezika, ali pa prikupna Dunajčanka, ki je bila že bolj udmačena v našem kopališču. Tri dni pred našim odhodom so prišli mimo našega doma neki moški, ženska in dvanajstletni fant. Ker jih je zanimalo, kako lovijo naši otroci ribe, so pristopili ter jih ogovorili v francoskem jeziku. Seveda nobeden ni razumel te govornice, zato so poskusili v nemščini. Povedali so, da so doma ob Ženevskem jezeru v Švici. Ker se jim je naše kopališče bolj dopadlo, kakor v Portorožu, nastanjeni so bili v Palace hotelu, so nas prosili, če se lahko kopajo tu pri nas. Seveda smo jim to tudi dovolili. Otroci so fantu, ki je govoril samo francosko, razkazali naš dom, povabili so ga v čoln, razen tega pa je ravno tedaj pristala neka obalna ladja v ladjedelnici zaradi popravila, katero so takoj naskočili kakor kakšni gusarji. Kapitan ladje jim je razkazal vse prostore za goste, osebje ter stroje. Mali gost iz Švice je bil zelo vesel, da si je lahko vse to ogledal, starši pa so povedali, da so navdušeni nad lepoto našega Jadrana kakor tudi nad gostoljubnostjo ljudi. Obljubili so, da se bodo še vrnili v te prelepe naše kraje. Še v pismu, ki so ga poslali iz Švice, se gospod Schaerer tisočkrat zahvaljuje za vso izkazano pozornost, posebno pa velja to tudi naši godbi, ki sta jo z užitkom poslušala.

Mimo našega doma se je nekega dne peljal krasen mali avtomobilček »BMW«. Ker se nam je dopadel, smo mu pač pomahali v pozdrav. Naenkrat se pri odprti strehi pokaže žeska roka ter nam odmaha.

Avtomobil pa je odbrzel naprej. Toda že po par urah zopet zagledamo isto vozilo, ki se je vračalo iz Portoroža. Zopet smo tem tujcem pomahali in glej, namesto zdrava je avtomobil zavil na našo plažo. Kaj pa sedaj? Končno smo se le ojunčili ter pristopili. Med tem časom je iz avtomobila izstopil mlad moški z veliko brado, razen tega pa še tudi prikupna mlada ženska. Ker smo vedeli po tabli na avtomobilu, da so inozemci, smo jih pač ogovorili nemško. Toda to ni šlo preveč gladko. Povedala sta namreč, da sta iz Amerike, on je sicer rojen v Stockholmu, dočim je ona filmska igralka iz Hollywooda. Počasi se je od navzočih le nekdo ojunčil ter z njima govoril angleško. Zvedeli smo, da se jim naša obala zelo dopade, saj je podobna tej iz Kalifornije. Morali smo jim povedati nekaj slovenskih besed, katere sta si hitro zapomnila in naučila. Imela pa sta smolo, da so na njihovem avtomobilu neznanci v Postojni prerezali streho ter odnesli vse dokumente ter snemalno kamero. Naslednji dan sta odpotovala v Pulj, vendar sta se od nas še enkrat poslovila. Kakor vidite, je bilo življenje v Portorožu precej pestro in mikavno.

Toda vse priprave in skrbi so bile namenjene naši godbi, ki naj bi prispela za nami v Portorož. Svoj prihod so imeli razdeljen na tri dni. Glavna skupina je bila najavljena za petek. Še pred prihodom godbe je »Toni« spisal slavnostni govor, okrasil ter pripravil grb doma. Nestrpno smo jih že pričakovali. Končno je le napočil čas prihoda avtobusa. Hitro smo zbrali v našem parku našo četo ter odkorakali na pomol. Tam nas je že čakal kapelnik Herman s celotno družino. Zaigrali so nekaj poskočnega, nakar je sledila slavnostna predaja dolžnosti in okrašene metle, simbolični grb doma. Navzočih pa je bilo tudi precej tujcev, ki so z velikim veseljem slikali ta »čudni« sprejem. V poročilu je bilo tudi omenjeno sledeče:

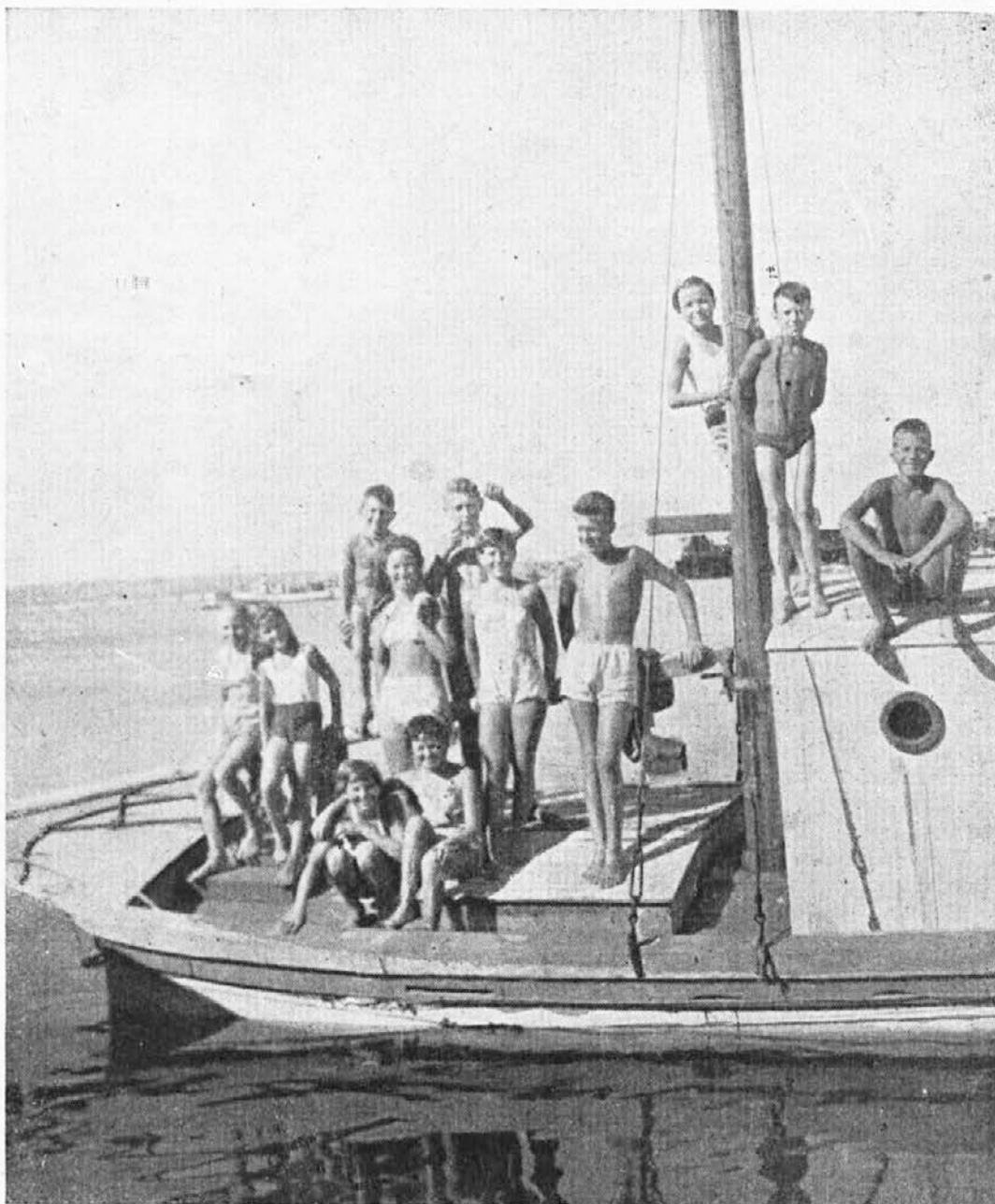
Morskih psov se bat' vam tu ni treba, to ženskam večja so nadlega;
Al' »psice«, ki plazijo se po plaži,
ki nihče od vas jih ne sovraži,
od teh nevarnost vam preti,
da pač prekratke so noči.

Seveda ta nevarnost godbenikom ni pretila, ker so bili v družbi boljših polovic, le nekateri mlajši so se res nahajali v veliki nevarnosti.

Mirka predčasno k luži ste poslali,
bolj agilnega pač težko bi si zbrali,
organiziral je že koncerte tri,
seveda, pri Francozinji.

Toda, dragi godbeniki, opozoriti vas moramo, da se morate paziti morske vode, kajti ta ni samo prijetna in topla, temveč še zelo zahrbtna. Da ni bilo našega komercialnega direktorja, bi najbrž mizar Mirko ostal za večne čase v Portorožu. Slično se je pripetilo Romanu in neki ženski, ki se je preveč junaško pognala v globino morja.

Ne smemo pa pozabiti omeniti še osebe našega doma, ki je tako lepo za nas skrbelo:

Mladina po svoje.

Sedaj posadko doma predstaviti hočem, na krmilu Lojze, ki je vsem duhovni oče. Če voda vam preveč soli naplavi, za šankom Marica hitro jo odpravi. Hrana dobra je in obilna, kakor Micka, ki v kuhinji je vodilna. Vse dobrote, ki jih kuhinja izbira, Pepca ali Nežka na mizo vam servira. In ostale: Pavla, Lenka, Ida, nihče dela jim ne zavida. Za nas skrbeli so res vzorno zahvalo mi jim vsi izrekamo; živeli tu smo mi izborni, zato tudi vam nič slabše ne obetamo.

Ker pa mora vsakega veselja biti tudi konec, smo se tudi mi žalostnim srcem začeli poslavljati od vseh, ki bodo še lahko ostali tu v Portorožu. Godba nam je za slovo še zaigrala »žalostinko«. Zasedli smo svoja mesta v avtobusu, sicer nekaj potrti, zopet zapustili za eno leto kraj, kjer smo en teden preživeli lepo in brezskrbno življenje.

Ob zaključku bi hotel omeniti še to, da je bila želja vseh, naj bi se napravil prihodnje leto tuš na plaži, morda še celo kakšna skakalna deska. Dobro bi bilo tudi

to, da bi bili popravljeni čolni, opremljeni celo s kakšnim prenosljivim motorčkom. So to skromne želje, toda z malim razumevanjem uprave Železarne Ravne, bi se to celo lahko dalo uresničiti.

V duhu se bomo še in še vračali v kraj in ne bomo pozabili lepote našega krasnega Jadrana.

TRJANČIJO

Zvonovi, če so prekrasno ubrani (kakor so bili na primer oni v Mežici pred prvo svetovno vojno), so nekaj nedopovedljivo lepega še posebej na deželi. Kakor godba — za vsako razpoloženje.

Še posebej pa zapoje po pokrajini, kadar pritrkavajo. To je igra s toni, ki jo glasbeni talenti poženejo do viška. Taki so še Spodnji Pratkanarji v Kotljah in pa menda neki Črnjan. Kadar so ti v linah, je v pokrajini godba.

Čujemo, da so osvojili v Kotljah pritrkavanje za poroke, v Črni pa baje spremljajo s pritrkavanjem umrle na zadnji poti.

Enkrat za veselje, enkrat ob žalosti — obakrat lepo.

»Dajte mi, prosim, pomado za rast las.«
»Želite veliko ali malo tubo?«
»Kar malo, ker nočem dolgih las.«

Bogomil Homovec:

Pismo iz Anglije

(V oktobru 1957)

Urednik najboljšega časopisa na Koroškem mi je želel srečno pot šele, ko sem obljubil, da mu pošljem pismo za »Fužinarja«. Zahteval je brez silicija, manga-na itd., češ: »To imamo doma«.

Prosim urednika in bralce, da mi oprostite, če ne bom napisal tistega, kar morda želite zvedeti.

Potovanje so organizirali v Beogradu. Po obvezno opravljenem izpitu iz angleškega jezika so mi potisnili v roke navodila za pot, nekaj drobiža in karto londonske podzemeljske železnice. V navodilih je pisalo, da me bo nekdo čakal v Londonu na kolodvoru. Mislim sem si: to je dobro, ne bo se prav lahko znajti v Londonu.

Obmejne formalnosti so bile hitro opravljene, promet je precej velik, ni časa. Iz Ljubljane se je vozil psihiater dr. Hribar z ženo na neki kongres v Švico. Trdila sta, da je skoro ceneje potovanje, če potuješ z ženo. Jaz tega ne znam preračunati, upam, da tovariši, ki potujejo v inozemstvo, ne bodo imeli zaradi te omembe težav doma.

V Bad Gasteinu velik naval. Ljudje prihajajo iz zdravilišča, potujejo v Nemčijo, v Belgijo. Prislunem: jevrejsko, nekaj ljudi govori madžarsko. Za zadnje begunce so predobro oblečeni. V kratkem zvem, da so emigrirali 46; po težkih časih so postali trgovci z diamanti v Antwerpnu. Jugoslovane cenijo, menijo, da je naša

zunanja politika pametna, kar se prav prijetno sliši. Poslušam, kako so iznajdljivi Avstrijci. Če za revmatizem kopeli ne pomagajo, pravijo, da je to reakcija. Zmislili so si tudi nekaj novega. Izkopali so tunel v hrib, kamor pošiljajo bolnike z malo podzemeljsko železnico »samo« za 50 šilingov. Tam smeš ležati v vroči kaverni dve uri. Baje je v tej kaverni močno radioaktivno izžarevanje. Prav gotovo je polovico čistega dobička. Če ljudem pomaga pa tako ni važno. Tja hodijo samo taki, ki niso v zadregi za drobiž.

Potniki se menjajo. Vstopi stara Nemka — angleška državljanka, ki živi v Londonu, in smatra še vedno, da je v Nemčiji vse najboljše. Z veliko mujo prizna, da je zajtrk v Angliji le boljši. V Münchenu vstopi v kupe elegantna dama — Nemka. Izkaže se, da je natakarka v dobrem lokalju v Londonu. Osem let živi v Londonu, 70 funtov na mesec (če je res, ne vem). Za Angleže ne mara, pravi, da so večina nezobraženi. Še mlad Italijan je z nami. Izstopi v Liegu, izgleda, da je tudi natakarka. Malo pred belgijsko mejo skrbno odvijem nov klobuk »Borsalino«. Takoj, ko je carinska kontrola mimo, ga ravno tako skrbno zavijem. Kako smo si podobni!

V Ostendu sem si prihranil 15 belgijskih frankov, ker sem sam nosil kovčke skoro 1 km daleč skozi carino na ladjo, ki plove za Dower v Anglijo. Prvič vidim Kanal,

toda kako sem razočaran, morje je sivo in mračno. Kje je naš plavi Jadran? Po štiriurni vožnji smo prispeli na Otok, v središče bivšega imperija. Carina v veliki dvorani. Ob pultih pregleduje prtljago kakih 20 carinikov. Po stari študentovski navadi poizkusim kar mimo. Pa ne gre. Na koncu dvorane je kontrola. Nazaj! Stopim k enemu, ki je imel najbolj simpatičen obraz. »Koliko steklenic šljivovice in koliko cigaret?« vpraša. S plavo kreda dobim križ na kovčke in smem na vlak. Vlak se mi zdi nekam majhen, čeprav je napravljen za isto število sedežev kot pri nas. Pločniki na postajah so visoki, stopnice niso potrebne. Radoveden sem, kako zgleda Anglija. Vlak sopiha precej počasi v breg, kmalu se prikaže pokrajina. Plan-taže jabolk. Mala drevesa, polna rdečih jabolk — zelo lepa slika. Nisem pričakoval kaj takega! Natakarka nosi naročeno kavo. Njegov beli suknjič je precej zamazan — bolj kot na naših železnicah od Makedončkov, ki prodajajo pivo. Tudi tega nisem pričakoval.

London — Victoria Station — ni nič posebnega. Situacija za mene neprijetna. Vodiča z rdečim trakom z napisom »British concil« ni pri lokomotivi, kot je pisalo v navodilih. Seveda, en dan sem zamudil. Poizkusimo s telefonom. Prvo zamjenjam dva šilinga v penije. (1 funt je 1740 din, se deli na 20 šilingov, šiling se deli na 12 penijev. Od kovancev je najtežji 1 peni = 7 din.) Kličem številko po navodilih. Seveda napačno, oglasi se centrala in me vpraša, kako sem vrgel štiri penije in koga kličem. Uspelo je, telefonistka je spoznala, da nisem Anglež, dobil sem zvezo

Avtobus je že obrnjen proti Ravnam. Še slika pred odhodom, da bo spomin še toplejši. Vse drugo piše o tej počitniški skupini tov. Wlodyga zadosti obširno.

z miss Harrison in poslala je avto. Zrihtala je hotel in navodila za naprej. Čez dva dni sem srečal v hotelu tovariša, ki je prišel pravočasno in ga je čakal vodič. Samo za taksi je plačal 1 funt. Za vodiča je imel neko študentko, ki ga je tudi nekaj stala. Bil je dva dni dalje v Londonu, kar je tudi drago. Dnevnic je majhna. Včasih je dobro, da kaj zamudiš. V hotelu sem dobil malo sobo (mislim, da imajo take v Ljubljani pri »Soči« na stari Šentpeterski cesti). Soba z zajtrkom stane 1 funt in 1 šilling = 1830 din za noč. Edino, kar je bilo kaj vredno v hotelu, je bil zajtrk. Drugi dan je prišel vodič — študent, ki me je vodil po Londonu. London je lepo mesto, krasijo ga parki in stare zgradbe. Promet je velik, po mestu vozijo avtobusi v dveh nadstropjih, pod mestom podzemeljska železnica. Videl sem največjo uro v Londonu »Big-Ben«, staro trdnjavo »Tower«, Buckinghamsko palačo, kjer stražijo gardisti v rdečih hlačah z medvedjo kučmo bolj za zabavo gledalcem kot zares, muzeje in seveda Hyde Park. Na enem vogalu parka imajo vsak večer posamezniki govore o vseh mogočih stvareh. Obravnavajo različne teme, največ verske. Nekateri imajo do 50 poslušalcev, nekateri samo 5. Govorniki sedijo oziroma stojijo na stoli ali pručicah. Neprijetno me je presenetila nečistoča — mnogo papirja po tleh. Kljub propagandi za čistočo meče vsak embalažo kamorkoli in tako izgleda mesto precej čudno.

V Sheffield sem prišel na nedeljo, organizacija je uspela, čakali so me na postaji.

Stanujem v malem penzionu; razen mene so še štirje. Cena penzionu: 7300 din tedensko za posteljo, zajtrk, večerjo in čaj — brez kosila. Zajtrk je obilen, kosilo po naše je v tovarni med 11.30 in 12. uro, ko je polurni odmor. Večerja je ob 18. uri, ko se vrneš z dela. Ta je obilna in po večerji ob 22. uri obvezen čaj s pecivom ali sendviči. Res so v Angliji verjetno najvišje plače v Evropi, toda tudi stroški so precej večji kot drugje. Večinoma vsi ljudje stanujejo daleč od tovarne ali urada. Mesečnih kart tukaj ni. Veliko večino stane tramvaj in avtobus celo premoženje. Moje stanovanje je samo ca. 7 km oddaljeno od tovarne, toda stroški za prevoz so dnevno 140 din ali mesečno preko 3500 din. Tudi ostali stroški so precej visoki: 20 cigaret 300 din, čaša piva 75 din, 0,6 litra whiskyja 1400 din.

Blago za obleke je cenejše kot pri nas, krojač pa dražji, tako da se kar izenači. Dobra obleka stane tukaj preko 35.000 din. Ljudje tudi tukaj tožijo, da si težko kaj prihranijo. Kupujejo vse na obroke kot pri nas. Živila so seveda mnogo dražja kot pri nas — tudi dvojne cene in še več.

Najcenejša vstopnica za kino v predmestju je 130 din, v mestu 220 do 300 din, v Londonu tudi 1300 din.

Stanovanje je tudi tukaj poseben problem. Mesto gradi in ima baje 20.000 stanovanj. Če se prijavite za stanovanje pri mestu, traja 9 do 10 let, da ga dobite. Najemnina za komfortno stanovanje, štiri do pet sob, je 12.000 din mesečno. Najemnina za dve opremljeni sobi brez pospravljanja s hrano 15.000 din mesečno. Stanovanjskih blokov v Sheffieldu ni. Praktično vsi stanujejo v vrstnih hišah. Nova taka hiša s

Osebe počitniškega doma v Portorožu. Spet smo jih samo hvalili.

kuhinja, jedilnico, stanovanjsko sobo in tremi spalnicami ter kopalnico stane 4,5 do 5 milijonov din.

Povprečni zaslužek znaša tedensko okoli 17.000 din, najmanjša plača 10.000 din tedensko. Kdor zasluži pod povprečjem, se precej težko prebija skozi življenje. Tisti nad povprečjem si pač lahko kupijo avto, hišo itd. (na obroke seveda). Davek na avto je tudi tukaj velik in znaša 50 odstotkov na prodajno ceno. Za inozemsko blago je še carina. Tako velja NSU-Roller 340.000 din, pri nas pa menda 265.000 din.

Ljudje so vljudni in prijazni. Ko kupuješ karto za tramvaj, rečeš prosim, konduktar se zahvali za denar, ti se zahvališ za karto. Sploh je najbolj pripravno, če imaš za vsako priložnost pripravljene besede: Hvala ja, hvala ne, to je najbolj angleško.

O Jugoslaviji večinoma nič ne vedo. Mešajo nas s Poljaki in Čehoslovaki. V angleških časopisih se namreč piše samo o ločitvah, porokah, zločinah, sodnih razpravah in sploh mogočih škandalčkih. Časopisi so ilustrirani s slikami lepotic iz filmov in televizije, seveda čimmanj oblečenih. Ostalega je bolj malo. Iz inozemstva skoro nič. Na primer, da je angleški minister Lloyd obiskal Beograd, večina listov ni priobčila. Samo en list si ga je privoščil, da ni znal izgovoriti imena državnega sekretarja Koče Popovića, temveč je jecljal na aerodromu v Zemunu. Primerjali so ga z novim ameriškim poslanikom v Indiji, ki nima pojma, kdo je tam ministrski predsednik.

V tovarni so ljudje prijazni. Razmerje med mojstri, delavci in obratovodji je drugačno kot v Nemčiji, mnogo bolj tovariško.

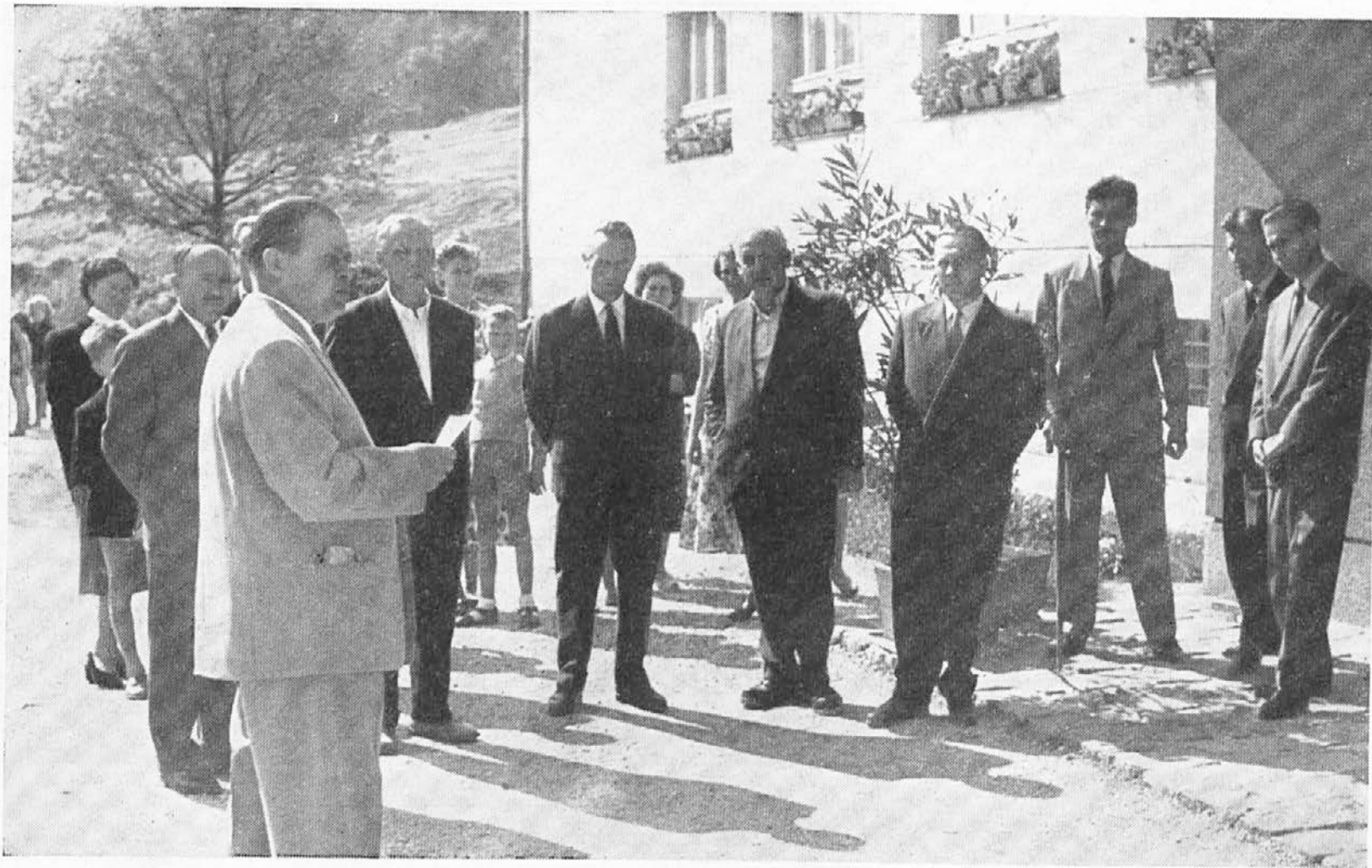
Kljub temu, da šolajo ogromno inženirjev, v praksi v veliki meri pustijo napredovati ljudi z »dna«, kot rečejo. Tako je predsednik železarne, v kateri sem na praksi (17.000 ljudi), začel kot tekač v pisarni. Obratovodje večine oddelkov so zrasi iz prakse.

Posebnost v Angliji so stave. Angleži stavijo predvsem na konje in na ostale športne rezultate. Pravijo, da so plače premajhne in tako poskušajo svojo srečo.

Hrana je enostavna in zdrava, dostikrat ne posebno okusna. Čaj z mlekom je narodna pijača, pije se šest- do sedemkrat dnevno.

Dnevna izmena, kjer delajo v eni ali dveh izmenah, je od 7.30 do 12. ure ter od 12.30 do 16.48. Pisarne delajo od 8.45 do 13.10 ter od 14. do 17.30. Delajo pet dni v tednu. Sobota in nedelja sta dela prosta dneva.

Za en weekend sem bil v Blackpoolu na zapadni obali. To je veliko letovišče. Plaža je 8 km dolga, s cirkusom, vrtiljaki, železnico, dolgo več kot pol kilometra, razsvetljavo ponoči itd. Ker ne uspevajo palme, so napravljene kar iz pločevine in osvetljene s 1000 žarnicami. Morje, pravijo, da je umazano zeleno, ampak pri najboljši objektivni presoji moram reči, da je samo umazano kot Sava po dežju v Beogradu. Večina ljudi je uživala. Nisem mogel pogruntati, v čem. Bilo je deževno, vetrovno in hladno. Ogledal sem si ples v neki dvorani. Plesalo je okrog 500 parov, vsak drugače oblečen, vsak je drugače plesal. Če ni zadosti moških, plešejo ženske med seboj. Ob 23. uri je konec. Ples sam izgleda kot pri nas plesna šola. Okrog dvorane so sedišča. V dvorani je samo godba in ple-

Otvoritev razstav za občinski praznik na gimnaziji. Slovesnost začenja sekretar občinskega komiteja ZK in direktor Metalurške industrijske šole Lado Kukec. Za njim od leve na desno: podpredsednik občinskega ljudskega odbora Ivan Kokal, predsednik občine Adolf Černec, direktor železarne Gregor Klančnik, ravnatelj gimnazije dr. Franc Sušnik, načelnik LM Ludvik Pavlin, akad. kipar Slavko Hočevnar, prof. Plevnik in akad. slikar Drago Pečko.

Beno Kotnik:

Spomini na Malgajeve dni

Prispevek smo prejeli za majsko številko 38. obletnice Malgajeve smrti. Zaradi pomanjkanja prostora takrat ga objavljamo sedaj.

Krivice, ki so jih prenašali koroški Slovenci v stari Avstriji, so se začele pri otroku v šoli. Podeželsko ljudstvo je govorilo izključno slovensko, dočim so v trgih nemškutarili. Otrok, ki je prišel z dežele v trško šolo, je prvo leto učitelja samo gledal, ker ni razumel njegovega jezika. Niti pozdravljati ni smel v slovenskem jeziku, ker je bil sicer kaznovan. Najprej se je naučil nemški pozdrav, katerega je izgovarjal: »Kuten tak!« Slovenski otrok je dobil že v šoli vtis manjvrednega človeka. Ta manjvrednost je koroškega Slovence spremljala skozi celo življenje. Delavci in nižji uradniki, ki so bili odvisni

salci, ki v odmorih stojijo v gručah, večinoma moški zase, ženske zase.

Bolj domače sem se počutil v mali restavraciji, kjer so ob 21. uri sedeli strogo zaprti kot Angleži, ob 23. uri pa je iz teh istih ljudi nastalo pevsko društvo, čeprav je pisalo na steni: »Petje policijsko prepevano«. Spoznal sem, da niso Angleži samo »zaprti«, ampak bi brez nadaljnjea lahko držali »štih« z veselimi Kranjci.

od delodajalca, so se morali ukloniti tudi politično svojemu gospodarju. Le slovenski kmet je bil najmanj odvisen, kljub temu, da je bila njegova zemlja boljše klasificirana in je moral zato tudi plačevati večji davek. Društvo »Südmark« je podpiralo nemške kmete, kateri so hoteli kupiti kmetijo na slovenski zemlji. Navadno so to bile najlepše kmetije. Kako je bil nemški šovinizem pred dobrimi petdesetimi leti na Koroškem razpasen, priča najbolj dogodek, ki ga je doživel Prežihov Voranc kot sedemnajstleten fant in katerega je sam rad večkrat pripovedoval. V Celovcu je iskal službo. Zvedel je, da potrebuje mestna klavnica hlapca, zato se obrne tja. Ko pride k vratarju, ga ta vpraša, od kod je in če je Nemec ali »Vindišer«. Voranc mu odgovori, da je iz Kotelja in da ni Nemec in tudi ne »Vindišer«, ampak da je Slovenec. Vrtar mu odgovori: »Če si pa Slovenec, pojdi domov krave past, zate v Celovcu ni službe.« Kljub vsem pritiskom so koroški Slovenci vztrajali. S pomočjo Mohorjevih knjig, izobraževalnih in pevskih društev so se kulturno dvigali in tako ohranili svoj jezik.

Junija 1914 se je začela prva svetovna vojna. Ob tej priliki so zaprli nekaj zavodnih koroških Slovencev. Leta 1916 so zaprli tudi slovenskega narodnega po-

slanca Grafenauerja in sicer zato, ker se je izrazil nasproti neki ženici, katere hčerka je dobila otroka z ruskim vojnim ujetnikom, da ne škoduje, ako se pomeša slovenska kri. Splošna mobilizacija je potekala v redu, neki so bili celo navdušeni. To se je pokazalo, ko so začeli odhajati prvi transporti, najprej proti Srbiji, nato pa proti Galiciji. Marsikateri koroški Slovenec pa je nosil takrat v sebi tiho bol in tako je bilo tudi pri meni. Moja želja je bila na fronti iskati priložnost in priti v ujetništvo. Skraja sem se nekaj mesecev odmikal fronte, vendar v začetku 1915. leta sem bil poslan na rusko fronto. Priložnosti priti v ujetništvo ni bilo, kajti po dobrih treh tednih sem bil že ranjen. Kljub temu, da sem bil le kratek čas na fronti, sem spoznal vse gorje vojne, vedel sem pa tudi, da se ne bojujemo za domovino, ampak za one, ki hrepenijo po imperializmu. Jeseni 1915. leta so me poslali ponovno na fronto in tokrat na koroško-italijansko mejo. Tu sem ostal nepretrgoma tri leta, dokler nisem bil zamenjan in prišel v zaledje. Moj kader 7. lovskega bataljona se je rekrutiral iz Kranjcev in se je takrat nahajal v Murauu na Zg. Štajerskem. Pri odhodu na fronto se je naše moštvo vedno pridružilo onim iz 17. pešpolka (Kranjski Janezi), ki so bili v bliž-

»Streljajte, toda na tem mestu bomo maščevani.

Slovenski narod bo živel!«

Hinko Zagernik pred strelom

Tako so padli naši prvi borci, v spomin katerih obhajamo naš občinski praznik. Beseda o njih je v posebni številki »Fužinarja«, ki je izšla za 1. maj 1953 in kjer govorijo borci sami. Verneje od njih ne bo nihče postavil

besede. — Preroške besede junakov so se uresničile. Slovenski narod živi in napreduje. Vselej, vselej se bo spominjal žrtev za narodovo čast, svobodo in rast.

njem Judenburgu. Tudi naša kompanija se je uprla z bataljonom 17. pešpolka, ko so jo hoteli brez hrane poslati na fronto. Mesto Judenburg in Murau sta bili čez noč obkoljeni od Madžarov. Vojska je bila v polni bojni opremi. Prišlo je tudi vojno sodišče. Četrty dan pa smo bili odvedeni na velik travnik, na katerem se je razglasila obsodba. Olip Podlovec, doma iz Radovljice, je bil obsojen na smrt z ustrelitvijo. Imenovani se je vrnil iz ruskega ujetništva, kjer je doživel oktobrsko revolucijo. Dejansko je z nekaterimi tovariši iz 17. p. p. pomagal organizirati upor. Smrt na obsodba se je izvršila takoj ob naši navzočnosti. Pokopali so ga na pokopališču v Murau. Dekleta Muraua so kljub temu, da so bile Nemke, stalno kinčale njegov grob in to do njegovega prekopa.

Sredi leta 1918 so me hoteli ponovno potisniti na fronto. Vojne sem bil že sit in sem zato začel navidezno bolehati. Posrečilo se mi je, da sem dobil trimesečni bolezenski dopust. V tistem času sem spoznal Malgaja. Prišel je k našemu sosedu Andreju Osetu, ki je bil pri Tolstovrški Slatini, na obisk. Takrat je Malgaj nekaterim Korošcem obljubil, da pride na Koroško, če bo potrebno.

Jesen je prišla v dolino. Po dolinah Meže in Drave so se vlačile jesenske megle. Ostanke avstro-ogrskih armad so se prevažali v nabito polnih vlakih z južne fronte. Lačno delavsko ljudstvo je spoznalo, da je konec stare oblasti. Neorganizirano je plenilo in razbijalo štacune narodnih odpadnikov. Čul si vpitje »Freiheit — svoboda!« V Mežiški dolini je takrat vladala dokajšnja anarhija. 4. novembra je bil pri Osetu na Tolstem vrhu ustanovljen Narodni svet za občine Guštanj, Tolsti vrh in Kotle. Člani Narodnega sveta so bili: Andrej Oset, Dominik Kotnik starejši, Luka Kotnik, Franc Kotnik, Franc Lečnik, Ferdinand Lečnik, Franc Mrkva in Lenard Kuhar. Ob prihodu Malgaja so ta narodni svet razširili na celo Mežiško dolino. Na tem sestanku je bil napravljen sklep, da se naprosi Malgaja, da pride na Koroško. Oset mi je izročil pismo za Malgaja, katerega sem odnesel 5. novembra v Celje. Malgaja sem našel v kasarni, kjer je vadil nekaj prostovoljcev. Ko prebere pismo, se nekoliko zamisli, nato pa reče, da pride že nocoj ponoči. Z enim vagonom in lokomotivo, na kateri je bil Malgaj, smo okrog polnoči, pozdravljeni od Celjanov, zapustili Celje. Malgajeva četa je šla takrat 35 milj. Proti jutru smo prispeli na postajo Prevalje, zasedli kolodvor, občino in razorožili nemške orožnike. Še isti dan se je Malgajevi četi pridružil na Prevaljah po-

ročnik Franc Sušnik, ki je ravnokar tudi začel organizirati narodno stražo. Tudi v Guštanju je bil postopek isti. Tu je bila pa poprej postavljena mešana straža Nemcev in Slovencev. Malgaj je obdržal samo zavedne Slovence, medtem ko je ostale razorožil. Za komandanta guštanske straže je bil postavljen narednik Rajko Kotnik. Narodni svet je izdal odlok o javnem redu in miru in s tem je bil postavljen tudi red. Malgaj pa je prodiral proti Črni in Mežici. V Črni so imeli nemškutarji že svojo oboroženo stražo. Malgaj stopi pred njihovega komandanta ter energično reče, da v Mežiški dolini nima nihče pravice postavljati kakšne vojaške formacije, kot pa jugoslovanska vojska. Teh besed se je nemški komandant ustrašil ter oddal orožje. S tem je bila tudi cela Mežiška dolina pod Malgajevim poveljstvom.

Problem bi lahko nastal zaradi prehrane. Živeža v Mežiški dolini ni bilo in tudi nobenih zalog. Ljudstvo pa je bilo lačno. Zato ukaže Malgaj, da se ustavi na Prevaljah vsak vlak. Umikajoči vojski smo jemali orožje in tudi odvečno hrano. Poseben uspeh je bil pri transportu madžarskih honvedov, pri katerih smo dobili en vagon moke, nekaj masti in pet vagonov živine, katero so honvedi vzeli tirolskim kmetom. Ta živež se je razdelil aprovizacijam, ki so bile postavljene po celi Mežiški dolini. Med tem časom se je pa tudi odpravila že aprovizacijska komisija v Osijek in Vukovar, da nakupi živež. Uspelo ji je kupiti nekaj vagonov moke in masti, tako da je bila Mežiška dolina za prve dni po končani vojni z živežem za silo preskrbljena.

Malgaj se ni zadovoljil samo z Mežiško dolino. Od Narodnih svetov v Pliberku in Velikovecu je prejel vabilo, naj pride in zasede tudi te kraje. Malgajeva četa, ki se je že precej ojačala, je s slovensko trobojnico vkorakala v Pliberk in Velikovec. Medtem so se organizirali tudi že Nemci v tako zvani »Volkswehr«. Nastale so bitke. Malgaj je odbijal s svojo četo in Maistrovimi borci vse napade na Velikovec ter je prišel celo pred vrata Celovca. V tistem času je poveljstvo prevzela redna srbska vojska pod generalom Smiljanovićem. Malgaja pa so določili za inštruktorja rekrutov na Ravnah. Vsled premoči »Volkswehra« in v glavnem zaradi nediscipline naše vojske se je naša vojska morala v začetku maja 1919. leta umakniti s Koroške. Malgaj se je boril s svojo četo poslednji na koroških tleh. Pri tej bitki je padel Ermenc, mlad in pogumen fant iz Gornjega grada, težko ranjen pa je bil srbski vojni ujetnik-prostovoljec Jovo Žu-

pančič, katerega so pozneje Nemci ubili v občinskem zaporu v Guštanju. Ker je bil Malgaj že skoro od vseh strani obkoljen, se je umaknil pri Javornikovem mlinu na levi breg Meže in od tod na breg pri Spodnjem Lečniku. Tu je zlezal na drevo, da bi opazoval sovražnika. Nesreča je hotela, da se mu je zataknila vrv na ročni bombi. Bomba je eksplodirala in Malgaj je obležal mrtev. Ker so nam bili Nemci že za petami, ga ni bilo časa pokopati, ampak smo se morali z vso naglico umakniti s koroških tal na Štajersko. Malgaju se niti nismo mogli toliko oddolžiti, da bi prisostvovali njegovemu pogrebu. Vsi njegovi borci smo bili zelo potrti. Zgubili smo dragega tovariša, za katerega bi šli v vsak ogenj. Posebno smo se ga spominjali, ko smo bili v šoli v Rušah za nekaj dni internirani. Bolelo nas je, da smo prejeli od novega poveljstva jugoslovanske armade za našo hrabro delo takšno plačilo. Osumili so nas namreč za revolucionarje. V internaciji smo se spomnili Malgaja, kako je v Guštanj prijezdil na belem vrancu ter nas nato zaprisegel jugoslovanski republiki. Malgaj je bil sin železniškega čuvaja, star 25 let in je bil kljub svoji mladosti pri ljudeh zelo priljubljen.

Po naši internaciji smo se vsi prostovoljno javili k ljubljanskemu pešpolku. Takrat so bili na orožne vaje poklicani tudi letniki 1891—1895. Pripravljala se je namreč ponovna zasedba Koroške. Malgajevi borci smo prišli na sektor Sele pri Slovenjem Gradcu. Pri Španželu na Gornjih Selah sem bil komandant predstraže, ki je štela kakih 20 mož. Neke noči so mi moji fantje napravili malo sitnost. Dognali so namreč, da se Nemci preko noči z »mašincem« utrjujejo na nekem griču, medtem ko so se podnevi zopet umaknili. Fantje so jim nastavili dve bombi, katere so privezali in napeli z vrvjo. Drugi večer pride zopet nemška predstraža na to mesto. Stražar je v temi zadel v vrv in je s tem sprožil obe bombi. Nastal je velik krik in tudi pokaanje na celi fronti. Sovražnik je bil mnenja, da začenjamo že ofenzivo.

27. maja 1919 smo morali pozno v noči odtegniti vse predstraže. Cel bataljon se je zbral ob cesti na Selah od Klančnika do Gostenčnika. Od tu smo šli po gozdni poti proti Lesnikovemu vrhu in od tu proti Podpečnikovim pečem. Ob svitu se je ofenziva začela. Nemci so nekaj ur še odgovarjali, nato pa je utihnilo. Naše izvidnice so dospele že na Koroško. Pri Podpečniku je bil še smrtno ranjen prostovoljec Ivan Kotnik, doma iz Vober pri Velikovecu. Okrog 10. ure dopoldne smo videli, kako se Nemci že umikajo. Pre-

Marija Hriberšek:

»Večbarti kaj takega!«

Tako je navdušen dejal naš fužinar Ignac Brodnik, eden izmed stotin obiskovalcev, ko je počasi stopal od slike do slike, od kipa do figure in pil lepoto Pečkovih platen in Hočevarjeve žive figurlike. Zdi se mi, da je tisto poglavitno, kar smo čutili ob ogledu razstav v prostorih naše nove gimnazije, lepo domače izrekel za nas vse.

Letošnji občinski praznik (od 19. do 24. avgusta) nam je v vrsti raznih kulturnih in sportnih dogodkov posredoval kar tri skrbno zasnovane in zanimive razstave: likovno, lovsko in fotoamatersko. Vendar menim, da nam je zlasti prva dosti dala. Naučila nas je razumevati govorico čopiča, mavca in brona in nam je približala nepozabne lepote. Lepote, kakršne večkrat naše od vsakdanjih skrbi in tegob zamagleno oko ne dojema v vsej veličini — in šele na taki razstavi se sramežljivo zaveš: »Je naš svet res tako čudovit?«

Akadeškega slikarja Draga Pečka, ravnatelja Umetniškega paviljona v Slovenjem Gradcu (in profesorja na gimnaziji Slovenj Gradec) sem spoznala pred dobrimi desetimi leti, ko sem na pobudo Ljudske prosvete skušala na okraju Prevalje zbrati skrite talente iz teh krajev: pisce, pesnike, slikarje, kiparje, glasbe-

vidno smo šli tudi mi za njimi. Opoldne smo bili že na Rimskem vrelcu, kjer smo našli še topel gulaž, katerega pa zaradi previdnosti nismo jedli. Na Rimskem vrelcu je bila namreč nemška komanda. V Kotljah smo se oglasili v obeh gostilnah in zopet je zaigrala znana hotuljska polka. Proti 5. uri smo korakali, razdeljeni na več oddelkov, proti Guštanju. Prihodnji dan smo krenili proti Pliberku, Velikovcu in Trušnjam brez vsakega odpora. Ko smo se tu nekoliko odpočili, smo odšli na najvišjo vas na Koroškem, Djekše. Od tu smo hodili na razne predstraže od Svinjske planine do Mostišča (Brückel). Drugi oddelki so zasedli Celovec in Gosposvetsko polje. Pred par leti sem bil z združniki slovenjgraškega okraja na poučnem potovanju po Koroški. Nad Vrbo sem videl ob cesti spomenik z napisom: »Bis her und nicht weiter kamen die serbischen Reiter!« Ta napis ne drži, kajti mi bi takrat lahko zasedli celo Koroško, če se ne bi držali etnografskih mej.

25. junija 1919 smo dobili ukaz, da zapustimo položaje. Ta dan smo namreč morali demobilizirati, ker je tako zahtevala plebiscitna komisija. Ne bom se spuščal v podrobnosti, zakaj smo pri plebiscitu propadli, o tem so strokovnjaki že pisali. Omenil bi samo, da so bile plebiscitne cone tako razmejene, da so bile v prid Nemcem, in drugo, kar je zelo vplivalo na izid, je to, ker so plebiscit v glavnem izvajali tujci, ne pa domačini. Kljub temu so nemški pisci sami priznali, da je bilo ob času plebiscita na Koroškem nad 90.000 koroških Slovencev.

nike. Odkrili smo jih 24, med prvimi preprostega kovača iz železarnice na Muti. Moža s trdimi žuljavimi rokami in mehko dušo: Draga Pečka. S težkim delom v zastarelih obratih kovačije ob Bistrici je slikar-samouk preživel svojo družino. Stanoval je v majhni letni hišici, seveda tudi pozimi. Čim so zavele mrzle sape sem po planoti iz obdravskih bregov, v hiši niso mogli več pregnati mraza — zimo za zimo je bilo tako. Toploto so dihala le olja, gvaši in akvareli, ki so poživiljali skrbno urejeni mali domek.

Z razumevanjem je spremljala in še spremlja njegova življenjska družica Minka vse napore samorastnega umetnika, da bi se dokopal do sistematičnega študija. Na okrajnem odboru so čedalje bolj cenili njegove sposobnosti, saj so se nanj pogosto obračali in nikoli ni koga razočaral. S skromnim nastopom in vsekdar tehtno besedo je znal in — še danes je tak — pridobiti simpatije človeka. Predstavniki okrajnega odbora so se odločili, da mu bodo nudili oporo, če se želi posvetiti študiju (posebno Ivo Skarlovnik). Seveda — treba je bilo začeti čisto iznova skozi vse razrede gimnazije za priznanje popolne srednješolske izobrazbe. Pečko je bil nekaj let v službi na okraju, doma pa študiral in garal. Prekosil je sam sebe. Kajti že pred dvema leti je diplomiral na Akademiji za upodabljačo umetnost. Mladostne sanje o njegovih platnih bodočnosti so zadobile resnično obliko. Njegov sloves že prerašča meje domovine, dela najdejo ugoden odmev tudi v širšem svetu. Pred meseci so ga — ko je potoval po Italiji — povabili, da bi razstavljal v Švici, Italiji in Holandiji.

O vsem tem sem s toploto pri duši razmišljala, ko sem tiste praznične dni pozabljala ob njegovih umetninah na čas in prostor — bil je med nami s svojo razstavo: ves fužinar in ves slikar. Z umetninami, ki so pritegovalle tudi naše preproste delovne ljudi.

Saj sama ne vem, čemu sem se posebno k nekaterim delom po večkrat vračala. Ali je vabil barvni opoj ali motiv sam, ali tehnika ali kompozicija. Iskren je, česar se loti. A prenekatera umetnina je poglobljena, da se ti predstavlja kot problem. Mnogi se ustavljajo pred oljem: »Park na Ravnah«: v ospredju sportni rekviziti, zadaj od zlate zarje obsijano drevje in steze — a nad vsem tem spiralni zavoji. »Kaj je hotel umetnik podčrtati s tem delom?« Ko sva se s slikarjem čez nekaj časa srečala, sem mu med prvimi zastavila vprašanje, če sem rešila uganko: »Ta polica nad Ravnami — žarišče kulture za mlado mesto in ves koroški svet.« »Da, prav to! Včasih bi želel biti še pisatelj, da bi s črko dopolnil, kar s čopičem ne morem...«

Ali Prežihov dom. Vsenaokrog lega mrak, le hiša je obsijana. Kakor da bi svetloba govorila: Glej, tu, prav tu je rasel naš koroški velikan duha!

Tam v levem kotu prve sobe: v sivem tonu dojet košček v zgodnjo vigred po-

rajajočega se sveta v Šmartnem. Morda mi je nadvse drag, ker budi nežne mladostne spomine — ali pa morda prav zato, ker ti navdihuje tako vero v novo vigred, ko se nagiblamo v zimo.

Tri sobe slik. Večidel krajine, nekaj tihožitij in portretov. Kako ogromen je bil napor umetnika, preden se je dokopal do take kvalitete! Koliko skicirk je napolnil z osnutki! Mnogo se je posvečal človeku: pri delu v tovarni in doma. Nisem umetnostni kritik, zato pišem, kakor mi narekuje srce: Pečko je naš, česar se loteva — nikjer nas ne zataji. S širokim konceptom obravnava prav tako male stvari kakor obsežne kompozicije. In njegova strma umetniška pot gotovo še ni dosegla najvišje točke.

Pred tedni sem ga obiskala na njegovem domu v Slovenjem Gradcu, v lepo urejenem ateljeju. Že samo to, kar se je nabralo njegovih del v tem prostoru ustvarjanja, pomeni pravo bogatijo. A ne samo po ceni dinarja, temveč predvsem po vrednosti občutij, kakršne budijo te umetnine. Prijazen dom ima s svojo družino. — Poverili so mu vodstvo nad Umetniškim paviljonom v Slovenjem Gradcu — prvo ustanovo take vrste na slovenski provinci. V njej se uči naš človek doživljati lepoto — obiskovalcev je posebno ob nedeljah vedno več.

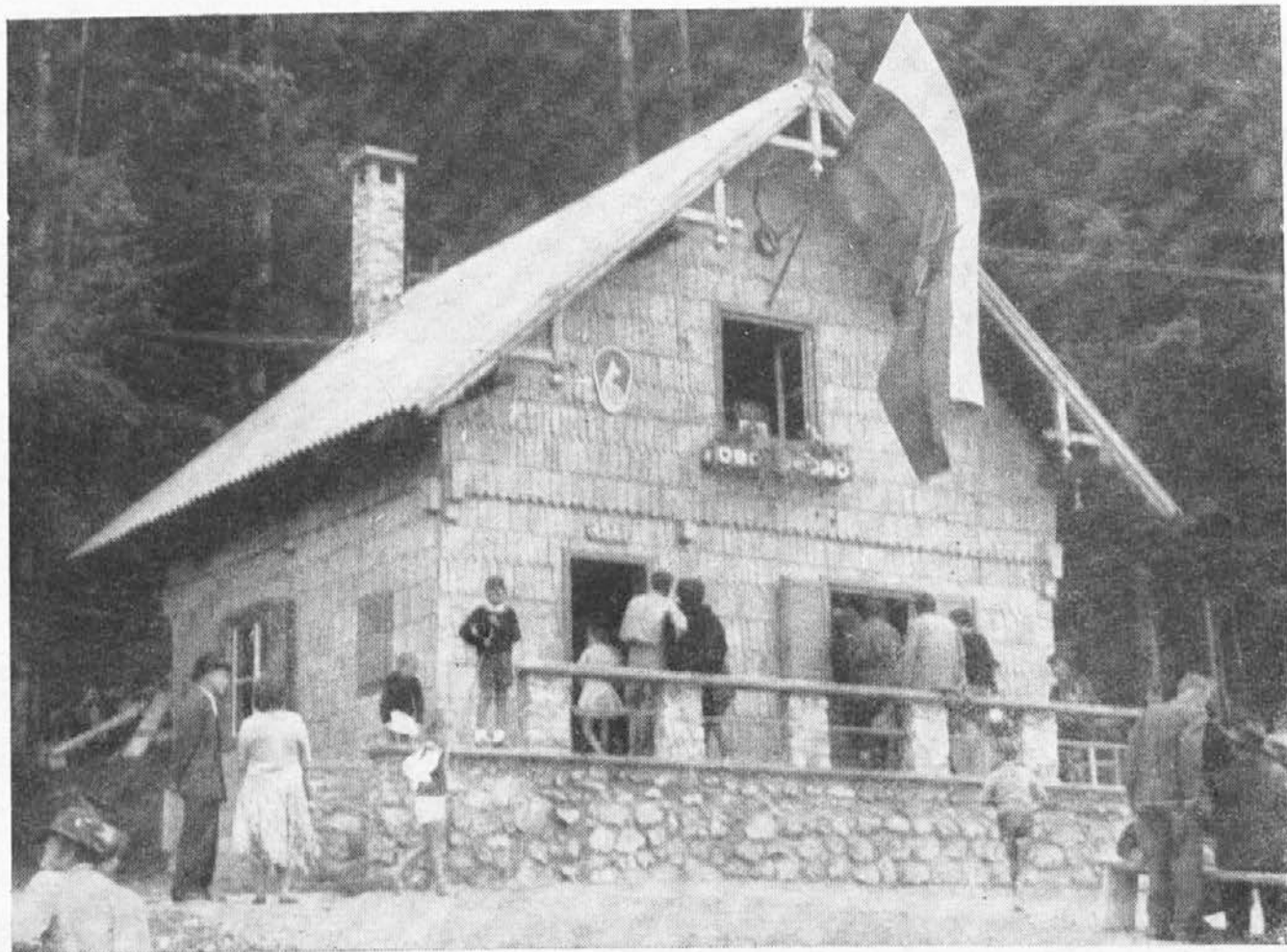
Samo toliko o Pečku-kovaču-slikarju. Tokrat brez »izmov«. Spominjam se besed gospodinje Ane Erjavčeve na razstavi: »Meni se tak dopade. Kar pograbva bi tisto jesensko z borovci pa šva ž'jo«. Ali ne zveni to prijetno iz ust žene, ki se ob kopici otrok menda nikoli prej ni utegnila toliko razgledati po umetninah?

Toda v teh svetlih sobanah je razstavljal tudi akademski kipar Slavko Hočevar. Tako močno se je povezal z našo Koroško, da si je pri nas izbral tudi svojo življenjsko spremljevalko — Vero Logarjevo. Zato nam je postal — čeprav Dolenjec — nekam še bližji s svojimi deli, od kateri so dobili »Petelinčki« celo Prešernovo nagrado. Dela Pečka in Hočevarja so se zlivala v prijetno harmonijo. Posebno glavica njegove punčke je bila deležna pozornosti. Tudi ostala dela — večji del bolj miniature — »Martin Krpan in Brdavs«, »Mucika« in druge umetnine so silile številne obiskovalce, da so se zopet in zopet vračali k njim in si jih zaželeli.

Mislim pa, da je največ vredno dejstvo, da so vzpodbudila naše fužinarje, kmete in gozdne delavce srečanja z umetnostjo k želji: »Večbarti kaj takega!«

Mnogo domiselnosti in truda so vložili zlasti naši jagri v svojo razstavo, od katere je bilo posebno mladino kar težko odtrgati. Kako pester je vendar naš gozdni svet! In kako živo je življenje v njem! Boljše bi tega lovci skoro ne mogli predstaviti, saj ni manjkalo živega bitja (razen muh, komarjev in hroščev, ki pa niso nikjer lovske trofeje!).

Posebno priznanje zaslužijo, ker so znali tako sijajno izkoristiti možnosti za razstavo na hodniku gimnazije!

Lovska koča
na Ošvenjem

Zasluga in uspeh uršljegorskih lovskih družin. Zbirali so, prostovoljno delali ter postavili lep dom. Lovska koča namreč ne sme biti niti večja, niti drugačna. Predvsem so izbrali pravi prostor — tam, kjer je divjad doma, namreč tista, ki jo je treba tudi čuvati in gojiti. V frati je zatrobil lovski rog in zelena bratovščina se je spomnila vseh, ki so kdaj lovili v teh revirjih. In če je padla tedaj tiha misel tudi na divje lovce preteklega časa, je le izpolnila lovsko zgodovino tega gorskega predela. Kočo so odprli za novi občinski praznik — kot simbol za nove lovske oblike in sledi.

Obiskali so nas madžarski športniki

Nismo dolgo oklevali v namiznoteniškem klubu, ko smo dobili od NTK Triglav Kranj ponudbo za gostovanje tretjeplasiranega madžarskega kluba »Lombik« iz Budimpešte. Kar na hitro smo se odločili, da jih povabimo na Ravne. Tudi upravni odbor Fužinarja je dal svoj »žegen«, občina in železniški sindikat sta stvar gmotno podprla, za kar jima gre zahvala vseh igralcev namiznega tenisa in tudi ljubiteljev te lepe športne panoge. Madžarski klub smo torej povabili na Ravne. Ne zaradi tega, da bi zmagali, ampak predvsem zaradi tega, da bi se naši igralci od njih kaj naučili in pa, da bi to športno panogo na Ravnah s takim kvalitetnim nastopom še bolj popularizirali. Datum gostovanja moške in ženske ekipe »Lombika« je bil določen za 3. in 4. avgust. Ob tej priložnosti je NTK Fužinar izdal bilten — vse je bilo pripravljeno za sprejem madžarskih gostov. Upravnik Doma

Saj skoraj ni prav, da postavljamo fotoamaterje na zadnje mesto, čeprav je marsikdo zvil najprej v ta razstaveni prostor in se ni vračal razočaran — nasprotno, večkrat navdušen nad tem, kar je videl ondi. Posebno dela tov. Hroneka Josipa bi sodila v umetniški album slik. Velik napredek je pokazal tudi mladinec tov. Hovnik, prav tako posnetki tov. Kamnika Franca. V razstavljenih delih spremljajo ljubitelji umetniške fotografije človeka pri njegovem vsakdanjem delu, veselijo se lepih pejzažev v vseh letnih časih, te naše mehke in hkrati trde Koroške.

železarjev, tov. Breclj, se je tudi to pot izkazal in pomagal pri oskrbi hrane in stanovanja. Vsa čast!

Prometna nesreča: Fužinar 1:0

V soboto ob petih je cela garda funkcionarjev in igralcev šla čakati na postajo. Nestrpnost je bila na višku; ko je vlak pripeljal, so tam nekje iz zadnjega vagona izstopili (po našem mišljenju Madžari). »Ali ste prišli čakati?« je takoj vprašal »madžarski« vodja pota. »Seveda, kako ste potovali,« smo mu odgovorili in mu nadvse zadovoljni stiskali roko. Prvi sum se je v nas vzbudil šele takrat, ko je »vodja pota« v mariborski slovenščini zaklical svojim »športnikom«: »Fantje, sedaj pa kar za nami,« nam pa: »Sedaj bomo najprej spravili stvari, potem gremo pa v vašo tovarno.« Kaj neki bodo hodili v tovarno, saj so komaj pripotovali iz Kranja in zvečer morajo igrati. Sum se je spremenil v razočaranje. Saj to ne morejo biti Madžari. Da pa bi bili čisto sigurni, smo vprašali, če so iz Kranja. »Ne!« so nam odgovorili; da so iz Maribora, so povedali in da gredo v našo tovarno na ekskurzijo, da pa so zadovoljni, ker smo jih prišli v tako lepem številu čakati. Spogledali smo se in ne morem trditi, kateri od nas je imel najdaljši nos, bili pa so vsi gromozansko dolgi. Kaj sedaj, plakati so zunaj, dvorana pripravljena; takoj na postajo in tam smo zvedeli žalostno resnico. Zaradi prometne nesreče tam nekje pred Celjem so morali naši gostje 2 km peščiti in bodo prispeli z naslednjim vlakom. Najprej smo bili vsi precej pobiti, potem pa smo začeli iskati rešitev.

Vsa sreča je bila v tem, da je v Slovenjem Gradcu čakal tovarniški avtobus na delavce, katere bi moral zvečer spraviti na Ravne. Z razumevanjem tov. Kriveca smo organizirali avtobus do Velenja, s postaje pa smo

telefonirali, da je potrebno Madžare tam zadržati. Vse je šlo po sreči in ob pol osmih so se res pravi Madžari z vodjem pota, ing. Pajorjem, pripeljali na Ravne.

Dom železarjev: sanatorij

Kot nam je pozneje pravil simpatični vodja pota, ing. Pajor iz Kranja, so se vsi madžarski igralci začudili, ko so izstopili pred našim Domom železarjev. Mislili so, da je to nek sanatorij in spraševali, zakaj ne gredo najprej v hotel, kjer bodo prenočili. Niso se mogli načuditi tej lepi zgradbi in predvsem hotelskemu traktu. Pozneje mi je predsednik madžarskega kluba, g. Pálmai, povedal, da bi bila ta stavba tudi Budimpešti v ponos. Vsekakor lepo priznaje človeka-tujca, ki je že dosti prerazjäl. Čudno je le to, da nas morajo vedno tujci opominjati, da imamo pri nas na Ravnah lepe stvari, sami pa jih radi prezremo ali kar je še slabše, nekateri jih celo kritizirajo.

»Serbus«

Ko so prišli madžarski igralci pred Titov dom, kjer je bilo srečanje, je kot zakleto ugasnila še luč, a ura je bila že trideset na devet. V polmrazu smo se seznanili. Razen gospe Tamaške in gospoda Pálmai, ki sta znala nekaj nemščine, so vsi govorili samo madžarsko in vsa čast tistemu, ki je v Kranju staknil ing. Pajorja, ki je bil idealni tolmač in odlični vodja pota madžarskih igralcev in igralcev po Sloveniji. Najbolj se mi je vtisnil v spomin pozdrav simpatične igralke Janseóve, evropske in madžarske mladinske prvačkinje, ki nas je vse po vrsti pozdravila z nam razumljivim — »Servus«.

Madžari so bili odlični

Po govoru predsednika občine, tov. Černeca, predsednika sindikata železarne Ravne, tov. Močnika in predsednika ŠD Fužinar, tov. Cesarja, katere je ing. Pajor prevedel tudi v madžarsčino, in po izmenjavi daril, so se nam predstavili madžarski športniki: Janseóva,

Madžari na Ravnah. Od leve na desno: Braun, Šater, Machar, Maklin, Varkonyi, Auprih, Regozci in Jansco. Foto: Pálmai iz Budimpešte.

evropska in madžarska mladinska prvakinja, Tamaška, stalna članica kluba Lombik, Varkony, trener in igralec, sodeloval večkrat na svetovnem prvenstvu, Jansco, mladinski državni prvak Madžarske, član ekipe madžarske reprezentance, ko je osvojila evropsko prvenstvo, Braun, lanskoletni evropski mladinski prvak in še Machán in Regözel, oba mlada, vendar odlična člana TK Lombik. Barve Fužinarja so zastopali: Vavčejeva in Petračeva pri ženskah in Maklin, Auprih, Mirko Bauče in Pandev pri moških.

Madžari so v srečanjih ženskih ekip gladko zmagali s 3:0, pri moških pa s 5:1. Edina svežla točka dvoboja je bil ofenzivni Maklin, ki je premagal lanskoletnega mladinskega prvaka Evrope, Brauna, z 2:1 in ki je tesno izgubil z Janscom, dočim se je z Vavčejevom, na katero smo se računali, trema precej poigrala in ni pokazala tisto, kar zna. Isto lahko trdimo tudi za Mirkota Baučeva, katerega smo videli prej in pozneje precej bolje igrati.

Tudi drugi dan so nam Madžari pokazali, da so veliko boljši od naših, saj naši niso zabeležili niti ene zmage. Kar pa se nam je še posebej dopadlo od njih, je to, da so bili pravi športniki, skromni kljub dobremu znanju in prav skromnost je največja odlika dobrega športnika.

Blatno jezero, Bled, smučarska koča.

V nedeljo popoldne smo že bili pravi prijatelji, pogovarjali smo se s krenjami in v nemščini, kolikor je pač šlo. Dogovorili smo se, da gremo z moškimi na smučarsko kočo, ženske pa so se raje odločile za počitek. Ing. Pajor je moral odpotovati nazaj v Kranj, mi pa smo mimo našega novega naselja, katerega so madžarski športniki tudi občudovali (ne prve bloke, ampak predvsem vrstne hiše in četvorčke), krenili ob lepem sončnem vremenu na smučarsko kočo. Hoteli smo jih iznenaditi s kočo, saj jo vsi tuje, ki so jo obiskali, samo hvalijo, dočim za vse domačine to ne bi mogel trditi. Uspeli smo. »Sehr schön, sehr schön.« G. Pálmai jo je slikal od znotraj in od zunaj. Zelo se jim je dopadla naša koča. Bili so navdušeni nad njo, nad okolico in dobrim zrakom. G. Pálmai mi je dejal, da se mu po Blatnem jezeru in Bledu najbolj dopade smučarska koča. Zopet priznanje, to pot za nas športnike še lepše, ker je koča renovirana na pobudo najzaslužnejših športnih delavcev na Ravnah. Saj našo kočo pa res lahko samo hvalijo in prav zanimivo je bilo tisto nedeljo na koči, ko sem pogledal v spominsko knjigo. Najprej je bil nekdo podpisan iz Berlina, potem pa so se vpisali še naši športni tovariši iz Budimpešte, Berlin, Budimpešta, Ravne — malo nenavadno, vendar resnično. Glas o naši koči je že daleč prišel in zelo dobro je to, da je ta glas vedno in povsod dober.

70.000 podpornih članov

Prav zanimivo je bilo za nas vprašanje, kako dela madžarski klub Lombik iz Budimpešte. G. Pálmai, njihov vodja, nam je povedal, da je to sindikalno športno društvo kemijskih delavcev, ki ima v svojem sklopu še druge športne panoge, kot so lahko atletika in nogomet. Struktura vodenja je skoraj enaka kot pri Fužinarju, s to razliko, da so finančna sredstva zagotovljena iz članarine 70.000 članov sindikata, ki športno dejavnost dovoljno podpirajo, saj nam je G. Pálmai povedal, da pri njihovem delu finančne težave do sedaj še niso prišle v poštev. G. Pálmai deluje kot predsednik TK Lombik v Budim-

Luka Juh:

ZADNJI VAL

Ne bo odveč, če se spomnimo še malo nazaj na leto 1945, ko se je morala propadla nemška vojska umakniti z našega ozemlja ter zapustiti okupirano Jugoslavijo, ki pa je čisto nikoli ni mogla zavzeti.

Komaj so odšli nemški vojaki, smo začeli urejevati naše gospodarstvo tako v tovarni, kakor tudi na občini, misleč, da je že vse mimo in da nas ne bo hodil več kdo motiti pri delu oziroma nam delat kakšne neprilike. Pa smo se le še urezali.

Nihče si ni kaj takega mislil, pa tudi nihče kaj rekel, ko smo v nedeljo, dne 11. maja 1945, dopoldne naenkrat opazili na Gruberjevem vrhu vse polno ljudi. Kakor mravelj je bilo ustašev. No, sedaj pa še ti, smo se hudovali, ali že ne bo konec tega zlodeja! Takoj sem zaslutil nevarnost in skočil na občino, da še nekaj nujnega uredim. Ob enih popoldne je postalo vse tiho — nobene žive duše na trgu in nikjer. Nevarnost je tu! Pospravim vse z miz, zaklenem predale in urade ter glavni vhod, kjuč v žep in že grem. Po glavni poti že nisem mogel več. Že so se vsipali ustaši na trg in streljali vse vprek. Šel sem za hišami in čez šolski plot. Partizani so že ob desetih dopoldne odšli vsi na Holmec.

Ko pridem domov, me žena opozori, naj takoj bežim. Zaprla sva stanovanje in šla

pešti že 7 let. Zavidljivo! Kaj če bi tudi naši delavci in uslužbenci prispevali za športno dejavnost mesečno kak skromen znesek?

Pri nas pač ne moremo govoriti, da imamo dovolj finančnih sredstev in prav vsi funkcionarji Fužinarja so zadnje čase bolj lovci na denar, kot pa pravi športni funkcionarji, kar je zelo žalostno, vendar pri sedanjem načinu podpiranja z gmojnimi sredstvi potrebno in najvažnejše za obstoj društva.

Člani namiznoteniškega kluba Lombik so v glavnem mladinski državni reprezentanti ali vsaj kandidati, zato ni čudno, da so »Fužinarja« premagali s 5:1. Če primerjamo druga srečanja, je to za nas kar dobro. Reprezentanco Gorenjske, ki je sicer igrala brez Terana, so prav tako premagali s 5:1, reprezentanco Pomurja 5:0 itd. Ko smo vprašali njihovega trenerja, ki z 42. leti še vedno kljubuje za mizo mlajšim igralcem, če bi hotel priti trenirati na Ravne, nam je odgovoril, da zelo rad pod za nas prav ugodnimi pogoji. To pa je stvar bodočnosti, važno je, da smo naleteli na razumevanje svoječasno enega najboljših svetovnih igralcev v namiznem tenisu, G. Varkonyija.

Sklenjeno je bilo pravo športno prijateljstvo.

Preden smo se od naših novih športnih prijateljev poslovili, smo sedeli v kavarni, kjer smo vedno znova slišali, kako so bili Madžari pri nas zadovoljni ne samo s krajem in okolico, tudi s sprejemom in ljudmi. Nepozabno da je to doživetje za njih, da nas ne bodo pozabili, da si želijo še priti in tudi vabili so nas v Budimpešto. Tudi nam so se prikupili odlični madžarski igralci ne samo z igro, ki so nam jo pokazali, ampak predvsem vsled pravega športnega in skromnega obnašanja. Sklenjeno je bilo prav športno prijateljstvo in ko so madžarski igralci prav začudeno opazovali dva vneta pristaša modernih plesov v stilu »Rock and Rolla« v naši kavarni, smo se začeli poslavljati od naših novih športnih tovarišev, ki so nam v tem kratkem času zrasi k srcu, in kot je bilo opaziti, so se tudi oni v naši sredi počutili zelo dobro.

Jože Šater

najprej k Plešnikovim. Tu so se nama pridružili še Kristina Mesner, Tinka Haber in Erna Lajnerjeva ter Peter in Fridi Mesner. Postajalo je bolj in bolj vroče, pa smo se umaknili naprej k Zakatniku (sedaj Koren) ter prebili tam prvo noč. Nekaj domačinov je prišlo za orožje in so stražili tam za vsak primer in da nas ob nevarnosti obvestijo. Okrog dveh po pol noči je v trgu zasijal ogenj. Ustaši so zažgali župnikov hlev pod postajo, ker so menili, da se tam skrivajo partizani. Seveda partizanov tam ni bilo, pač pa so v zidanem delu zgradbe stanovali Franc Čapelnik z družino in sestra Marija zgoraj, spodaj pa kolar Čekon. Ko je začelo goreti, je Čapelnik še zmetal nekaj stvari skozi okno, a še te so pobrali ustaši. Čekon je zgorelo vse — seveda, kar niso »rešili« požigalci.

Zgodaj zjutraj se je namenila moja žena domov, da bi vzela kaj jestvin in da bi pogledala tudi na hčerko in otroke. Pongračinja jo opozori, da naj nikamor ne hodi naokoli, ker je vse polno ustašev. Dá ji nekaj za zob in žena takoj nazaj po Plešnikovem grabnu. Na pol pota zaropotata dva strela iz puške in zažvižgajo kroglice tik mimo nje. Ko smo slišali strele, smo vseeno stopili nasproti, da jo pripeljemo na varno. Povedala nam je, da je ustašev res vse črno in da jemljejo živila,

Prvi metri moderne ceste

V zadnjem mesecu smo dobili na Ravnah prve asfaltne ceste — predvsem glavno prometno žilo skozi mesto ter poglobitve notranje odcepe. To je datum, ki ga bomo na Koroškem zapisali v stoletja.

kjer morejo kaj stakniti. Nekateri so menda bili tudi veseli, da je prišla »jugoslovanska vojska«, ki da bo napravila sedaj »red«. Neka gospodična je baje kar skakala od veselja in jih pozdravljala. Ko smo tako bliže zvedeli za to in ono, smo sklenili, da se umaknemo še više v planino. Ši smo po skritih poteh na Hom. Po takem lazenju naokoli smo šli do kmeta Kanca in ga prosili, če smemo ostati čez noč pri njem. Takoj nas je sprejel in uredil ležišča. Bilo nas je že kar devet — pet žensk in štirje moški. Ženske so se spravile na gumno, moški pa v skrivališče med hlevskim obokom in podom, kjer si lahko samo ležal ali pa stisnjeno čepel.

Ob pol dveh ponoči že pride gospodar in opozori na nevarnost. Prihajali so ustaši in naenkrat jih je bilo vse polno na kmetiji. Prišli so tudi na gumno. Opazili so, da nekdo tam spi, a so bili kar mirni in so sami takoj plegli. Ženske ob taki soseščini seveda niso spale, bale so se in trepetale so vso noč. V našem skrivališču pod podom je bilo še huje. Če bi odkrili moške v tej luknji, bi gotovo zaropotalo. Še dihati si nismo upali, a kar je bilo najhuje: bil sem prehlajen in me je sililo spet in spet na kašelj. Tiščal sem, kar sem mogel, na usta, Peter in Fric pa sta me rukala ob vsakem takem napenjanju. Kako uro je bila še tema, a zdelo se mi je, da je potekel mesec. Ko se je zdanilo, smo se vseeno bolj sprostiti in prisluhnili. Ustaši so tekali po dvorišču, zasmrdelo je po ognju. Mislili smo najprej, da so zažgali. Postavili so kuhinje in kuhali zajtrk. Eden od njih je uničeval čebele. Prižgal je papir in zatikal pred končnice, da se je kadilo pri luknji. Uničil je takó tri panje. Ko pa je videl, da gre gospodar, je nadaljnje uničevanje opustil. Drugi so hoteli vdreti

v hišo, da bi pobrali jestvine in take stvari, čeprav jim je gospodar že tako moral dati, kar so zahtevali. Vseeno pa je moral biti oficir, ki je bil z njimi, še toliko na mestu, da vdora v hišo ni pustil. Vzel je korobač in mlatil ustaše, ki so hoteli vdreti, kakor medvede. Takoj na to je padlo povelje za odhod. Odšli so, a kaj, ko so za njimi prišli drugi. Tako je šlo naprej in naprej. Vmes je toliko premunknilo enkrat dopoldne, da smo zlezli iz tistih lukenj in se skrili v les.

Nekako ob devetih zvečer jih je šele zmanjkalo. Zgladovani kot so bili, so pobirali vse in so Kancu nesli vso tako robo. Nekaj časa so še kod hreščale kure, potem je zmanjkalo še teh.

Naenkrat zaslišimo strel v gozdu nad nami. Po lesu pridejo Alojz Vinkler in žena ter Plešnik in žena pa še neki drugi so bili z njimi. Povedali so zgodbo o ajdovih žgancih, ki so jih dobili pri Pokrovu. Ko so jih nesli še drugim, je priletela krogla točno v skledo, da se je vse razletelo. Tudi nad nami so se vleкли ustaši. Čakali smo potem tam skupaj in Vinkler je povedal, kako so ga iskali ustaši, a se je pravočasno umaknil k Priteržniku. Umaknila se je tudi žena, hčerka pa je bila tako že zraven naše skupine.

Ves dan, 13. maja, smo se skrivali v lesu in čakali rešitve. Gospodarju so pobrali vse, takó da niti sam ni imel več prav kaj jesti. Kar je še dobil, je dal nam. Naslednjo noč smo prebili kar v lesu. Kanc je spravil v les tudi konje; ni vedel, kaj še pride. Toda noč je bila mirna, ustašev je zmanjkalo.

Omeniti moram še dogodek, ko smo se takrat umaknili iznad hleva v les. Invalid Fric je nekaj zaostajal, pa se je znašel sam pred ustašem. Videč peterokrako zvezdo

na njegovi kapi, ga je hotel ustaš likvidirati. K sreči je bilo takrat tam tudi nekaj oboroženih partizanov, ki so opazili Frica z dvignjenimi rokami. Vodja Anton Španžel je takoj interveniral in roke je moral dvigniti ustaš, ki so ga spravili na varno. Naslednji dan smo se začeli počasi pomikati proti Guštanju. Naši so nas že čakali. Šel sem takoj pogledat na občino. Vse je bilo razmetano, v vse predale vdrtó, v blagajni luknja in denar, kar so ga dosegli, pobran. Kar niso mogli vzeti s seboj, so uničili. Odšli so proti Avstriji, a motili so se, Angleži so jim pot zaprli in v zadnji borbi na Polani so zaregljale partizanske puške. Ustaši so morali orožje položiti in pustiti vse, kar so pobrali na svojem pohodu, ter se vrniti praznih rok pred ljudska sodišča.

NAŠE SLIKE

»Koroški fužinar« se je precej uveljavil tudi s slikami. Oral je ledino, kajti iz tega kraja zlepa ni bilo prej kaj takega. Predvsem pa smo dajali prednost posnetkom, ki so prišli spontano — torej tistim, ki so bili storjeni iz ljubezni do kraja, do življenja in dela naših ljudi. Pomagali so in pomagajo veliki mojstri kot Jože Kovačič, atelje Exportprojekt, pa Franc Kamnik, Maks Dolinšek, Hubert Veter oziroma naš fotoklub. Vse je bilo spontano, zato pa toliko bolj domače in ubrano. Zelo smo bili veseli tudi starih slik.

Sedaj se oglašajo nadaljnji novi avtorji. Ustregli bomo, kolikor bo mogoče, in zana-prej uvedli tudi redno oznako avtorja.

Poučite novince — Posvarite jih pred nevarnostmi

Mleko v industrijo

V zadnjem času so spregovorili o mleku celó naši dnevniki.

To se pravi, da je postala ta reč nekam »na novo« oziroma dodatno važna. Sicer bi o tem vsem znanem in menda najbolj splošnem hranivu res skoro ne vedel več kaj povedati, toliko je že bilo hvaljeno. Spet sama hvala pa ni snov za dnevnike, zato le pogledimo, kaj so odkrili takega, da so dali mleko skoro kar na prve strani listov.

V prvem takem »mlečnem« sestavku piše:

HRANLJIVA VREDNOST MLEKA

Izmed raznih živil, ki so nam na razpolago, zavzema mleko posebno vlogo. Mleko je v prvih mesecih človekovega življenja edina naravna hrana. Vsebuje skoraj vse snovi, ki so potrebne za rast in ohranitev zdravja. To so predvsem beljakovine, mineralne snovi, maščobe in mlečni sladkor. Najvažnejša snov pa je beljakovina, ki je neobhodno potrebna mišičevju, krvi in za tvorbo kosti, potrebna pa je tudi za rast las in nohtov. Beljakovina v mleku se pojavlja v dveh oblikah: v kazeinu, snovi, ki se nahaja v siru in v albuminu, ki pride v poštev pri kuhanju. V vsakdanjem življenju spoznamo kazein pri kisanju mleka, albumin pa pri kuhanju kot vrhnja plast (koža) mleka. Razlikujemo živalsko in rastlinsko beljakovino.

Med živalskimi beljakovinami zavzema beljakovina mleka prvo mesto. Mineralne soli in med njimi še posebno apno so glavne snovi, ki so potrebne pri gradnji našega okostja. Te snovi so v znatni meri v mleku. Mlečna maščoba je v mleku v obliki malih, od beljakovine obdanih kroglic. Ta maščoba je velike vrednosti in se topi že pri telesni temperaturi ter je najlaže prebavljiva mast. Tudi mlečni sladkor opravlja važno nalogo v našem telesu, ker pospešuje razvoj koristnih mikrobov v črevesju ter s tem urejuje izmenjavo apnenih snovi. Mleko vsebuje veliko število doslej poznanih vitaminov. Posebno važen je vitamin A, ki pospešuje rast, vitamin B skupine, antirahitični vitamin D in drugi. Mleko vsebuje toliko vitaminov, da je pri rednem dnevnem uživanju enega litra mleka naša potreba po vitaminih popolnoma krita. En liter polnomastnega mleka vsebuje 35 g beljakovine, kar ustreza beljakovini štirih jajc, 47 g mlečnega sladkorja, kar ustreza 12 kockam sladkorja, 30 do 34 g maščobe, 7 g mineralnih soli in vitamine vseh vrst. — Mleko je važno kot dietična hrana. V naši prehrani je nepogrešljivo. Po pravici lahko trdimo, da je pravi dar prirode.

Naslednja razprava pa gre že dalje in pove tudi nam v industriji nekaj novega. Takole pravi:

MLEKO IN DELOVNA STORILNOST

V zadnjem času se je proizvodnja mleka toliko povečala, da se je vprašanje: kako zagotoviti redno preskrbo s tem pomembnim živilom, umaknilo drugemu vprašanju: kako vnovčiti vse razpoložljive količine, da zaradi pomanjkanja možnosti za prodajo mleka ne bomo zavrli nadaljnjega razvoja v živinoreji in mlekarstvu. Zato ne bi bilo napak pogledati, kako so se ureditve tega vprašanja lotili drugod po svetu, kjer so se tudi že znašli pred podobnim problemom ali pa iz drugih razlogov propagirajo večjo porabo mleka — čeprav ga morda nimajo na pretek.

V Nemčiji je osnovana »Služba za zvezo med kmetijstvom in industrijo«, ki se med drugim ukvarja s vprašanjem, kako preprečiti pogoste nesreče zaradi nenadnih pojavov utrujenosti. Izvedla

Boris Florjančič

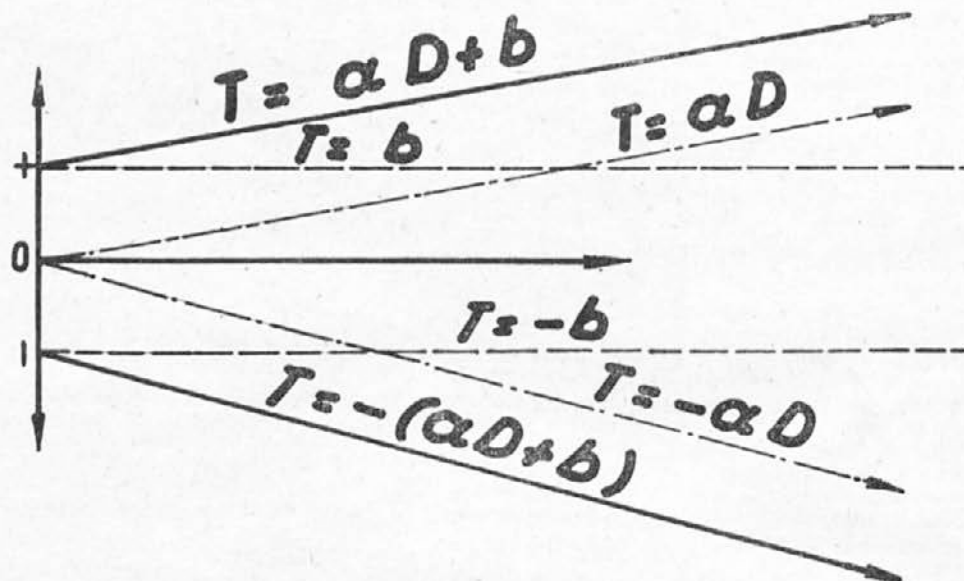
KONSTRUKTER IN LIVAR

Nadaljevanje

Z razpravo »Konstruktor in livar« vseeno še nadaljujemo tudi v našem listu, čeprav je že izšla posebna knjižica. Naročniki našega lista so izrazili to željo, da bodo imeli kompletno razpravo.

Ulitek bo zato imel vedno razliko med predpisano mero na načrtu in dejansko zaradi tega, ker nastajajo tolerance, t. j. odstopanja zaradi okvirov, forme ter vseh ostalih že navedenih vplivov na večje ali manjše krčenje ulitka v formi v času strjevanja. Čim daljši je ulitek, tem večje nastajajo tudi razlike v dejanski dolžini.

Diagram tolerance je prikazan na sliki 100. Tolerančna enačba znaša: $T = a \cdot D + b$

Slika 100

Pri tem je a faktor splošne, reducirane ali zožene tolerance. D je dolžina oziroma dimenzija predmeta, t. j. mera, ki jo obravnavamo.

» b « je nenatančnost okvirov, forme in jeder.

Zadevo tolerance so obravnavala razna livarska združenja, inštituti in komisije, tako v ZDA, Angliji, SSSR, Franciji, Nemčiji itd.

Smatramo, da so za naše prilike od Francozov postavljene tolerance prav prikladne in sprejemljive. Te bomo obravnavali.

Tolerance delijo na:

1. splošne tolerance;

te moramo računati za ročno litino, posebno če lijemo le en ali par komadov, in to takšnih, za katere še nimamo izkušenj o krčenju;

2. reducirane tolerance;

te moramo računati za primere, če lijemo že znane ulitke ročne litine, za katere imamo že gotove izkušnje;

3. zožene tolerance;

te tolerance naj veljajo za strojno formane ulitke. Tu bi pa pripomnili, da so pri strojnem formanju tolerance surovih ulitkov lahko še bolj skržene, če gre za velike serije, kjer z »osvajanjem« in večkratnimi poizkusi in korekturami dosežemo domenjane in od naročnika posebno zahtevane tolerance.

Tabela 101 nam kaže odnos različnih tolerance z ozirom na grupe dolžin, t. j. dimenzij ulitka.

TABELA 101

Dimenzija ulitka	Pod 250 mm	Od 250 do 1000 mm	Nad 1000 mm
1. Splošne tolerance	$1.5 + \frac{6D}{1000}$	$2 + \frac{6D}{1000}$	$2.5 + \frac{6D}{1000}$
2. Reducirane tolerance	$1.0 + \frac{5D}{1000}$	$1.5 + \frac{5D}{1000}$	$2.0 + \frac{5D}{1000}$
3. Zožene tolerance	$0.7 + \frac{4D}{1000}$	$1.0 + \frac{4D}{1000}$	$1.5 + \frac{4D}{1000}$

Te tolerance gredo lahko v plus ali minus.

D je dimenzija (dolžina, višina, širina, debelina) ulitka, ki jo obravnavamo.

Pripominjamo, da so DIN tolerance za jeklene ulitke nekoliko širše, kakor so zgoraj navedene francoske tolerance, torej dimenzionalno še bolj popustljive, vendar niso tako ugodno razdeljene.

Kako važno je to vprašanje tolerance nam kaže dejstvo, da se na žalost v mnogih primerih pogovarja livarski strokovnjak s konstrukterjem šele pri že izdelanem ulitku. Konstrukter pravi »potrebujem to mero«, livarski strokovnjak pa dopoveduje, da so po najboljšem preudarku izdelali model in lili ulitek ter so »mere kot so«!

No, poglejmo, zakaj do tega pride!

Če si konstrukter predstavlja »idealno« izdelavo ulitka, potem n. pr. izdela okvir za neki stroj po sliki 102.

Ta okvir po sliki 102 pride pritrjen na drugi strojni element s točnimi prilegajočimi se vijaki skozi luknje premera 100 mm. Tudi distance med luknjami morajo biti točne in znašajo 1500 mm. Debelina sten ulitka »e« znaša 40 mm. Luknje vlijemo n. pr. s surovo mero premera 90 mm, tako da predvidimo 5 mm obdelave. Toda — »idealne« — izdelave ulitka ne moremo doseči, ulitek ima naenkrat druge mere in kaj se potem zgodi?

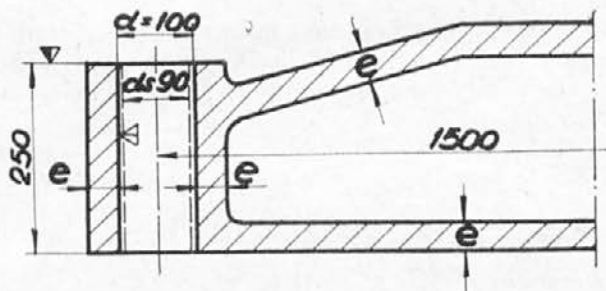
1. Ulitek po zamisli slike 102 je gotov in nastopijo splošne plus tolerance tako, kakor nam n. pr. kaže slika 103.

Enačba za splošno plus toleranco za dolžino 1500 mm znaša:

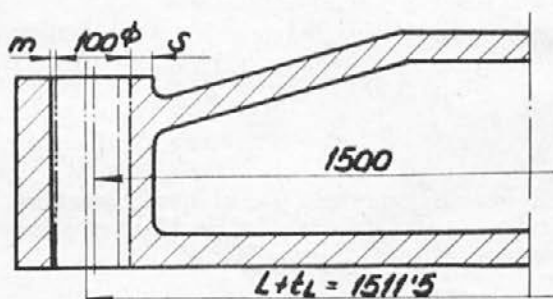
$$t_L = 2,5 + \frac{6D}{1000} = 2,5 + \frac{6 \times 1500}{1000} = 11,5 \text{ mm}$$

Torej ulitek bo 11,5 mm daljši! In kaj sedaj?!

Zarišemo najprej distanco 1500 mm in izvrtamo luknje 100 mm premera. Pri tem oslabimo notranjo steno »s« na 34,25 mm, zunanja stena »e« pa ostane neobdelana in zmanjka še količina »m« materiala v debelini 0,75 mm.

Slika 102

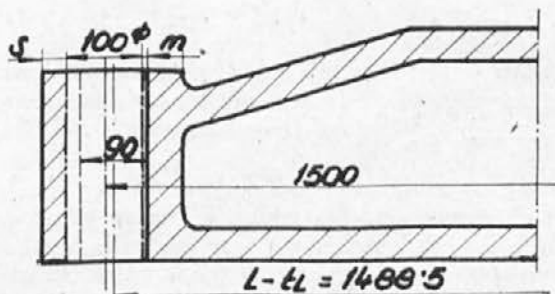

Slika 103

2. Ulitek po »idealni« zamisli slike 102 je gotov in recimo, da nastopijo splošne minus tolerance, kakor kaže slika 104.

Po enačbi izračunana minus toleranca znaša 11,5 mm in ulitek je za to mero krajši. In kaj sedaj?!

Če izvrtamo luknje na distanci 1500 mm, vidimo da oslabimo zunanjo steno na 34,25 mm, notranja stena pa ostane neobdelana in zmanjka še materiala »m« v debelini 0,75 mm (pod pogojem, da je imela ulita luknja premer 90 mm).

Slika 104

je tudi številne poskuse. Pozitiven rezultat je dal poskus, da se uvede v tovarne kot malica mleko. V Siemensovih tovarnah zmanjšujejo utrujenost, ki je posledica živčne napetosti pri preciznem delu. Da ne bi prekinjali dela, so uvedli po tovarniških dvoranih premične mlečne bifeje. Ta vprašanja je »Služba za zvezo med kmetijstvom in industrijo« obravnavala s predstavniki industrijskih podjetij in organizirala preskrbo z mlekom. Bilo je nešteto konferenc med predstavniki mlekarstva in industrije.

V Angliji je po ukinitvi racionaliranja živil mnogo tovarn uvedlo tako imenovani mlečni plan. Znana je tudi akcija pred racionalizacijo »Mleko v industrijo«. Okrog 7000 podjetij je podprlo to akcijo. Preko 2 milijona delavcev je v tovarnah popilo okrog 46 milijonov litrov mleka.

Mlekarska organizacija Anglije »National Milk Publicity Council« je stopila v stik s 6000 industrijskimi in obrtnimi podjetji, da z njihovo pomočjo izvede akcijo za večjo potrošnjo mleka industrijskih delavcev. Pričakujejo, da bodo na ta način potrošili letno okrog 80 milijonov litrov mleka.

Kako ugodno deluje uživanje mleka na industrijske delavce, kvaliteto proizvodov in storilnost dela dokazujejo podatki iz ZDA. Ekipa zdravnikov univerze Yale je to vprašanje raziskovala v velikem industrijskem podjetju za predelavo kovin v New Havenu. V tem podjetju so delavci dobili dvakrat v vsaki izmeni kozarec mleka in eno banano. Pokazali so se naslednji rezultati: proizvodnja se je povečala za 4 %, število napak pa se je zmanjšalo za 8 %.

V tovarni kmetijskih strojev v Trentanu (New Jersey) so uvedli med delom petminutni odmor, v katerem je vsak delavec dobil pol litra mleka. Dognali so, da se je delovna zmogljivost povečala za 15 %, število izgubljenih delovnih ur pa se je zmanjšalo za 36 %.

Podobni poskusi so bili še v nekaterih drugih državah. Povsod so prišli do podobnih rezultatov.

Iz vsega tega je razvidno, da potrošnja mleka pri industrijskih delavcih deluje zelo ugodno na zdravje; povečuje do določene meje storilnost dela, izboljšuje kvaliteto dela in zmanjšuje škodo zaradi napak v tovarniški proizvodnji.

Tudi dosedanje izkušnje v naših tovarnah, kjer so že uvedli mlečne malice, so zadovoljive. Zato bi bilo prav, da bi zgledu tovarne usnja »Standard« v Kranju, kjer po sklepu delavskega sveta dobiva toplo mleko za malico ves kolektiv, kmalu sledili tudi drugod. Delavci bodo z izboljšanim delom, večjo storilnostjo in z znižanjem stroškov prav gotovo več kot samo poplačali vrednost mleka, ki ga bodo dobili med delom.

Vse podpišemo in smo veseli, da ravska delovna skupnost pri dodeljevanju mleka vsaj že na bolj obremenjenih delovnih mestih ni zadnja.

Pa tudi zanaprej bomo pili mleko, kajti dobre in koristne stvari se ne odvadimo radi. In mleko je gotovo ena izmed dobrih stvari, za katere prvenstveno velja, da jih ni nikoli preveč, le da so na razpolago in dober kup, pa potem že kjer koli. Seveda pa tudi mleko ne bo dotegnili, če se bomo le preveč razmnoževali.

Na to smo upravičeno jezni. Letos sadja ni bilo povsod. Cvet je namreč pobrala slana, kajti po novem ne zmrzuje več toliko od decembra do marca, temveč raje maja in junija.

Ponekod pa je kaka bobika v višjih legah le še ostala ter nekaj več na Štajerskem, veliko pa ni bilo nikjer.

Na ta način je bil v jeseni sad drag. Pa so le še prinesli kmetje s hribov jabolka nekako za 28 do 40 dinarjev za kilogram.

Otročje družine in pa kake diabetiki, ki sadje le morajo imeti, so kleli že tedaj: ni oziroma drago! No,

in takrat je prišla »na pomoč« neka taka prodaja iz bolj obvarovane sosedščine ter začela prodajati jabolka in še hruške. Medtem pa, ko je bil sad bolj piškav, cene vseeno niso bile piškave, temveč so se sukale od 55 do 65 dinarjev za kilogram.

Ko so kmetje videli ta vzor, najprej niso mogli verjeti, da je sad lahko še za polovico dražji, potem pa so se s cenami seveda solidarno približali — kdor je še kaj imel.

UMETNI SATELITI

Človek je vedno bolj bister in mogočen. Uspešno orje v nedavno še nepoznani svet in ga osvaja. Čuda je že ustvaril — sedaj meče v vesolje že lastne svetove. Stopili smo v novo ero: prvič preko praga Zemlje. Prečudovit napredek znanosti!

Toda pri vsej tej bistrosti človeštvo le ne more napraviti, da bi se manj razmnoževalo in preprečilo svojo največjo nesrečo: vsipanje na svet preko pameti oziroma preko možnosti solidnega obstanka. Mirno bi lahko živeli na tej zadosti lepi zemlji in si izboljšali standard. Tako pa — komaj si uredimo nekaj novih mesnic, nekaj več pekarn, nekaj dodatnih šol, komaj povečamo proizvodnjo itd., da bi bilo bolje, pa se že vsuje 25 milijonov novih zemljanov vsako leto, da je komaj za prirastek, pa še za te ne kaj prida. In tako leto za letom.

Ne bi se nam bilo treba ogledovati za hrano v algah ali za življenjskim prostorom nekje na lunah, kar pri tem mravljinčenju le ni toliko znanost za boljše, kakor pa nujnost ob pretiranem razmnoževanju, da bo imelo človeštvo sploh še kaj požirati in kje stati, ko bo enkrat Zemljo popolnoma zasulo.

MAKETA PRVOBITNIH FUŽIN V ČRNI

Takole pismo smo prejeli:

Na strani 28 v »Fužinarju« z dne 24. maja 1957 je med drugim omenjeno, da bi bilo treba muzejsko železarsko zbirko izpopolniti z maketo prvobitnih fužin v Črni.

Iz še obstoječih razvalin in iz pod vrtnimi gredami se nahajajočimi temelji bi bilo težko dognati, kakšne so te fužine bile, ko so bile še v obratu. Vsaj je že preko 80 let, odkar je bil obrat v njih ustavljen in od delavcev, ki so v njih bili zaposleni, ni nobeden več pri življenju, da bi mogel o njih kaj povedati.

Vsled tega bi izdelava makete bila skoraj nemogoča.

Ko sem se o tej zadevi pozanimal pri nekaterih tukajšnjih veteranih, sem od njih zvedel nekako sledeče:

Vse zidovje fužin so zidali iz kamnja in iz malte, ki je bila narejena iz sveže ugašenega, živega, še vročega apna in peska. Žgano (živo) apno so vedno sproti gasili — tako da je bila malta med zidanjem vedno vroča oziroma topla. Peči so bile zidane iz rdečega peskovca, to je rdeč kamen, iz katerega so takrat tukaj izdelovali tudi brusne kamne in so ga lomili v »Brusah« na vzhodni strani Črne (Spodnje Javorje).

V pečeh so vliвали 80 do 100 funtov težke »cagelne«, katere so pod težkim kladivom na vodni pogon »štrekli« v predpisane oblike.

Kjer je žaga gozdnega gospodarstva — je bila žičarna. Tu so izdelovali žico, katero so uporabljali »žebičarji«.

Žebičarji so iz nje izdelovali žebice in žeblje, kovane na roko, ker takrat še ni bilo strojev za izdelavo žebeljev.

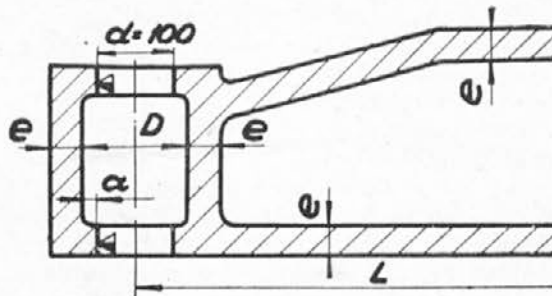
Žebičarji so bili tukaj v Črni pri Boltarju, v Koprivni pri Žebičarju in na Prevaljah v Brančurkovem grabnu, menda pri Povhu.

Sanclav Zepi.

Primer opisan pod točko 1 in primer opisan pod točko 2 je torej prikazal ulitke, ki pri strogem prevzemu niso uporabni.

In problem se prične razpravljati...

Vse to odpade, če konstrukter ve, da se pri litju pojavljajo neobhodne tolerance in da tolerance mora upoštevati pri snovanju konstrukcije in z njimi računati!

Slika 105

Tolerančni račun se mora posebno točno napraviti za one dimenzije, kjer se ulitek obdeli in kjer se zahtevajo točno obdelane mere (v našem primeru n. pr. distanca 1500 in luknja 100 mm).

3. Kako naj snuje konstrukter ulitek po sliki 102, da bo »stvarjen« in ostvarljiv?

Slika 105 nam kaže pravilno zasnovan ulitek.

Če zahtevamo mere $L = 1500$ mm in

$$d = 100 \text{ mm } \phi,$$

potem moramo najprej preračunati splošne pozitivne tolerance in splošne negativne tolerance. Te znašajo po že prikazani enačbi plus 11,5 mm oziroma minus 11,5 mm.

Notranji premer »D« hočemo imeti tako velik, da, četudi nastopijo plus ali minus tolerance, ne bo prišlo do dotika veznega vijaka na steno »e«, temveč hočemo imeti med veznim vijakom (100 φ) in steno »e« najmanj še 5 mm prostora (z).

Torej mora biti:

$$a = z + \frac{tL}{2}$$

$$2,5 + \frac{6 \times 1500}{1000}$$

$$a = 5 + \frac{9}{2} = 10,75 \text{ mm}$$

Računski premer jedra DR znaša:

$$DR = d + 2a = 100 + 2 \times 10,75 = 121,5 \text{ mm}$$

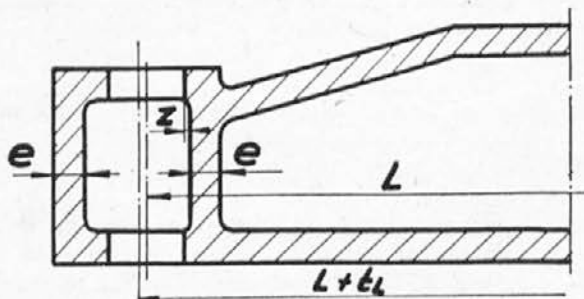
Ker pa moramo računati pri jedru tudi s toleranco, znaša ta:

$$tDR = 1,5 + \frac{6 \times 121,5}{1000} = 2,25 \text{ mm}$$

$$D = DR + tDR = 121,5 + 2,25 = 123,75 \text{ mm } \phi \text{ ali zaokroženo}$$

$$D = 124 \text{ mm } \phi.$$

S tem smo napravili konstrukcijo, ki ima garancijo, da bodo izvrtine pravilne in da debelina stene »e« ne bo po izvrtanju lukenj (100 mm φ) nič poškodovana oziroma stanjšana.

Slika 106

Kot dokaz bomo navedli nadaljnja dva primera za primere, če bi nastopila splošna plus toleranca oziroma splošna minus toleranca.

Slika 106 prikazuje ulitek, ki je po litju pokazal, da leži v splošnih plus tolerancah.

Zato je predolg za dolžino »tL«. To pa nič ne škoduje, kajti ko se izvrti luknja 100 φ, nam ostane do stene še vedno prostor »z« in stena »e« ostane nedotaknjena. Odlita luknja pa mora biti računana z ozirom na možne maksimalne tolerance in z ozirom na dodatek za obdelavo. V našem primeru pokaže izračun premer luknje ca. 80 mm φ (ta luknja se potem obdeli na 100 mm φ).

Anton Blažej:

PISKROVEZEJ

V naših krajih so menda ljudje bolj kot kjer koli radi pridavali drug drugemu oziroma originalom hudomušne vzdevke. Niti krava baje ni mogla zbežljati skozi vas, ne da bi dobila vzdevek. Mnogi taki priimki so se prijeli tudi kot domača imena. Tudi mogočni — priznavajoči — so med njimi, največ pa bolj taki, ki so radi zbadljivo karakterizirali pojavo, opravek ali navado prizadetega. Posebej lepo to ni bilo, a bilo je. V naslednjem dve taki, ki pa se sami obračunata.

Z malho preko ramen in z debelo palico v roki je potoval nekda po Mežiški dolini počasi iz kraja v kraj berač »Masten žgank«. Kakšno je bilo njegovo pravo ime, menda nihče ni prav vedel, vsi so ga poznali le pod imenom »Masten žgank«. Starejši ljudje se ga bodo gotovo še spominjali, morda so bili nekateri celo med tistimi, ki so mu kot otroci nagajali. Pri hoji se je pozibaval, ker ni stopal na celo stopalo, temveč le bolj na prste, zato so mu nekateri pravili tudi »fedrovce«. Bil je tudi nekoliko slaboumen in je težko govoril. Jedel je najrajši dobro zabeljene žgance. Pri kmetih je na vprašanje, česa želi, navadno odgovoril: »Mastne žgance,« zato se ga je prijelo ime »Masten žgank«. Zelo pa ga je ujezilo, če ga je kdo poklical s tem priimkom, ker je imel to za žaljivko.

Poredni otroci navadno uživajo, če morejo koga dražiti in mu nagajati, posebno še če vedo, da bodo lahko ubežali. Ker nagajivih otrok tedaj tudi v Mežiški dolini ni manjkalo, so »Mastnemu žganku« pogosto nagajali. Ko so ga taki poredneži srečavali in prišli nekaj korakov mimo njega, so zavpili: »Masten žgank« in mož je že podivjal. V trenutku se je obrnil, zavihljal s palico po zraku in se ves togoten zagnal proti razposajenim otrokom ter vpil: »Marš vunta v Kotlje!« Te besede je v jezi stalno uporabljal, menda nekako v svojo obrambo. V razburjenju so se mu noge kar tresle in ga niso hotele prav ubogati ter zato otrok zlepa ni mogel ujeti in je metal za njimi svojo debelo palico in sikal obenem vedno svoj: »Marš vunta v Kotlje!« Večkrat so pobalini za njimi vrženo palico celo pobrali in ga s tem še bolj razburili. Vpili in odskakovali so, vrgli mu palico nazaj ter ga ponovno dražili, ker so pač uživali, ko so videli, kako se mož togoti. Niso počenjali to morda toliko iz hudobije kot pa zaradi zabave.

Po Mežiški dolini je v tistih časih tudi stalno potoval velik, lepo zbravnan mož, star kakih štirideset let. Na hrbtu je nosil veliko leseno, lepo izdelano krošnjo s predalčki, ki so se zaklepali in je v njih imel spravljeno orodje. Prosto so mu viseli preko krošnje kolobarji žice razne debeline in zvitki pocinkane pločevine, ki se je ob sončnih dneh svetila in odbijala žarke, da je kar pobilskavalo, in so moža že od daleč lahko opazili. Pisal se je Joža Majtan; rojen je bil nekje blizu ogrske meje in je zato govoril nekam čudno odsekano slovenščino. Hodil je po vaseh od kmetije do kmetije in popravljaval pločevinaste lonce in sklede, ki so že dobili luknje. Nekoliko pobito porcelanasto, glinasto in stekleno posodo pa je na zunanji strani

povezal z žico tako dobro, da je spet držala. Večkrat so mu dali tako posodo tudi uvezat, čeprav je bila še nova, ker je bila potem bolj trpežna. Bil je dober strokovnjak pri svojem delu in dobro zaslužil, zato je bil tudi samozavesten in ponosen. Ljudje med seboj so mu rekli »piskrovezej«. Sam pa ni hotel tega slišati; če mu je kdo tako rekel, ga je takoj podučil:

»Jaz nisem piskrovezej, jaz sem gospod Joža Majtan!«

Kot »Mastnega žganka« so nekateri otroci tudi njega radi dražili s »piskrovezejem«. Posebno nagajiv je bil Petelinov Jože. Če je bila priložnost, je zavpil izza ogla hiše: »Piskrovezej!« in nato zbežal. Majtan si ga je dobro zapomnil in čakal priložnosti, da mu navije ušesa.

Nekega dne koraka Majtan s svojo krošnjo po poti, ki se je vila skozi gozd. Že od daleč je zaslišal vpitje. Ko je prišel iz gozda, je videl, kako neusmiljeno draži neki fant »Mastnega žganka«, da je bil ves penast od jeze. Pobič ga je kar naprej neusmiljeno izzival in bil tako zagnan v svoj nečasten opravek, da ni opazil piskroveza. Majtanu se je berač zasmilil in je hitro odložil svojo krošnjo ter stekel proti njima. Zagrabil je fanta od zadaj za ovratnik jopiča in nemalo se je začudil, ko je spoznal, da drži Petelinovega Jožeta. Z veseljem je namignil beraču naj pride bliže in izplača fantu zaslužno plačilo. Kmalu je padala »Žgankova« palica neusmiljeno po Jožetovem telesu in tudi trda pest po obrazu. Majtan ga je kar držal, »Žgank« pa ga je pošteno mlatil. Ko se je Majtanu zdelo, da je fant že dovolj kazno-

van, je dejal »Žganku«, naj neha, nato pa je rekel Jožetu:

»Sedaj si prejel dvojno kazn, beračevo in mojo. Le dobro si zapomni, da ni vsak dan dan plačila, a da na svetu zlepa noben dolg ne ostane neporavnán. Pobiljšaj se, če hočeš sam sebi dobro in spoštuj ljudi!«

»Mastnega žganka« pa niso nikoli dražili Dobrovnikovi otroci, ker je vselej, ko je beračil v bližini, spal na njihovem domu, poleti v senu na skednju, pozimi pa zaradi mraza v hlevu, kjer je bilo polno goveje živine in zato toplo. Pri Dobrovniku so namreč stalno prenočevali berači in tudi drugi popotniki, ki niso mogli plačati prenočišča v gostilni. Dobil je vsak tudi večerjo in zajtrk zastoj. Dobrovnikovi otroci so se dobro zavedali, da bi se »Masten žgank« nad njimi najlaže maščeval ali pa vsaj zatožil staršem. Tudi mati jim je strogo prepovedala in jih prepričala, da je grdo in nepravilno dražiti reveža in mu še greniti že tako in tako dosti bridko življenje. Dobrovnikova mati je povedala svojim otrokom tudi življenjsko zgodbo tega ubogega moža, glasi se takole:

Njegov oče je bil v službi v neki elektrarni ter zelo čeden in postaven mož. Tudi mati je bila lepa in prikupne zunanjosti. Ker dolgo nista dobila otroka, so ju ljudje že spraševali, če pri njih ne bo nič mladine. Ob takih priložnostih sta se norčevala iz družin z več otroki in dejala, da bosta imela samo enega otroka, in sicer takega, da bo za več drugih. Žena je rada rekla, da bo njen sin tako lep in postaven, da se bo kar pozibaval. Godilo se jima je predobro, postala sta prevzetna in v svojem napuhu gojila in si želela uresničitev takih čudnih želja.

Izpolnila se jima je nada, a ne tako, kot sta mislila. Dobila sta sina. Bil je sicer zdrav, ko je doraščal, sta pa na veliko ža-

Odbojkašice. Toda odbojka je nazadnje le igra, v bistvu pa gre za več: gre za zdravje in lepoto, za razvedrilo in za svetel pogled v svet. Kajti delo in disciplina v mladosti sta veliko jamstvo za pametnejše — srečnejše življenje.

lost morala spoznati, da otrok ni kaj prida brihtne pameti. Ko je začel hoditi, ni mogel stopiti na stopalo, hodil je le po prstih. Domišljavo mater je vse to silno potrló in žalostilo. Začela je hirati in kmalu tudi umrla. Tudi očeta je pohabljeni otrok kmalu izgubil, ubil ga je električni tok. In tako je ostal naenkrat fantek osamljen — revež na svetu. Ker ni bil za nobeno delo, mu ni preostalo drugega kot beraška palica.

Usoda ga je kruto udarila, pa še rekali so, da dela pokoro za prevzetnost svojih staršev. Usodi je napravila konec smrt, ki je rešila reveža trpljenja. Ni doživel starosti, umrl je v svojih najboljših letih.

POLONA

Ančka ni bila slabo vzgojena deklica. Hodila je v drugi razred osnovne šole in se je prav dobro učila. Njeni starši so imeli lepo kmetijo na hribčku nad Prevaljami in so prodajali tudi mleko. Ko je prišla Ančka iz šole, ga je morala raznašati delavskim družinam po rudniških stanovanjskih hišah ob Meži.

V Šentanelu v tistih časih niso imeli nobene trgovine in tudi ne svojega pismo-noša. Zato je dobrote iz prodajalne in pošto s Prevalj v Šentanel prinašala vsak dan potovka Polona. Bila je močna, debela in velika ženska. Ker je večkrat tovorila tudi težke zavoje, so ji hudomušni jeziki vzdali priimek »Šentanelski tovorni vlak«. Njej pa to ime ni bilo po volji in se je vselej zelo razjezila, če jo je kdo tako poklical. Odrasli fantje, ki so prevažali s konji les in sedeli z bičem v roki na visoko naloženih vozovih in se Polone niso bali, so ji večkrat tako rekli ter se ji smejali.

Ančka je potovko Polono skoro vsak dan srečavala. Večkrat je videla, kako so jo poredni fantje dražili. Zdelo se ji je tako početje kar junaško, zato ni čudno, da je še njej prišlo na misel, da bi ji tudi ona enkrat rekla »šentanelski tovorni vlak«. Vedela je, da to ni prav in lepo, toda nelepa misel ji ni dala miru; nekaj ji je pravilo, da mora to napraviti. Ob vsakem srečanju je bila skušnjava večja. Sklep v Ančki je dozoreval.

Nekega dne je bil ta nagon izredno močan. Ko je od daleč zagledala Polono, je postala nemirna. Zavedala se je, da bo povzročila mučen in razburljiv dogodek. Toda želja po užitku je bila prevelika. Pogledala je, če je kdo v bližini. Cesta je bila prazna. Poloni je visela velika prazna torba prek ramena. Ančka pa je nosila v vsaki roki po eno kanglo mleka.

Srečali sta se. Ančka se ji je nekoliko izognila. V strahu in tiho jo je pozdravila. Slutila je pač nekaj hudega. A zdelo se ji je, da do tega mora priti. Ali bi rekla ali ne bi, ji je rojilo po glavi. Podlegla je nagnjenju k slabemu. Ko sta bili kakih deset korakov narazen, se je obrnila in zavpila: »Šentanelski tovorni vlak!« ter zbežala in dirjala, da ji je krilce visoko odskakovalo.

Kot bi v Polono udarila strela, se je obrnila. Začela je vpiti in zmerjati ter se pognala v dir za Ančko, ki pa je bežala

kar so jo nesle noge. Ob veliki koruzni njivi je ušla preganjalki izpred oči. Vsa prestrašena je pritekla in planila v hišo, kamor je nosila mleko. Gospodinji ni ničesar povedala, ker se je že sramovala svojega dejanja. Dolgo je sedela pri njej in se prisiljeno pogovarjala, ker si ni upala domov. Bala se je, da jo Polona kje čaka.

Ob poti na polju je pasel krave Ančkin sošolec Pepi. Bil je tri leta starejši od Ančke. Polona mu je vsa razburjena povedala, kaj se je zgodilo. Vprašala ga je, če je videl, kam je zbežala nagajiva deklica. Z nekakim užitkom ji je pokazal hišo, kamor je ušla Ančka. Polona je nato odšla za njo. Skrila se je v veži pod stopnicami in čakala na nesrečno dekle.

Poteklo je precej časa. Ančko je minil strah. Mislila je, da bo sedaj že varno iti domov. Odšla je brezskrbno po stopnicah navzdol. Nenadoma pa je zaslišala za seboj:

»Ti smrklja, sedaj te pa imam!« In Polona je planila nanjo in začela temeljito udrihati po njej. Tolkla jo je s pestmi, klofutala in lasala. Ančka se je tako prestrašila, da se še ganiti ni mogla. Kot pribita na mesto je prejemale neusmiljene

udarce. Šele čez čas je prišla k sebi in začela klicati na pomoč. Pritekla je gospodinja in jo rešila iz rok razjarjene žene. Toda Polona je do tedaj že vse opravila in pošteno kaznovala lahkomišelnost deklico.

Ančka je vsa osramočena in zbegana šla domov. Ko je šla mimo sošolca Pepija se ji je ta zaničljivo posmehoval in dejal:

»Sedaj si pa dobila, kar si iskala!«

Drugi dan je pa še vse v šoli povedal. In Ančki so se smejali in jo dražili še šolarji. Njeni bratje so jo pa doma še staršem zatožili. Hudo je bila kregana. Ko bi se ne bi bila zavzela zanjo mati, bi jo bil še oče s šibo premlatil.

Pravijo, da čez sedem let vse prav pride in prišel je tudi čas, ko se je Ančka maščevala, vsaj nad Pepijem.

Minilo je nekaj let. Pepi je šel v šole in postal uradnik pri rudniku, Ančka pa se je razvila v čedno dekle. Pepi jo je rad videl in se ji večkrat približeval, a ona ga ni marala in je odločno odklanjala njegovo ljubezen, ker ni mogla pozabiti, kako jo je zatožil Poloni, da je bila po njegovi zaslugi tako sramotno kaznovana.

Anton Blažej

»U LETI 1800 ...«

Ko sem se lansko jesen prvič vračal s Strojne, je moja pozornost pritegnil napis s takšnim začetkom na zidu stare kmečke hiše. Imena kmetije nisem vedel, mesta si nisem dobro zapomnil in tako sem ga letos poleti moral precej iskati, saj nihče od vprašanih ni vedel zanj, niti sosedje ne. Šele ko sem nekje opisal kmetijo, so mi rekli, da bi lahko bilo pri Šopku, ker da je tam vse bolj »starosvetno«.

No, res je bilo pri Šopku, kakor se kmetiji pod vrhom Strojne po domače pravi. Napis je na »bajti«, ki pa je v resnici prav trdno zidana, v zgornjem desnem oglu pročelja. Naslikan je na zid z velikimi, dobro ohranjenimi tiskanimi črkami v črnosivi barvi in se glasi:

U LETI 1800
JE PUAL BLASIUS
SZHAPEK LE TO
HISHO

Konec napisa pa je čuden: črke so v vseh mogočih legah (delano je bilo namreč z izrezanimi šabloni), kakor bi se bil poigral nevešč otrok, in ne dajo jasnega smisla (bere se lahko: POKONZHANJE). Vendar nam glavna vsebina zadošča. Pravopis je, kot se vidi, nekaka bohoričica, ki je bila v rabi skoraj do sredine prejšnjega stoletja.

Zanima nas, kdo je bil mož, ki je postavil to hišo ter dal napraviti nanjo samozavestni napis, in kdaj je bilo to. Rekli bi: saj je vendar iz besedila samega očitno. Toda ni tako. Zemljiška knjiga kaže, da je od 1784 do 1810 na Strojni št. 1 (danes 10) gospodaril Primož Šapek (pisava primka Šapek in Šopek se v listinah menjava). Z njim pa se Šapkov rod pri tej hiši

že tudi konča, kajti naslednji gospodar je že Blaž Sabodin, ki se je leta 1808 poročil z domačo hčerjo Urško. Blaž gospodari kar dobra štiri desetletja do svoje smrti 1849, toda že pri njegovem sinu Pavlu se ponovi usoda Šapkovega rodu: leta 1883 mora prodati gospodarstvo zetu Janezu Obretanu, ki se je priženil osem let prej. V enem stoletju so se izmenjala torej kar tri imena (Obretani so lastniki še danes), toda staro hišno ime se kljub temu trdno drži dalje že poldrugo stoletje.

Očitno je torej, da se zanimivi napis ne ujema s podatki matičnih in zemljiških knjig. Kakega Blaža Šapka nisem mogel zaslediti, najmanj še gospodarja v letu 1800. Blaž Sabodin pa je bil takrat star 18 let in je šele osem let pozneje postal zet (leta 1800 je bilo Primoževi hčeri Uršuli šele 14 let).

Kdo je torej pozidal hišo z napisom in kdaj? Sprijaznimo se lahko z domnevo, da je to bil Blaž Sabodin, mladi gospodar, ki se ga je takoj oprijelo ime Šapek. Kajti kmetija še danes prča, da je bil sila podjeten in delaven: dosti veliko gospodarsko poslopje nosi vsekano letnico 1817, prizidek tedanji hiši (danes bajta, ki služi le za shrambo, stanujejo pa v novejšem, lesenem poslopju), pa je tudi iz njegovega časa, iz 30. leta. Kar verjetno bi bilo, da bi si bil mladi Šapek postavil najprej novo hišo, potem ko je šel tast Primož leta 1818 na preužitek. Ker pa mu je družina naraščala kljub temu, da mu je nekaj otrok zgodaj pomrlo, je pozneje napravil hiši še prizidek.

Kaj pa s tisto letnico v napisu? To bi lahko samo ugibali. Toda pustimo prazno ugibanje, dokler nam uganke morebiti ne reši kak nov slučajen podatek. Eno drži: tudi če je napis iz nekoliko poznej-

SOSED

Inž. Rudolf Lučovnik

16. septembra je na službenem potovanju v Frankfurtu v Nemčiji umrl direktor Rudnika in topilnice Mežica, inž. Rudolf Lučovnik. Prepeljali so ga v domovino in pokopali v Mežici.

Lučovnik je prišel v Mežico januarja 1952 in je bil po osvoboditvi sedmi direktor rudnika zapovrstjo (v letu 1945: inž. Avgust Gogala, inž. Viktor Fettich in inž. Branko Diehl; v letu 1946: inž. Jože Tiringer, v letih 1947 in 1948: inž. Drago Čeh ter od 1949 do 1952 Valentin Marinko).

Daljša doba vodstva mu je vsekakor omogočila študij, ekonomske utemeljitve ter izvedbo investicij za napredek rudnika.

V tem času je bila zgrajena moderna naprava za izvoz jamske izkopsnine v separacijo. Leta 1955 je bila postavljena težko-tekočinska separacija v izbiralnico v Žerjavu. Zgrajena je bila nova topilnica in naprava za filtriranje topilniškega dima-Elex, zgrajeno novo upravno poslopje na Poleni, asfaltirana cesta od Poljane do Žerjava, nabavljenih pet modernih avtobusov za prevoz delavstva ter zgrajenih veliko novih stanovanj. Produkcija rudnika je v tem času narasla od 900 na 2000 ton dnevno, kar je dala predvsem tudi znatno večja storilnost. V njegov čas spada tudi velik prispevek Mežice k splošni kulturni rasti kraja — ureditev rudarske muzejske zbirke v muzeju na Ravnah.

Vse to okvirja njegovo dobo in bo obeleževalo njegovo ime trajno.

Ko je umrl, je pustil na mizi načrte: gostinski prostori za razvoj turizma v Mežici — hotel, kavarna. Imel je projekt za vodovod iz Mežice v Žerjav, javno kopališče za rudarje in še in še nova stanovanja ter nov laboratorij.

Morda včasih le nekoliko preveč jezen in odrezan mož je imel toplo srce ter kvaliteto širokega pogleda v svet, tehniško in komercialno znanje in morda prav zato širok hrbet in zaupanje vseh forumov »od Urala do Triglava«, da je lahko načrte sprovel.

Mežičani so ga lepo pokopali. Prvi je od direktorjev mežiškega rudnika, ki je pokopan v Mežici in bo ostal za vselej med njimi.

Na zadnji poti mu je igrala tudi godba naših fužin, naš list pa vključuje te besede v njegov spomin.

LISTNICA UREDNIŠTVA

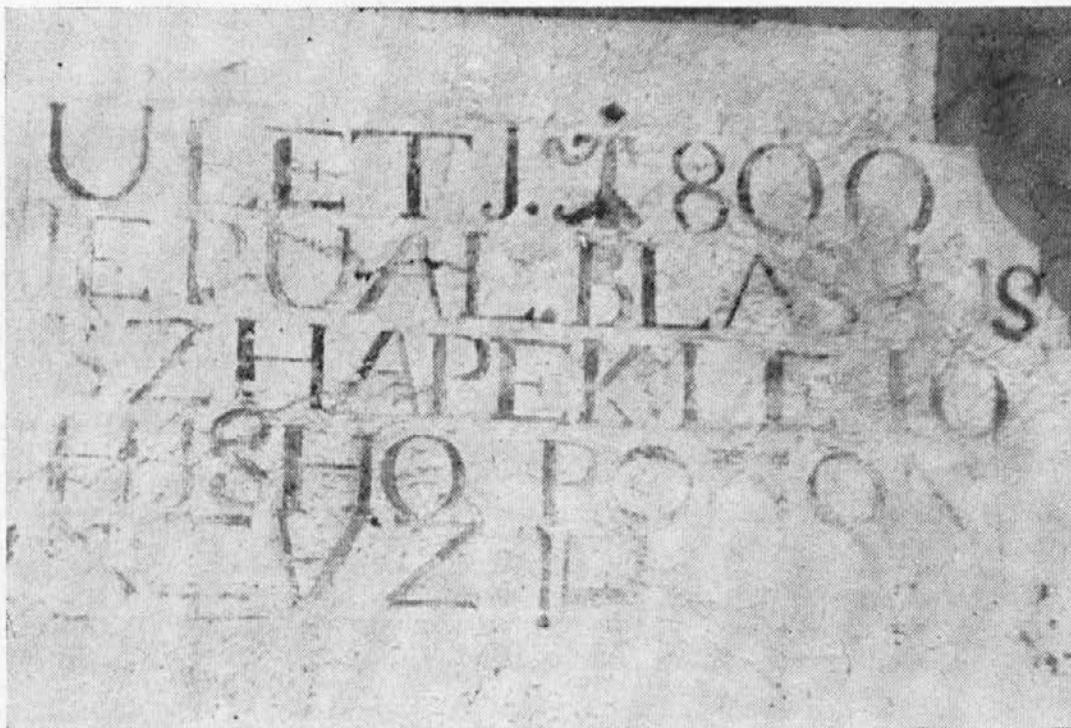
Vselej velja, da je najslabše tedaj, če uredništvo ne dobi zadosti prispevkov. Sedaj pa vidimo, da je še slabše, če jih dobi preveč. Veliko je takih razglabljanj, predvsem pa drobnih zanimivosti, slik in pesmic, ki bi jih radi objavili, pa tudi ustregli vsem, ki so se potrudili, a zaradi redkega izhajanja in malega prostora moramo marsikaj takega odložiti in prositi potrpljenja.

Vse hranimo, pa bo enkrat že prišlo prav.

Ne maži in ne snaži strojev
med pogonom

Domačija pri Šopku na Strojni. Napis je namreč v desnem oglu zgoraj, kjer se na sliki nič ne vidi.

Tak je tisti napis. Lepe črke in od kraja kar razločno, naprej pa lahko razberemo res samo še neko »pokonzhanje...«

šega časa, priča že dalj kakor sto let ne samo o precejšnji kmetijski samozavesti, marveč tudi o razgledanosti in prebujeni narodni zavesti tedanjega gospodarja Blaža visoko na samotni Strojni ob naši severni meji. Val preroda, ki ga je tisti čas doživljal slovenski narod, je torej rahlo pljusnil prav do zadnjega kotička. In zato zasluži napis prav gotovo našo pozornost in skrb.

Ko so pozneje hišo prebelili, so napis ohranili in niso šli preko začrtanega ok-

vira. Današnji lastniki pa si davnega besedila, ki je srečno prestalo tudi viharne dni zadnje vojne, čeprav so Nemci hodili okrog Šapkove kmetije, že niso znali več prav razložiti, medtem ko so drugi povsem pozabili nanj.

Zahvaljujem se vsem, ki so mi pripomogli do podatkov iz matičnih in zemljiških knjig v Št. Danijelu, na Prevaljah, v Slovenjem Gradcu in v Celovcu.

Stanko Kotnik, Maribor

Material na določena mesta — Prehodi morajo biti prosti

Janez Gorjanc

TEKOČE ZLATO

S poučnega potovanja strojnikov in kurjačev

Tekoče zlato — surova nafta se nahaja v zemlji v tekočem stanju.

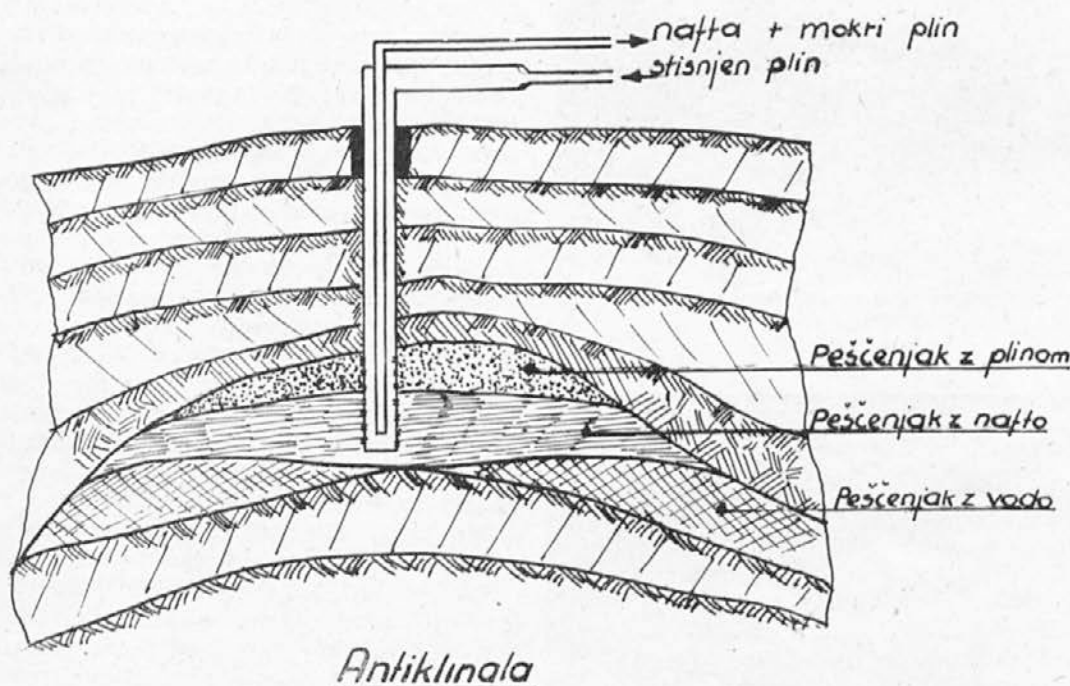
Kako se surova nafta pridobiva, je bilo vprašanje naših strojnikov in kurjačev, kateri imajo z njo vsak dan opravka. Kakšni so načini pridobivanja nafte in kakšne naprave so zato potrebne se je česče spraševal ta ali oni; končni odgovor je pa bil podan z ogledom naprav v Dolnji Lendavi. Na teh poljih se to najbolje vidi. Tam doli v Prekmurju, v Dolnji Lendavi, kjer stoji stolp ob stolpu, poleg njih večje

oblike. Te podpovršinske vzbokline in hribe imenujemo antiklinale.

Antiklinala je običajna, klasična in najčešča oblika nahajališča surove nafte v zemlji.

Zakaj?

Iz fizike vemo, da je specifična teža surove nafte manjša od vode, zaradi tega je dana možnost zbiranja surove nafte nad površino vode v antiklinale, medtem ko se mokri dragoceni plini nahajajo nad površino surove nafte.

Antiklinala

in še večje posode za surovo nafto, tamkaj je bil pouk o pridobivanju nafte za naše strokovnjake najbolj nazoren in najuspešnejši.

Rano septembrsko jutro nas je odpeljal avtobus mimo dravskih elektrarn, Maribora in ptujskega gradu tja čez reko Muro v Prekmurje, v osrčje naftnih polj.

Ob naftnih stolpih rudarji poglobljajo vrtine. Ob vznožju vinskih goric lični domovi, kjer znova in znova odraščajo mlade generacije, ki se ob strani starejših usposabljaajo za dela svojih prednikov.

Koliko truda in dajatev je za to potrebno!

Ni pa bilo zaman.

Mlad tehnik, domačin in rudar iz njihovih vrst, nas je popeljal na Petišovsko polje in dejal:

»Da bi mogli govoriti o pridobivanju nafte v Lendavi, se moramo najprej spoznati s samo obliko ležišča surove nafte.

Petišovsko polje je ravnina, na kateri se dviga nebroj četveronogih stolpov iz jekla. Pod njimi se nahajajo vrtine, vezane s cevmi na zbirne postaje. Na kratko — vsa ravnina Petišovskega polja je prepletena z mrežo cevi. Na površini je Petišovsko polje ravno. Bolj kot ta navidezna ravnina nas zanimajo notranje oblike zemlje, ki niso ravne, temveč imajo hribovite

V začetku pridobivanja nafte na Petišovskem polju se je surova nafta dvigala po v zemljo potisnjeni notranji cevi vrtine na eruptiven način, t. j. surova nafta se je zaradi pritiska mokrih plinov sama dvigala na površino. Pri nekaterih vrtinah, kjer se je naletelo na močne hidrostatske pritiskove plina v zemlji, v peščenjaškem sloju, se je surova nafta ob prehodu v antiklinale dvigala v obliki visokega curka. No, danes je pritisk v slojih mokrih plinov že tako popustil, da pridobivamo surovo nafto iz zemlje na Petišovskem polju na umeten način. Ta umeten način pridobivanja surove nafte imenujemo sekundarno ali kompresorsko metodo pridobivanja surove nafte.

Na Petišovskem polju je kompresorski način pridobivanja surove nafte urejen s pomočjo najmodernejših naprav, ki se dele na tri obrate:

1. obrat je Petišovsko polje s stolpi, vrtinami, odvodnimi cevovodi za surovo nafto in mokri plin ter povratnimi cevovodi za suhi plin. Sem spadajo tudi zbirne postaje.

2. V drugi obrat spada degazolizaža, medtem ko tvori tretji obrat kompresorska postaja.

Na Petišovskem polju so vrtine opremljene za kompresorski način pridobivanja surove nafte. V vrtino je spuščena cev

premera 5 col. Ob gornji plasti zemeljske površine je ta cev zabetonirana in zatesnjena. Na spodnjem koncu pa naluknjana, da lahko priteka vanjo surova nafta iz antiklinale. To cev imenujemo tudi eksploatacijsko cev. V eksploatacijsko cev je spuščena manjša cev premera treh col. To cev pa imenujemo tubing.

Eksploatacijska cev je vezana na kompresorsko postajo. Po njej priteka suhi plin pod pritiskom. Suhi plin pritiska na gladino surove nafte v antiklinali, da se pomešana z mokrim plinom vred dviga po tubing navzgor in oteka v zbirne postaje.

V zbirni postaji ločimo nafto od mokrega plina s pomočjo separatorjev in razvodnikov.

Surovo nafto črpamo nato s centrifugalnimi črpalkami v rezervoarje za surovo nafto, mokre pline pa vodimo v degazolizažo.

V degazolizaži ločimo dragocene ogljikovodike, ti so: butan, propan, pentan in gazolin od manjvrednih plinov etana in metana.

Dragocene pline v degazolizaži utekočinimo, manjvredne pline, katere imenujemo tudi suhe pline, v kompresorski postaji stiskamo na večji pritisk.

Stisnjene suhe pline uporabljamo za kurjavo, liftiranje ali reprežuring.

Večje količine stisnjenega suhega plina se uporablja za liftiranje, t. j. za potiskanje surove nafte iz antiklinale. Drugi, večji del tega plina pa uporabljamo zato, da ga na poljubnem mestu v bližini vrtin potiskamo v sloje naftnih polj, s čimer se povečuje slojna energija v vrtinah. Ta, na umetni način povečani pritisk naftnih slojev ima za posledico močnejši dotok surove nafte v posamezne antiklinale.

V kratkih in jedrnatih besedah je mladi rudar s Petišovskega polja obrazložil strojnikom naše železarne pridobivanje surove nafte v Lendavi.

Sigurna roka šoferja Maksa je nato vodila avtobus Pionir po širnem Petišovskem polju od vrtin do zbirnih postaj, v degazolizažo in kompresorsko postajo. mimo skladišč utekočinjenih plinov surove nafte in rezervoarjev suhih plinov za potrebe dvigovanja surove nafte iz vrtin in kurjenja stanovanjskih prostorov rudarjev.

S stiskom roke smo se poslovili od mladega rudarja — rudarja tekočega zlata.

Slovenska gimnazija v Celovcu

Z letošnjim šolskim letom so v Celovcu odprli gimnazijo s slovenskim poukom. Že prvo leto se je vpisalo nad sto dijakov. Za ravnatelja je bil imenovan prof. dr. Josip Tišler, eden starejših borcev za pravice koroških Slovencev.

To je napredno dejstvo priznavanja osnovnih pravic, to je duh strpnosti in človečnosti, ki je državi samo v čast. Vse drugo izgovarjanje in izbegavanje ureditve vprašanj narodnih manjšin je nazadnjaštvo ter v naprednem svetu samo še sramota.

Veselim se s koroškimi Slovenci ter čestitamo zmagi naprednega duha avstrijske dežele.

Ustanovitev in razvoj ravske motorizacije

Pri nas je bilo ustanovljeno Avto-moto društvo junija 1950. leta. Pred tem datumom tu ni bilo takega ali podobnega društva. Pogoji za ustanovitev društva so se razvili šele z razmahom industrije po osvoboditvi.

Miha Konečnik, Miloš Praprotnik, Rudolf Slivnik, Ivan Kladnik, Stanko Kotnik, ing. Epaminondas Ključenko, Avgust Štor, Ivan Kokal, Ivan Dolinšek in Leopold Simon so bili ustanovitelji in prvi člani društva. Imena nekaterih ustanoviteljev najdemo v seznamu aktivnih odbornikov društva še danes: Miloš Praprotnik, Stanko Kotnik, Rudolf Slivnik.

Društvo je bilo ustanovljeno, ni pa moglo pokazati delovnih uspehov, saj ni razpolagalo niti z enim vozilom. Oktobra istega leta je dodelila JLA društvu močno izrabljeno osebno vozilo »Wanderer«. Člani društva so se lotili dela in usposobili vozilo za vožnjo, vzporedno pa so začeli januarja 1951 s teoretskim tečajem za voznike amaterje. Popravilo vozila se je zaradi pomanjkanja rezervnih delov zavleklo do julija 1951, tako da je društvo pričelo s prvimi poučnimi vožnjami šele avgusta 1951, v oktobru pa je položilo 12 tečajnikov po uspešno opravljenem tečaju izpit za voznike amaterje. To je bil prvi večji uspeh.

Za silo popravljeno vozilo pa ni dolgo služilo namenu, okvare na vozilu so bile pogostejše, šolske vožnje so zato izostajale. V drugi polovici leta 1952 je dobilo društvo od Železarne Ravne vozilo »Wanderer«, ki je bilo še uporabno za prevoze. Pričeli so z drugim tečajem za voznike amaterje, a tečaja niso končali zaradi nesporazumov in neenotnosti v društvu oziroma zaradi samovolje posameznikov.

Podoben je bil položaj v prvi polovici leta 1953. Uporabni »Wanderer« je le delno služil potrebam AM šole, izkoriščali so ga tudi posamezniki, maja 1953 pa je »Wanderer« na vožnji zgorel.

Člani so uvideli, da tako ne gre dalje in so začeli urejati razmere v društvu ter izvolili septembra 1953 novi upravni odbor, ki je pričel z delom. Spet so popravili avtomobil, pri AMZ Slovenije pa so izposlovali tovorni avtomobil ZIS. Za popravilo osebnega vozila in za tečaje so namreč potrebovali denarna sredstva, ki so jih dobivali odslej z rednimi prevozi z ZIS. Brž ko je imelo društvo prva samostojna denarna sredstva, je lahko globlje zadihalo. Člani so začeli misliti na prepotrebno garažo. Dobili so zemljišče, oskrbeli gradbeni načrt in nekaj gradbenega materiala ter začeli kopati sredi avgusta 1953 temelje za garažo in za društvene prostore. Do konca gradbene sezone so zgradili garažo do strehe, in sicer v velikosti petih bokov za velike avtomobile, za društvene prostore in za sanitarne naprave.

Istočasno je bil nov teoretični tečaj za voznike amaterje. Tečaj je obiskovalo 43 tečajnikov; številka je nedvomno dokaz velikega zanimanja za to športno dejavnost. Sindikat Železarne Ravne je dal društvu v uporabo tritonski tovorni avtomobil Pionir. Z njim so dovažali gradbeni

material za rastočo garažo in prevažali po naročilu. Tako so dobili nov vir dohodkov, ki so bili prepotrebni za gradnjo garaže in za tečaj.

Na občnem zboru januarja 1955. leta so dali člani svojemu odboru priznanje za uspešno delovanje in izvolili so nov odbor, v katerem se je znašla večina aktivnih članov starega odbora. Po občnem zboru so zopet usposobili osebni avtomobil, nadaljevali s tečajem in pred oblastno izpitno komisijo je položilo izpite 41 tečajnikov.

Z delom na garaži so nadaljevali do konec avgusta 1955. Ob slovesni otvoritvi garaže je društvo izvedlo motodirke za prvenstvo Koroške. Dirke so dobro uspele, udeleženci dirk in delegati AMZ Slovenije so bili zadovoljni z organizacijo in s potekom izvedb.

Tovornjak ZIS je bilo treba v drugi polovici leta poslati v temeljito popravilo. Usposobiti je bilo treba tudi osebni voz »Opel«, ki so ga medtem nabavili.

Delovnim članom je to uspelo dokaj hitro. Nato so spet pričeli s šolskimi vožnjami. V letu 1955 doseženi uspehi predstavljajo doslej vrhunec dejavnosti AMD Ravne na Koroškem, saj je društvo zgradilo moderno garažo, izvedlo motodirke in zaključilo tečaj.

Občni zbor januarja 1956 je dal enodušno priznanje društveni dejavnosti in nakazal je smernice za nadaljnje delo in razvoj. Vso težo dela je preneslo društvo sedaj na usposabljanje voznikov amaterjev ter zaključilo v tem letu tri tečaje. Pred oblastno izpitno komisijo pa je uspešno opravilo izpite 37 tečajnikov.

Društvo je imelo v načrtu še motodirke, a jih je moralo zaradi finančnih težav odpovedati. V januarju 1956 so izvedli prve skijoring dirke, ki se jih je udeležilo lepo število občinstva. Člani društva so se udeležili motodirke v Trbovljah in v Slove-

njem Gradcu kot tekmovalci, kot opazovalci pa na Ljubelju. Društvo je sodelovalo pri prvomajski paradi, pri Titovi štafeti in drugih slavnostih.

Šesti redni letni obračun je polagalo AMD Ravne na Koroškem v decembru preteklega leta. Poročila funkcionarjev so izzvala živahen razgovor. Izid volitev je bil jasen vsakomur že vnaprej: delavne odbornike bodo izvolili ponovno. To naj bo izvoljenim priznanje za opravljeno delo, članom pa jamstvo, da bo društvo živelo tudi naprej. Zdaj je dejansko pred nami samo še kratek del leta 1957. O delu v tem letu boste brali v poročilu s prihodnjega občnega zbora.

LIVARJE POBIRA

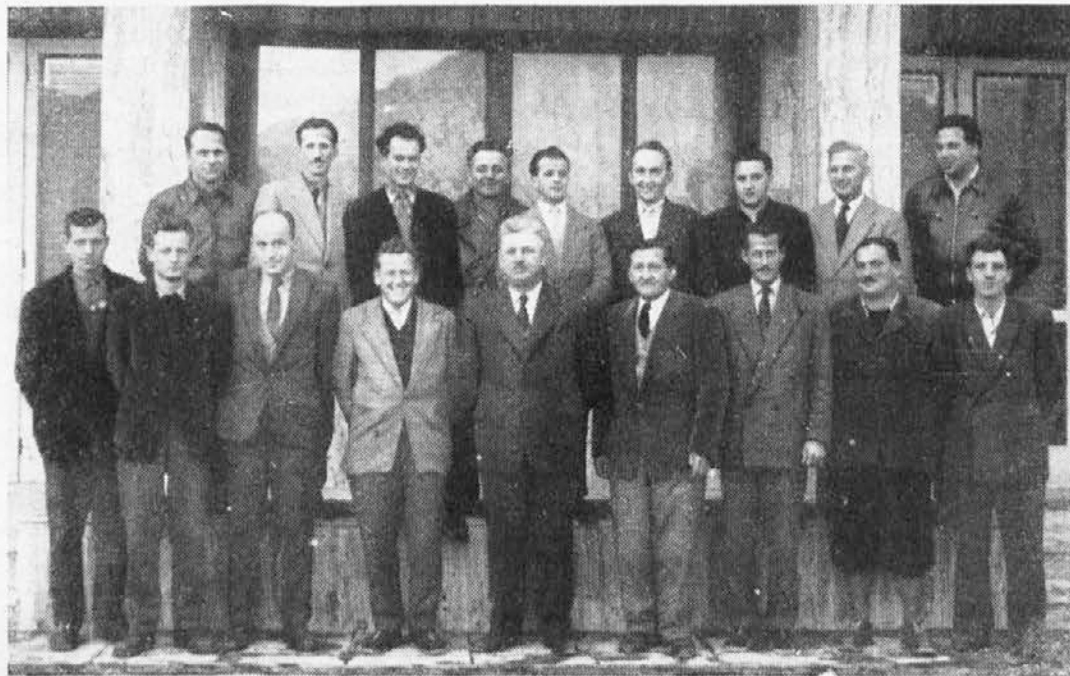
ADOLF HANUŠ st.

Komaj smo se v zadnji številki našega lista poslovili od livarskega veterana Franca Torkarja, že nadaljujemo livarsko slovo markantnemu mojstru Adolfu Hanušu starejšemu.

Adolf Hanuš se je rodil in izučil livarske stroke v Štorah pri Celju. Kot livarski pomočnik se je izpopolnjeval do prve svetovne vojne v jeklolivarnah v Grazu in v Kapfenbergu. Oproščen vojaške službe zaradi stroke dela od leta 1917 spet v Štorah, po vojni pa se specializira za jeklokakor tudi sivo-temper in kovinolivarstvo v Bjelovaru, Subotici in Osijeku. Od leta 1928 naprej je bil mojster Jeklarne na Ravnah.

Umrli je premlad — komaj dobrih 65 let in ga bomo pogrešali. Toda nad 50 let livarskega dela, od tega s honorarno zaposlitvijo domala 30 let na Ravnah, je veliko delo za stroko in za domače fužine ter si je Hanuš ulil trajni spomin strokovnjaka koroške livarne.

Izdaja: upravni odbor Železarne Ravne — Urejuje uredniški odbor — Tiska: Mariborska tiskarna v Mariboru — Odgovorni urednik: Avgust Kuhar

Sedanji odbor ravske motorizacije — ene najagilnejših spodbud v kraju.

SPOR ZA GORO

Odgovor na odprto pismo v »Planinskem vestniku« št. 6/57

(Nadaljevanje in konec)

V zadnjem našem razpravljanju je nekaj tiskovnih napak. Predvsem mora tam stati: Apohalja Mica (ne Apohalija), kakor Uršlja gora itd., kajti za to gre.

4. V četrti točki svojega utemeljevanja pravi pisec odprtega pisma, da diktat škofa Hrena ni mogel zatreči imena Plešivec. Tik za to trditvijo pa ponovno navaja, da uradna cerkev dosledno piše Plešivec in citira cerkvene urbarje iz leta 1624 (Pleschiwizberg) in iz leta 1688 (Pleschiwiz). Nato veselo doda, da naj bi bilo ime Plešivec staro vsaj toliko stoletij kakor Uršlja gora let.

Pri tem dokazovanju nekaj očitno ni logično, kajti za škofa Hrena smo že našli, da je bil tudi za Plešivec, kakor je sam napisal. Tudi za uradno cerkev že vemo, da piše Plešivec, sedaj pa vidimo po citatih urbarjih, da je tako pisala že od kraja kraja. Tudi za škofa Slomška vemo, da je bil pristaš Plešivca itd. Kaj je potem s tistim »diktatom« prve cerkvene avtoritete, ki se ga prav cerkev ni držala? Morda je mišljen njegov diktat za uvedbo imena Plešivec, kajti prav tega se uradna cerkev dosledno drži. To bi prej verjeli, ker vidimo vsaj iz prvega urbarja, da je cerkev tako pisala še za Hrenovega življenja in ga je torej ubogala.

Navedba, da naj bi bilo ime Plešivec staro vsaj toliko stoletij kot Uršlja gora let, pa je prekrasna. V takem razpoloženju bi morali pisati, pa ne bi bilo nobene »živčnosti«. Zaradi te duhovite pripombe bi človek skoro opustil vso osporavanje in postal pristaš Plešivca. Za »Uršljo goro« namreč vemo, da je stara vsaj štiri do pet sto let — Plešivec bi torej nekako segel štirideset do petdeset tisoč let nazaj. Ne, takrat Slovani vsaj še plešasti niso bili in je ta naziv tedaj še sploh manjkal v našem besednem zakladu.

Naprej dr. Šašel vsaj spretno strelja, čeprav vedoma mimo cilja. Ni se mogoče ubraniti vtisa, da mu gre bolj za pok kot za pogodek. Kratko malo opredeli tabor na zagovornike »svetniškega« imena in (četudi ne izreče) verjetno na pametne ljudi, s katerimi je on. Pri tem pa sam dobro ve, da tu ne gre za svetništvo, kakor ne gre za svetništvo pri nazivu Šmarne gore ali Šmarij pri Jelšah in kakor tudi v San Francisku ne vzdržujejo tega naziva za ahasversko vlemesto zaradi svetništva. Gre le za ljudsko govorico, ki pa ji ne smemo zameriti, da je živa. Tako je povsod na svetu. Kakor imamo Svete gore imamo tudi Ferdamane police in celo Prokletije, pa se zato nobenemu žolč ne razlije. Zakaj bi torej ne smelo biti vrha s prelepim imenom koroške dečve Urške — in to še na Koroškem? Pa tudi sicer: vsa ta pestrost poimenovanj je vsekakor tudi slika zanimivosti in pestrosti narodovega doživljanja, pa je bilo to potem radostno ali stožno, samo da je res bilo, resnici pa se nikoli ni izogibati. Pametni narodi — in zato tudi naš — jo raje zaščitijo. Mar-

sikaj namreč na svetu ni morda shola-stično čisto prav in tako zlepa čisto ne ugaja, toda pomagaj si, če pa je res. Pri Uršlji gori pa je celo koroško prav in še res.

V nadaljevanju pisec odprtega pisma spet zaide. Da vključi Prežihovega Voranca se mora namreč lotiti pravega Plešivca — prekrasnega planinskega graščinskega posestva tik pod Uršljo goro. To je namreč Plešivec, ki ima v Uršlji gori samo še svojo Plešivsko kopo in nič več. Res je, da je imela Plešivška grofija svoje dni celo goro, kakor jo je imel potem grof Thurn, toda s tem še ni rečeno, da se mora tudi gora imenovati po lastniku-grofu. Čeprav bi tudi grof tako želel, ljudstvo tako daleč le ni moglo. Vse je bilo Plešivec: vstajal si za Plešivca, delal si za Plešivca, spal si na Plešivškem, karkoli si potreboval — Plešivec itd. — in da bi še goro po njem imenoval, tega razumen človek od ljudstva ni mogel pričakovati. Kdor je kdaj služil na grofovskem, ve, kako nemogoče je zahtevati, da bi še goro in nebo po grofu imenoval, pa četudi bi grof cekine delil. Nekaj svobode je v vsakem človeku, da po svojem kolne ali moli in v našem ljudstvu je je precejšnja mera, zato mu je toliko manj zameriti, da prekrasna Uršlja gora ni Plešivec ali Thurn. Seveda pa razumemo tudi škofa Hrena in druge take romarje iz komodnejših mest. Najmanj utrudljiva pot na Uršljo goro je namreč na Plešivca. Do tje se lahko potegneš celo z vozom. V Plešivcu si lahko tudi prenočil in se okrepčal kot se spodobi. In kakor je škof Hren zapisal o takratnem Florjanu Plešivčniku, da je »pobožen in dober mož, veliki dobrotnik in pospešnik vsega dela«, je sklepati, da so se v Plešivcu ob takih priložnostih vselej prav zasukali; na drugi strani pa, da taki imenitni gostje potem tudi niso bili bogzna kako proti poimenovanju gore po gostitelju. Menda bo zato kar držalo, da so jo tisti, ki so hodili na goro čez Plešivec, raje tako imenovali, ljudstvo pa, ki jo je svobodno doživljalo in osvajalo po bregeh, jo je poimenovalo po svoje: Uršlja gora. No, in tako nekatere to še danes moti.

Da je Plešivec točno določen s tem prekrasnim zagorskim veleposestvom, ki je svoje dni vključevalo vse tamkajšnje kmetije in ves uršljegorski hrbet, dokazuje tudi primer popotovanja Vilka Mazija na Uršljo goro. Šel je po tisti transverzali z namenom, da bi jo še podrobneje določil, pa bi po Grmovškovem doslednem poimenovanju Plešivec in Plešivec menda res kmalu prišel v resnični Plešivec pod Uršljo goro. Mož pa je prisluhnil domačinom, ki so mu pošteno opredelili, kje je pot v Plešivec kje pa na Uršljo goro. To je prekrasno, kajti Mazi domačinov ne zataji, temveč pove, kaj je doživel.

No, in Prežihov Voranc se je hudoval nad poimenovanjem tega Plešivca v Uršljin dvor. To je čisto nekaj drugega in spada v vrsto tistih poimenovanj, katera

so uvajali zaleteli, ki so (kakor lepo pove v svoji razpravi v »Planinskem vestniku« št. 10/57 dr. Franc Sušnik) gledali samo na to, da so drugače poimenovali kot pa ljudstvo govori (Grosuplje v Velike Uplje, Selemperg v Zelenbreg, Čevčevje v Čevčevje itd.). To poimenovanje je Voranc napadel z »ostudno glisto«, kajti bilo je nepotrebno in spakedrano.

Prežihov Voranc je sicer vse svoje žive dni govoril in pisal z ljudstvom: gora oziroma Uršlja gora. Če ne bi tako govoril, ne bi bil ljudski pisatelj. Plešivca je uporabil za naziv Uršlje gore le toliko, kolikor je uporabil kdaj Dobrije za Ravne ali Jamnico za Kotlje. To dr. Šašel dobro ve, zato res ni prav, da podaljšuje »ostudno glisto« na Uršljo goro.

5. Pri tej točki pride dr. Šašel s svojim Plešivcem sam v zadrego. Naenkrat najde, da sam Plešivec le ne zadostuje, pa čeprav sta dva tako znana škofa zanj. Plešivcev in Plešivčkov je menda več in bi bilo treba ločiti, kajti ne gre, da bi rekli: Bil sem na Plešivcu številka IV. ali številka VI. itd. Predlaga: Mežiški Plešivec. Za Mežico bi nekako šlo, kaj pa drugi? Uršlja gora le ni samo mežiška, temveč tudi slovenjegraška, zarazboška, ravenska, predvsem pa še kotuljska itd. — pač koroška gora. »Mežiškodolniški Plešivec« spet ne moreš reči. Vnetemu zagovorniku Plešivca bi zato svetovali, da ostane pri zagovornikih Plešivca in predlaga: Hrenov Plešivec ali Škofov Plešivec. Sklicuje pa se pri tem lahko na cerkvene urbarje, ki jih sam citira in ki dosledno pišejo Plessiwitzberg ter tako menda zadosti verno izpolnjujejo Hrenov »diktat«. Kolikor pa bi še to ne zadostovalo, naj svoj predlog podpre še s škofom Slomškom, nadaljnjim avtoritativnim pristašem Plešivca.

S točko 5 dr. Šašel svojo razpravo proti Uršlji gori konča in bi jo najraje pri piki zaključili tudi mi. Vse skupaj je namreč odveč. Toda mi smo se samo odzvali; tu smo doma pa naše gore kar tako ne moremo dati. Mučno je tudi, da oporekamo staremu zasluznemu in od vseh spoštovanemu možu, vendar nas je v to nedostojnost prisilila njegova jeza do Uršlje gore (nobene strpne besede nima zanj), ki povzroča v njegovi razpravi taka navzkrižja, da že nikomur ni več podobno:

— Enkrat naj bi Urško izbrali in ustoličili nemški turisti, takoj nato pa je »antipatija do imena Urška nastala pod nemškim vplivom...« Zakaj so potem »nemški turisti« to ime sploh izbrali?

— Drugič je Uršlja gora diktat škofa Hrena. Resnica pa je, da je tudi on pisal Plešivec in da uradna cerkev dosledno uboga in piše Plešivec. Kje je potem tu »diktat«?

— V bojazni, da bi gornje le še ne zagleglo, opozori še na »svetniško« ime, kakor da bi bili tisti »kapitalisti in nemški turisti, ki so tam pozidali koč« (čeprav zelo pozno od dveh drugih) in poimenovali Urško, res taki svetniki. Medtem pa uradna cerkev takò vztraja na Plešivcu oziroma na »gori«. (Na primer: hotuljski župniki vsa stoletja oznanjajo opravila vselej samo: »na gori«.)

Kaj je potem še argument proti Uršlji gori, ko vse navedeno spodleti? Mar res

Lepa naša domovina — slika s strojskih bregov. Manj je tu zemlje, plitva in vsa zmrdana je, zato pa je treba toliko več ljubezni in znoja. Tega Strojancem ne zmanjka.

samo še jeza in nagnjenje k spremembam imen?

Vse pride piscu prav proti Uršlji gori, le ljudske govorice ne upošteva. Dosledno gre v tem smislu tudi mimo vseh krajanov-znanstvenikov in piscev: dr. Franca Kotnika, dr. Janka Kotnika, dr. Franca Sušnika, Prežihovega Voranca (ki ga celo zavije), gre preko dr. Melika in mu seveda tudi domači list ni nič.

Mi bi vsaj zaključili kratko:

1. Sleherni-goli vrh ne more biti »pleša«, vsak poraščen pa ne »koštrun«. Tako primitivno Slovani gor niso poimenovali, tem manj lepih gora. Nazadnje so skoro vsi visoki vrhovi goli, pa zato še ne »pleše«, najmanj pa Uršlja gora, ki ni niti izrazito gola.

2. Videli smo, da se je Uršlja gora uveljavila proti pleši in oziroma grofu po ljudstvu, ker je tako ostala gora. Gora mora biti — kakor Fruška gora, Šmarna gora, Donačka gora, Ptujška gora itd. Gore ne more nadomestiti noben plešec ali Plešivec, ker bi potem manjkalo bistvo — gora.

3. Pustimo torej Uršljo goro, ker je gora, ker je stara, ker je domača. Pa čeprav bi bila v njej tudi kaka taka starosvetnost, naj je; povsod na svetu so in jih

napredna ljudstva s ponosom ohranjujejo in razkazujejo kot spomenike iz preteklosti. Pustimo jo ali pa jo uradno z dekretom preimenujmo. Tudi oportunistično potiskanje v dopadanje posameznikov je izhod, le krivice ji ne prizadejmo in je ne žalimo.

To smo hoteli zapisati, pa četudi na grob naše prelepe Uršlje gore.

Urednik

— Madeže od sadja, sadnih sokov in povrtnine odstranimo s tkanin tudi s kisom, vendar ne vinskim. Sveže madeže izperemo s kisom brez vode, nato izprano tkanino posušimo na zraku. Stare in močnejše madeže čistimo prav tako, le da postopek večkrat ponovimo.

— Madeže na pohištvenem blagu drgnemo z belo cunjjo namočeno v kis, a ne premočno, da ne poškodujemo blaga.

— Roke po pripravljanju sadja in povrtnine postanejo zopet bele, če jih drgnemo s krpicco namočeno v kis.

Take misli

Če bi bil človek človeku res vselej človek, bi bil človek človek.

Jezik često krivico rodi, molk pa jo dalje pusti.

Večkrat držiš srečo v rokah, pa jo še iščeš.

Vsakdo rad pomaga, če plačilo zлага.

Dobrota je samo takrat dobrota, če je ne-sebična.

Lastavica nič ne vpraša, če je hiša vaša — naša, samo da ljudje so dobri, ona gnezdo znaša.

Lepoto dajeta človeku njegov razum in značaj.

Anica Kladnik

OBČNI ZBOR SINDIKATA

Občni zbor sindikalne podružnice Železarne Ravne je padel letos prav v čas, ko bo »Fužinar« v tisku. List smo morali zaključiti vsaj 14. novembra, da smo zagotovili natisk oziroma razdelitveni termin pred državnim praznikom.

Zaradi tega bomo o občnem zboru in o izvolitvah poročali v naslednji številki, ko bo obravnavano vse obletno delo naše železarske skupnosti.

NAŠA OBCINA

Na volitvah v Občinski ljudski odbor občine Ravne na Koroškem, ki so bile dne 20., 26. in 27. oktobra 1957, so bili izvoljeni:

a) v občinski zbor:

1. Avgust Skitek, Dolga brda
2. Pavel Kert, Zg. Jamnica
3. Filip Jelen, Leše
4. Pepca Podgoršek, Navrški vrh
5. Adolf Černec, Prevalje
6. Martin Koležnik, Prevalje
7. Avgust Božič, Prevalje
8. Karel Aberšek, Prevalje
9. Primož Kemperle, Prevalje
10. Ferdo Ramšak, Prevalje
11. Franc Šmarčan, Ravne — Ob Suhi
12. Ivan Dretnik, Tolsti vrh
13. Jože Kolar, Kotlje
14. Ivan Logar, Brdinje
15. Lado Kukec, Ravne — Čečovje
16. Alojz Horjak, Ravne — Čečovje
17. Pavel Cesar, Ravne — Ob Suhi
18. inž. Jože Borštner, Ravne — Čečovje
19. Ivan Kokal, Tolsti vrh
20. Franc Gradišnik, Ravne — Partizanska cesta
21. Ervin Wlodyga, Ravne — Kotuljska c.

b) v občinski zbor proizvajalcev:

1. Oto Hafner, Ravne — Čečovje
2. inž. Milan Dobovišek, Ravne — Čečovje
3. Maks Urnaut, Ravne — Na klanec
4. inž. Stane Lenasi, Ravne — Čečovje
5. Štefan Motvoz, Ravne — Čečovje
6. Anton Radušnik, Ravne — Čečovje
7. Franc Uršnik, Ravne — Čečovje
8. Stanko Hromc, Ravne — Čečovje
9. Marijan Ažman, Ravne — Čečovje
10. Franc Gašper, Ravne — Kotuljska c.
11. Ivan Močnik, Navrški vrh
12. Gregor Klančnik, Ravne — Gozdarska pot
13. inž. Franjo Mahorčič, Ravne — Pod gradom
14. Ivan Kugovnik, Prevalje
15. Lovro Senica, Prevalje
16. Mirko Kumer, Prevalje
17. Jože Cestnik, Ravne — Ob Suhi
18. Bolti Puh, Ravne — Trg svobode
19. Franc Čuk, Leše
20. Jože Logar, Ravne — Stara ulica
21. Jakob Žaže, Leše

Dne 5. novembra 1957 je bila seja obeh zborov občinskega ljudskega odbora. Na tej seji so odborniki izvolili v Okrajni ljudski odbor v Mariboru naslednje tovariše:

a) okrajni zbor:

1. Adolfa Černeca
2. Pavla Cesarja

b) okrajni zbor proizvajalcev:

1. Gregorja Klančnika
2. inž. Franca Mahorčiča
3. Mirka Kumra

Za predsednika občinskega zbora je bil izvoljen Alojz Horjak.

Za predsednika občinskega zbora proizvajalcev pa Ivan Kugovnik.

Ponovno sta bila izvoljena za predsednika Občinskega ljudskega odbora Ravne na Koroškem Adolf Černec, za podpredsednika Občinskega ljudskega odbora Ravne na Koroškem Ivan Kokal.

Mira Pucova:

»Svet brez sovraštva«

S tem delom se nam je predstavila prvič kot odlična režiserka naša Zofka Volčanškova. Lotila se je zahtevnega, težkega dela, ki zahteva v sleherni od nastopajočih oseb psihološko utemeljitev, realizirano ne le v besedi, marveč v vseh ostalih izraznih sredstvih. Energično je pretrgala s prakso, da na naš oder ne more priti kako dogajanje iz narodno-osvobodilne borbe po domači gledališki družini in že to je veliko vredno. Saj je ravno to obdobje naše zgodovine tako neizčrpno, v njem so se kristalizirali značaji in so se kovale usode milijonov, potisnjenih v brezpravje in prav zato zbirajočih nove sile za nove podvige.

Kakor je nezahtevna scenarija v »Svetu brez sovraštva« — toliko večje so zahteve po izklesanih značajih — in Zofki je to uspelo. Srečno roko je imela pri izbiri oseb. Vlogo Špelce — nositeljice napredne misli v zatohlem vzdušju okupatorjeve celice — je zaupala Angelci Močnikovi — čudovito jo je podala. Marija — mati ne-bogljene deteta — je bila režiserka sama. Z njeno usodo je povezovala težko usodo vseh mater, ki so v minuli borbi izgubile svoje najdražje ali pa so ga imele izgubiti — morda tudi za najvišjo ceno, celo ljubljenega bitja. Le redki niso imeli solznih oči, tako prepričljivo je podajala to trpko usodo. Nič manj izrazita, dovršeno predstavljena je bila njena tašča Svetelovka — naša renomirana igralka Milka Cesarjeva. Med sojetnicami, nabasanimi v tesno celico iz vseh vetrov, je bila zaradi svojega trmastega sovraštva do Marije deležna pogosto prezira in pregovarjanja, a skoro do njenega konca je ostala trmasta, toda poštena. Ob Mariji in Svetelovki smo doživljali borbo dveh mater za svoja otroka.

Kolonelovka — Ruža Borštnerjeva — je znala ustvariti tako oduren lik prostodušne ničvrednice, da smo za hip pozabili, da je to naša neutrudna zobozdravnica. S svojim vedenjem je izvalila pri občinstvu kljub resnosti nakazanega položaja smeh, pa tudi prezir do takih, kakršno je v delu predstavljala.

Prepričljiva je bila Tilka Vevarjeva kot Mima. Predano dekle, ki je znalo premagati tudi naravni odpor do žene njenega dragega — zaradi stvari borbe same. Naravna, kakor da ne živi na odru, temveč še vedno v naši sredini, je bila Justa Petračeva kot Mojškerca s svojo bojaznijo za zajčke, za njene putke. Kakor da ni na vesoljnem svetu toliko hujših bojazni... In vendar je morala z drugimi vred v — internacijo. Rozka — Marija Koželova — je že toliko hudega pretrpela v vlogi žene, ki so ji zažgali dom z otrokom vred — da je bila že otopela za vso bolečino — večje skoro ne more biti za materino srce. Originalna, svet zase je bila Marica Krivogradova kot Dr. Silva Premkova s svojim vedenjem — skoro bi bila obžalovala, da se je odločila »na levo, namesto na desno«. Da, tudi takih oklevajočih ni manjkalo...

Skoro tako nehvaležno vlogo kakor Borštnerjeva je prevzel sicer simpatični igralec Peter Setina — kot vodja policijskih zaporov je bil s pošastnim glasom trepet jetnikov. Prvi stražnik Ljubo Cvitanč in drugi stražnik Justin Medved sta se prav tako skušala spomniti policijskih metod in sta bila dobra.

Sceno: celico z ležišči je postavil Franc Boštjan, mojstrsko je pa izvedel razsvetljavo Ivan Vucovnik s projekcijo osrednjih motivov.

Trikrat so stvar odigrali. Dvakrat za ravenko starejšo publiko, enkrat pa za mladino gimnazije. Tokrat je prav višješolska mladina pokazala izredno zrelost med predstavo, dočim se je pa »parter« pri prvi predstavi kazal kot nedorasel takemu globokemu delu — drami, ki pretrese človeka do mozga.

In še to: Ali smo se Ravenčani tako zabubili v svoje lastne veličine, da nas niti take dramske prireditve, v kateri vlagajo sodelavci dramske skupine »Svobode« toliko dragega časa (brezplačno!) ne pritegnejo toliko, da bi vsaj z njimi nekoliko poplačali trud igralcev in drugih? Ali smo pa postali podobni tistim Butalcem, ki so bolj cenili tuje kakor domače buče in so čakali, da se bo iz tistih tujih res izlegel zrebček...

Pred novo prosvetno sezono smo. In pred občnim zborom »Svobode«, pa pred kongresom »Ljudske prosvete«, ki bo letos v Mariboru. Vrzimo se na delo — na tem in onem področju prosvete, da ne bomo med zadnjimi pri tekmovalju pred kongresom!

Marija Hriberšek

S čuvajem

Sliko nam je poslal čistilec Franc Kogelnik. Lep posnetek, vendar že kar presplošna stvar. »Fužinarju« bolj ugaajo originalne koroške posebnosti in zanimivosti.

ZAŠČITNA SREDSTVA

Namen, izbira in uporaba, pa tudi navzkrižno gledanje

Na posameznih delovnih mestih oziroma pri raznih delih so še razna nevarna in kvarna okolja, ki ogrožajo varnost in zdravje človeka. Vsega namreč še ni zavarovala in vsega še ne more zavarovati varnostna tehnika, zato je še marsikje treba uporabljati sredstva, ki varujejo pred takimi nevarnostmi. Osebna zaščitna sredstva so torej pripomočki, ki varujejo pred poškodbami in obolenji pri delu. To je njihov namen.

Teh zaščitnih sredstev je, žal, potrebnih še cela vrsta. Samo pri našem podjetju jih poznamo nad sedemdeset vrst oziroma kosov — bodisi oblečnih ali kako drugače opremljenih, pa tudi užitnih. (Na primer: azbestna zaščita ob ognjenem elementu, prašni ščitniki za delo na prahu, plinske maske za plinski remont, zaščitna očala proti žarčenju in odletkom, zaščitne obrazne mreže proti vročini in odletkom, usnjena zaščita za varilce, gumijasta oprema za delo v vodi in na mokroti itd. itd. Od užitnih zaščitnih sredstev pa poznamo: lahko sladkano toplo kavo ali čaj na delovnih mestih velike vročine in zato izredne žeje ter mleko na zapljinjeni atmosferi.)

Rekli smo: žal. Da, zaščitna sredstva so potrebna res samo tam, kjer funkcija in delovno okolje še nista tako urejena, da bi mogel človek delati sproščeno, brez nevarnosti in tako brez takih osebnih zaščit (pomanjkljiva mehanizacija, nezadostna ventilacija itd.). Osebna zaščitna sredstva niso torej nikakr smoter, temveč le izhod v sili, zato tudi ni najboljša podjetej tisto, ki izda največ za tako zaščito, temveč tisto, kjer take zaščite najmanj potrebujejo. Vsa osebna zaščitna sredstva so nazadnje tudi le bolj taka natikala oziroma navlaka, ki vselej kakò moti (ali tišči, duši, zamegljuje, napravi človeka štorastega, ovira korak in podobno), čeprav nasvaruje. Zaradi tega jih tudi nihče rad ne uporablja in se menda tudi še ni zgodilo, da bi jih (namreč pravo zaščito) kdo sam zahteval; raje se izpostavlja nevarnostim in mislimo, da bo že šlo brez... Na uporabo pravih zaščitnih sredstev, ki res varujejo pred nezgodami in poškodbami, je treba kar siliti, pa celo kazni mora na žalost in sramoto kdaj pomagati, da se prava zaščitna sredstva uporabljajo.

Ta površni odnos do pravih zaščitnih sredstev je velikokrat vzrok nesreč pri delu, pa tudi pri nas že prav hudih poškodb.

Zato pa je čisto drugače pri zahtevi »zaščitnih sredstev« splošne nošnje.

Kjer namreč obstaja taka nevarnost oziroma obremenitev, ne obstaja samo za obraz in oči, temveč čisto gotovo tudi za druge telesne ude (brizganje jekla pri ulivanju, nevarnost opeklin pri valjanju, odletki pri kovanju, delo s terom in na prahu, kopanje v znoju pri pečeh, umazani remontit itd. itd.). In ker pač delamo oblečeni, sta s telesom izpostavljeni dodatnemu kvaru tudi naša obleka in obutev. Na vseh takih izpostavljenih delovnih

mestih je zato v rabi različna taka zaščita (rokavni ščitniki, razni predpasniki, usnjene gamaše, azbestne obleke, jutaste prevleke, prahotesna zaščita, cikle in podobno), ki ima namen zaščititi izpostavljene telesne dele ter istočasno zavarovati seveda tudi našo obleko in obutev. Toda predvsem za obleko na takih delovnih mestih velja, da jo moreš zavarovati le več ali manj, kajti že sama kuha na vročini jo žre do perila in kože. Kdor tega ne verjame, naj poizkusi. Popolnoma mu jo bomo »zlikali« že na enem šihu.

Zaradi tega veljajo za taka otežkočena in prekomerno trošča delovna mesta tudi višje tarifne postavke, da se lahko nadoknadi dodatna potrošnja obleke, kateri se pri vsej zaščiti le ne moreš čisto ogniti. Višji prejemki na takih delovnih mestih so torej nujna nadoknada za večjo potrošnjo obleke in obutve ter jih zato ne smemo morda zavidati kot »višji zaslužek«.

Da bi od tega dodatka za trošnje obleke in obutve ostalo čimveč, si — razumljivo — pač vsak po svoje pomaga in dela tudi v skrpanih oblačilih kot strašilo, ali pa tudi na pol nag (pri pečeh itd.). Na drugi strani pa so uvidele tudi delovne skupnosti oziroma oblastva (posebno še, ker manjka prahotesnih oblek oziroma tudi juta prevlek itd.), da na marsikaterem delovnem mestu oblačila dnevno ginejo preko možnosti nadoknade s strani samega delavca, zato so za taka delovna mesta uvedle dodeljevanje delovnih oblek in obutve še direktno kot zaščitno sredstvo. To je bilo nujno toliko bolj tam, kjer sta obleka in obutev še nesorazmerno dragi in bi sicer ponekod delali res samo za oblačjenje.

Nekateri kosi zaščitne obleke so torej krojeni res čisto kot obleka in obutev splošne nošnje. Zakaj bi tudi ne bili, kajti namen je: čimbolj ustreči.

S tem pa prihajamo marsikje v precep. Kolikor je manj zahtev po pravi zaščiti, ki varuje i človeka i oblačila (na primer azbestni kosi itd.), toliko večja je težnja po »zaščitnih sredstvih« splošne nošnje (dežni plašči, gumi škornji, gumi podplati, delovne obleke, obutev, pa še kake bunde itd.), kar se za vsak primer lahko nosi tudi izven tovarne. Kratko: zaščitna sredstva se zaradi potrebe podaljšujejo na preskrbo.

Ta težnja je sicer razumljiva, ker je vsaka nošnja draga in se težko nadoknadi, vendar pa mora biti jasno, da zadolžena služba HTZ do takega uzakonjenja splošne preskrbe oziroma nadoknade zaslužka za drago nabavo ne more obravnavati, temveč se mora ravnati pač po predpisih o zaščitni opremi. Tega pa nekateri nočejo razumeti, zato so v neprestanem negodovanju do te delitve. Ta »spor« moreta rešiti samo pamet in disciplina, in sicer:

DOLŽNOSTI UPRAVE PODJETJA

Podjetje mora oskrbeti in dati na razpolago vsa predpisana in potrebna zaščitna

sredstva ter uvesti pravilno gospodarjenje z njimi.

DOLŽNOSTI TEHNIČNEGA VODSTVA IN OBRATOVODSTEV

Vodstvo dela se mora zanimati, kakšna zaščitna sredstva so potrebna na posameznih delovnih mestih, da sodelavci ne bodo ogroženi oziroma izpostavljeni dodatnim stroškom. Predpisati morajo ustrezno zaščitno opremo, ki varuje i človeka i oblačila. Ni namreč gospodarnostna rešitev, če se nadoknadi zgorela bluza; rešitev je le v oskrbi zaščite, da bluza ne zgore itd.

Bistvena dolžnost tehniškega vodstva dela pa je, da gleda in ukrepa takò (mehanizacija, izolacija, ventilacija), da bo osebnih zaščitnih sredstev čim manj potrebnih. Torej: ne hoditi po obratih in ugotavljati, kje naj delavstvo še natakne kake piskre na glavo oziroma jemlje pilule, temveč hoditi po obratih in ukrepati, da bo te navlake čim manj potrebna.

Dolžnost obratovodstev je tudi evidenca in gospodarjenje z zaščitnimi sredstvi, ne pa da na primer na avto-moto tekmah nastopajo tekmovalci v varilskih usnjenih oblekah iz tovarne.

DOLŽNOST SODELAVCEV

Ne samo naveličana dolžnost in dolžnost, temveč interes vseh sodelavcev je, da zaščitna sredstva uporabljajo v svojo korist ter da z njimi prav ravna oziroma gospodarijo, kajti strošek je le nazadnje skupen.

O zaščitnih sredstvih moramo torej vedeti vsaj toliko, da jih bomo prav oskrbovali, da jih bomo prav uporabljali in z njimi prav gospodarili. Dokler je potreba taka, morajo biti tu in morajo biti čimbolj ustrezna. Smoter pa niso in naj ne bodo; smoter je samo zdravo, svobodno delo. Že sedaj namreč izdajamo za te razne »zaščite« okrog 50 milijonov dinarjev letno samo pri nas. Bolje bi bilo vsekakor, da bi te vsote temeljito — enkratno investirali in takò take otežkočenosti na delovnih mestih za vselej odpravili. Povsod še ne gre, a zato ne bi bilo treba preveč čakati tam, kjer že gre.

In končno: predvsem v naši državi vprašanje zadovoljive zaščitne opreme na delovnih mestih ni in ne bo kako dolgoročno vprašanje. Leto za letom se stvar dopolnjuje in bo rešena tudi še za take viseče (še neustrezne artikule), le prehiteti se ne moremo.

Razne malice itd. pa po vseh svetih pismih tako ne spadajo v to zaščito, temveč so jedača od pamtike, za katero velja, da je vselej dobra, kadar koli je na razpolago in čim več.

POPRAVEK

Toliko je takih drobnih spregledov v vsaki številki našega lista, da jih kar ne kaže popravljati naknadno. Si pač mislimo, da vsak sproti popravi in prav razume. Tako večidel tudi je.

Popraviti pa moramo vsaj velike »kozle«. Tako je na strani 29. v zadnji številki pomotoma napisano, da dobi Ivan Zupan za nagrado 2 % od prodanih kladiv. To pa ni res, temveč je nagradna mera za uspeh na trgu le 2 promili.

LIVARNA IN TOVARNA POLJEDELSKEGA ORODJA, MUTA OB DRAVI

je ostala zvesta in gradi muzej naprej

Na letošnji dan domovine, **29. novembra**, bo odprta njena nova

ŽELEZARSKA ZBIRKA, MUTA

Otvoritev te nove pridobitve slovite delavnosti ob Dravi bo

ob 9. uri dopoldne v muzeju na Ravnah

Pozdravimo Muto in se ji zahvalimo za graditev svojstvene kulture v našem predelu domovine

19. avgust — proslava na trgu.

Letošnji skupni občinski praznik — spomin na prve žrtve za svobodo — smo po vseh krajih občine posebej slovesno praznovali. Središnja proslava je bila na glavnem trgu na Ravnah. Na sliki: Hotuljska kmetska ohcet je privriskala.